

ŚRI ŚANKARAČARYA – ATMABODHA (ZNAJJE O JASTVU, SAMOSPOZNAJA)

Obradio: Śri Nikhilananda – Śri Ramakrišna Math, Madras

Prevela s engleskog: ŽELJKA MIHLJEVIĆ – DAYA, PROF., u Zagrebu 1992.

Redigirao: SWAMI BRAHMAJÑANANANDA (DR. VLADO POZNOVIJA), u Zagrebu 1992.

Tekst je 2003./2004. putem skenera prebačen u elektroničku formu pri čemu su nastale greške od kojih smo neke ispravili, a neke su vjerojatno preostale, jer Swami Brahmajñanananda zbog drugih obaveza nije odvojio vremena za potpuni pregled nakon skeniranja.

Swami Nikhilananda bio je inicirani učenik Svete Majke Śri Šarade Devi. Pridružio se redu Śri Ramakrišne 1922. g. a sannysu je primio 1924. g. od Swamija Šaradanande. Dok je radio u Advaita Aśramu u Mayavatiju, napisao je biografiju na engleskom jeziku "Život Śri Ramakrišne". 1933. g. osnovao je Ramakrišna Vivekananda centar u New Yorku i djelovao u njemu kao duhovni učitelj sve do svoje smrti u srpnju 1973. g. Swami je bio veoma dobar govornik i vrstan pisac. Njegov književni doprinos uključuje: Učenje Śri Ramakrišne, Upanišade, Bhagavad Gita, Hinduizam, Mandukya-karika te biografije Swamija Vivekanande, Svete Majke i drugih.

Smije li ovo/to* biti posvećeno Brahmanu? Om Tat Sat.

"Čist (Sâm) Atman je Veliki Uzrok, Uzrok uzroka. Grub, suptilan, kauzalni i Veliki Uzrok. Pet elemenata su gruba materija. Um, intelekt i ego su suptilni. Prakriti, Primarna Energija jest uzrok svega. Brahman, Čisti Atman jest Uzrok uzroka. Jedino je ovaj čist Atman naša stvarna priroda. Što je jñana? To je znanje o vlastitom Jastvu i zadržavanje uma u Njemu. To je znanje o Čistom Atmanu."

Śri Ramakrišna

PREDGOVOR

Atmabodha ili Znanje o Jastvu (samospoznaja) je kratka rasprava o Advaita Vedanti, filozofiji ne-dualističke Vedante. Sastoji se od svega 68 stihova na melodičnom sanskrtu, a vjeruje se da je njihov autor Śankaračarya, veliki filozof Ne-dualizma.

U skladu s opće prihvaćenim modernim shvaćanjem, Śankaračarya ili Śankara rođen je u 8. stoljeću nove ere, u selu Kaladi na zapadnoj obali južne Indije. Pripadao je jednostavnoj, učenjačkoj i radinoj sekti Nambudri, sekti brahmana iz Malabara. Nakon što je proučio Vede, odrekao se svijeta u ranoj mladosti kako bi tragao za istinom, te biva iniciran u život monaha od strane velikog askete Govindapade. Posvetio se spiritualnoj praksi, meditaciji i yogi. Veoma uskoro, Śankarin duhovni genij i intelektualnu oštromnost priznali su vodeći indijski filozofi. On se angažirao u reformiranju Sanatana Dharma, Vječne Religije hindusa i u tom smislu je napisao komentare za Bhagavadgitu, Brahma-sutre i glavne Upanišade. Postao je personifikacija vedske mudrosti. Putovao je duž cijele Indije propovijedajući božanstvenost duše i Jednotu bivanja/postojanja. Prije svoje smrti u 32. godini, u Kedarnathu u Himalaji, osnovao je samostane

* Odgovor je: To ne može biti posvećeno Brahmanu:

Bože, čitav svijet je tvoj vrt. Gdje (onda) da uberem cvijet da Ti ga poklonim!

Ili točnije: Brahman ili "Vrhovni" Bog je neizdiferencirana Sveukupnost.

Brahman se ne sastoji od dijelova koji bi mogli biti poklonjeni ili posvećeni jedan (dio) drugom (dijelu). [Primjedba Sw. Brahmajñananande]

u Šringeriju (Mysore) na jugu, Puri na istoku, Dvaraka (Kathiawad) na zapadu i Joši Math (u Himalaji) na sjeveru te je postavio svoja 4 nadarena učenika, a svaki od njih je bio vrlo verziran u jednoj od četiri Vede, kao nadstojnike. Reorganizirao je stari vedski red sannyasina te mu namijenio duhovno vodstvo Hindu-društva.

Šankara je živio u periodu dekadentnog budizma. Hinduizam se ponovo počeo afirmirati, ali nedostajalo je pravo vodstvo. Zemlju su potkapale sektaške prepirke; svagdje je vladala posvemašnja duhovna zbrka a ljudi su bili zbunjeni. Šankarin rad je u onom kritičnom razdoblju značio spas vedske kulture. Suočavao se s protivnicima iz drugih škola na javnim raspravama, odbacivao je njihova gledišta te je ponovno uspostavio nadmoć Ne-dualističke Vedante. Premda je radio bez prestanka, našao je vremena da napiše kratke filozofske rasprave i da sklada duhovne pjesme u čast hindu-božanstava kako bi ubrzao čežnju aspiranata prema duhovnom životu. U njemu nalazimo neobičnu kombinaciju filozofa i pjesnika, spasitelja i sveca, mistika i reformatora religije, diskutanta rijetke snage prosuđivanja te strastvene ljubavi prema Bogu.

Postoje tri velike zablude o Šankarinoj filozofiji, kako u Indiji tako i na Zapadu. Prva je ta kako on navodno odvraća od vršenja svojih dužnosti te zagovara nerad u smislu realiziranja Istine. Možemo ukratko iznijeti Šankarino stajalište s obzirom na rad i obavljanje dužnosti. Priroda Atmana ili Duše jest Postojanje-Znanje-Blaženstvo Apsolut. Ona je pravo utjelovljenje Mira, Bezželjnosti, Savršenstva, Istine, Ljepote, Beskonačnosti i Vječnosti. No zbog maye ili neznanja, čovjek je zaboravio svoju pravu prirodu i zapleo se u relativan svijet dobra i zla, boli i zadovoljstva, života i smrti te drugih parova suprotnosti. Od kolijevke pa do groba, neprosvijetljena duša stalno se angažira beskrajnom aktivnošću, težeći da izbjegava zlo i realizira dobro. Ali ona djeluje pod utjecajem ljubavi i mržnje, privrženosti i odbojnosti, te se nada da će putem akcije iskusiti beskonačnu i vječnu sreću u vanjskom svijetu. Ona besciljno luta u samsari, svijetu promjena, te postaje, diže se ili pada u skladu s rezultatima svojih djela. Tek postepeno otkriva nemogućnost postizanja trajne sreće putem rada vezanog za ego (svjesnost o Ja) i željom za rezultatima.

Beskonačno blaženstvo nije moguće postići nikakvim konačnim djelom kojim vlada zakon uzroka i posljedica. Zatim saznaje od svog učitelja i od svetih spisa, da karmu (rad) treba vršiti kao yogu, da bi ona imala spiritualni efekt; to znači da činitelj treba smatrati sebe sredstvom (instrumentom) u Božjim rukama, da treba predati rezultate svojih djela Bogu te mora odolijevati osjećajima ljubavi ili mržnje. Tako izvršena djela pročišćavaju srce i razvijaju u njemu sklonost ka meditaciji i Znanju o Jastvu. Postepeno, vanjska djela otpadaju, smanjuju se na minimum, dovoljan tek radi održavanja tijela. Činitelj je zadovoljan sa svim što mu dolazi a da ne osjeća privrženost prema ugodi ili odbojnost prema neugodi, posvećujući se srcem i dušom kontemplaciji o Atmanu, koji je jedina Stvarnost. Pomoću Znanja ili jñane, on konačno spoznaje pravu prirodu duše, postiže mir te se oslobađa beskrajne patnje na ovome svijetu. Oslobođen čovjek angažira se u služanju čovječanstvu ali njegova djela su sasvim različita od djela neprosvijetljenih osoba. On je oslobođen ega i čežnje za rezultatima rada. On nikad ne gubi Znanje o Atmanu. U svojim djelima on prepoznaje utjecaje guna koje su sastavni dio fizičke prirode čovjeka. Organi u organizmu djeluju pod njihovim utjecajem, ali duša je uvijek uronjena u mir. Tako, premda izgleda da je aktivan, on je zapravo neaktivan. On vidi nedjelovanje u djelovanju. Ako se Duša i najmanje identificira s djelovanjem, Ona nije ostvarila svoju istinsku prirodu.

Drugo, drži se, naročito na Zapadu, zbog Šankarine nepokolebljive vjernosti nedualističkom idealu Brahmana ili Apsoluta, da je neprijatelj svim bogovima i božanstvima narodnih vjerovanja. On je nesumnjivo smatrao kako je Konačna Stvarnost iznad imena i oblika te da je njena priroda Čista Svjesnost. Također je tvrdio da direktna metoda u realizaciji Brahmana nije obožavanje već staza znanja, koja se sastoji u slušanju učiteljevih uputstava, razmišljanju o njihovom značenju i konačno u meditiranju na Istinu s predanošću usmjerenom ka jednom cilju. Filozofsko

razlučivanje/diskriminacija (viveka) i odricanje od nestvarnog (vairagya) čine prema Šankari osnovne discipline u realizaciji Brahmana. Pa ipak, bio je svjestan da je malo aspiranata dovoljno jako da se penje ovom strmom stazom. Većini aspiranata potreban je opipljiv/određen simbol Istine, antropomorfan ili drugačiji, te također ljudski odnos s Božanskom Osobom. Za takve aspirante, molitva i zaklinjanje tvore neophodni dio obožavanja. Zbog samilosti prema takvim tragateljima, Šankara je komponirao mnoge devocionalne pjesme u čast popularnih božanstava hinduizma kao u čast Šive, Višna i Božanske Majke. Čitajući ove pjesme, bivamo impresionirani velikodušnošću Šankare, koji se postigavši najvišu viziju Apsoluta spustio na nivo običnih obožavatelja spopadnutih idejom o mnogim kršenjima/griješima, preuzeo njihov stav o beznačajnosti i bespomoćnosti te se molio Bogu za milost kako bi postigao oslobođenje od mnogih nedaća zemaljskog života. Ove duhovne pjesme recitiraju svakodnevno brojni pobožni ljudi širom Indije u vrijeme molitve i obožavanja. Neke smo naveli u Dodatku ovog sveska zajedno s nekoliko drugih nedualističke prirode. One će pokazati ogroman doseg Šankarinog duha. U svim ovim pjesmama, bilo dualističkim ili monističkim, izražava se čežnja aspiranta da se oslobodi neznanja, koje je jedino odgovorno za patnju u svim oblicima.

Čak i u svojim teističkim pjesmama, Šankara nikad ne dopušta da se zaboravi kako je Brahman sâm osnova svih relativnih pojmova te da sjaj Čiste Svjesnosti zrači kroz odjeću imena i oblika. Aspirant samo na kratko može baciti pogled na Apsolut kroz formu Božanske Osobe, koja je najviša manifestacija/izraz Beskonačnosti koju konačan um može spoznati na relativnom nivou. Šankara neprestano ponavlja ovaj princip u svojoj filozofiji. Početnik uči način koncentracije putem obožavanja Božanske Osobe (Saguna Brahman) te zadobiva čistoću srca vršenjem nesebičnih dužnosti. Zatim obdaren koncentracijom i čistoćom, postavlja si u zadatak da stekne Znanje o Brahmanu da bi konačno realizirao Impersonalni Apsolut. Šankara je u svojim samostanima uveo obožavanje Šakti ili Božanske Majke.

Treće, neki od Šankarinih kritičara na Zapadu kažu da se Šankara udaljio od učenja vidovnjaka iz Upanišada. Ovi kritičari smatraju da Upanišade propovijedaju optimističan i pozitivan pogled na svijet dok Šankara putem doktrine o mayi, opisuje svijet kao zamku i obmanu. Oni smatraju da je Šankarina filozofija pesimistička i negativna. Čitatelji Uvoda u ovo djelo te samog teksta ove knjige shvatit će da je ova optužba bez ikakve osnove. Upravo je Šankarina vječna slava i trajna zasluga to što je istakao nepristranim rezoniranjem duhovnu prirodu svijeta i individualne duše. Šankara koristi svaku priliku kako bi naglasio da je istinska bit čovjeka i svijeta Postojanje-Znanje-Blaženstvo Apsolut. Samo kada pojedinac vidi razliku između Brahmana i sebe sâmog i svijeta, onda postaje žrtva straha, patnje i jada.

Smatrao sam neophodnim napisati podulji Uvod u ovu knjigu kako bih mogao ukratko iznijeti filozofiju nedualističke Vedante. Mnoge stvari o kojima se u njoj raspravlja mogu biti neobične za prosječnog zapadnjačkog čitatelja i stoga on može nailaziti na poteškoće u njihovom razumijevanju; međutim uz malo rada i koncentracije, sadržaj će postati shvatljiv. Pri tome će pomoći razumijevanje metoda putem kojih se došlo do zapanjujućih zaključaka iz Vedante. Neke od njih, kao što su pojmovi o božanskoj prirodi Duše te o stvarnosti Apsoluta, postale su dio zajedničkog ljudskog znanja. Pa ipak Zapadni učenjaci često misle da je Brahman bilo dogma teologa hinduizma bilo osobno iskustvo mistika Vedante te da ga nikad neće biti moguće dokazati racionalnim i eksperimentalnim filozofskim metodama. Filozofi Vedante s druge strane, smatraju da Brahman nije niti religijska dogma niti osobno mistično iskustvo, već on predstavlja metafizičku istinu koja se zasniva na univerzalnom razumu i iskustvu. Vedanta je sistematska filozofija te teži dokazivanju Konačne Stvarnosti s koliko je to god razuma moguće da bi se razumjeli problemi transcendentale Istine. Pažljivo proučavanje Vedante će otkriti da ona ne samo da ostavlja prostora za mnoga konfliktna mišljenja intelektualnih filozofa, već se također usuđuje ukazivati na njihovu konačnu sintezu.

Vedanta je temelj indijske duhovne kulture. Ona je hinduskom društvu pomagala da preživi u posljednjih 7 tisuća godina. To je filozofija svih važnih religijskih sekti i grupa. U svojim različitim fazama Vedanta predstavlja progresivnu ljudsku misao počevši od dualizma, prolazeći kroz nepotpun nedualizam da bi završila u apsolutnom nedualizmu, doktrini o potpunoj istovjetnosti subjekta i objekta iznad kojeg ljudski razum, mišljenje i iskustvo ne mogu ići.

Zaključci nedualističke filozofije sažeti su u 4 ključne teze, čija važnost se osjeća danas isto tako snažno kao i onda kad su po prvi puta otkrivene indoarijskim vidovnjacima, koji su živjeli na obalama rijeke Ind i Ganges. To su naime: Božanstvo Duše, jedinstvo postojanja, Jednota Vrhovnog Boga i harmonija religija.

Svaka duša je božanska, iako u stanju neznanja zaboravlja na svoju spiritualnu prirodu. Dok boravi u relativnom svijetu, ona zauzima različita tijela i identificira se s njima. Tada se smatra konačnim bićem. Međutim, u srcu svakog pojedinca božansko svjetlo sja nesmanjenim sjajem. Stoga svi ljudi zaslužuju naše poštovanje. Božanstvo Duše jest nepokolebljiva spiritualna baza demokracije, samo-određenja, slobode i drugih aspiracija modernog duha. Čak i plemenit ljudski ideal, ako je vođen isključivo probitačnošću/koristoljubljem, može biti sredstvo ugnjetavanja i iskorištavanja.

Jedinstvo postojanja jest osnova svih etičkih kôdova. Ako ga shvatimo u pravilnom smislu, ono širi granice milosrđa izvan čovječanstva te također uključuje i životinjski svijet. Ljubav prema sebi samom je glavno vrelo čovjekovih djela i *raison d'être* njegove ljubavi prema drugima. Nedualistička Vedanta nas uči da je istinsko Jastvo čovjeka Jastvo svih živih bića. Stoga i ljubav prema sebi samom nalazi svoj izraz i ispunjenje u ljubavi za sva živa bića. Zlatno pravilo kršćanstva možemo racionalno razumjeti i cijiniti samo ako shvatimo da povređujući ostale; povređujemo sami sebe i suprotno tome, usrećujući druge, usrećujemo i sami sebe. Bez svjesnosti o jedinstvu postojanja, etika postaje samo sredstvo usklađivanja konfliktnih interesa; a kad se dogodi da ti interesi budu ugroženi, etički kôdovi se slamaju. Bez spiritualne sankcije, pravda je u interesu jakih.

Jedinstvo Brahmana jest veoma naglašeno u vedskim izrekama: "Istina je Jedna, ali mudraci Ju nazivaju različitim imenima". Ova imena, koja poštuju i obožavaju različite religije, samo su simboli koji omogućuju ograničenim umovima da shvate Beskrajno. Božanstva koja oni označavaju samo su mnogobrojni aspekti neopisive Stvarnosti koja je Jedno. Ono što je potrebno jest postojana vjernost vlastitom idealu i nedvojbeno poštovanje a ne samo tolerancija spram ideala drugih.

Religija nije cilj već samo staza pomoću koje aspirant dostiže konačno savršenstvo. Potrebne su različite religije kako bi odgovarale različitim umovima na različitim evolutivnim nivoima. Sve religije rade za dobro čovječanstva. Svaka religija posvećuje se tom zadatku kao da je dio velike Univerzalne Istine te troši svu svoju snagu na utjelovljenje i tipizaciju te Istine. Oduvijek je postojalo traganje za Univerzalnom Religijom. Ono se provlači kroz razne religije u obliku Svjesnosti Boga, a to je temelj svih njih. Istina je konac koji drži zajedno bisere različitih vjera. Stoga vjera treba naglasiti harmoniju a ne razdor, jedinstvo a ne neslaganje, ljubav a ne mržnju, prijateljstvo a ne neprijateljstvo.

Uvod koji sam napisao osniva se na Vedantasari (Bit Vedante), čiji je autor Sadananda, koji je vjerojatno živio sredinom 15. stoljeća. Važni materijali također su uzeti iz *Drig-driśya Viveka* (Razlikovanje između vidioca i viđenog) i *Šankarine besmrtne Vivekačudamani* (Dragulj razlikovanja). Koristio sam engleske prijevode ovog posljednjeg, autora Swamija Madhavanande.

Ortodoksní hindusi smatraju sve te knjige mjerodavnim raspravama o nedualističkoj Vedanti.

Pravi naziv knjige – Atmabodha, ili Znanje o Jastvu, sugerira nam da je djelo od trajnog interesa i univerzalne vrijednosti. Znanje o Jastvu je bitno. Svi drugi oblici znanja su drugorazredne važnosti; budući da nečija djela, osjećaji, rezoniranje i razmišljanje ovise o njegovoj ideji o Jastvu. Njegov pogled na život biti će materijalistički ili duhovni ovisno o vlastitoj koncepciji o sebi samom. Ako se smatra fizičkim bićem te da njegova duša (pod uvjetom da vjeruje u tako nešto) služi u svrhu materijalnih ciljeva, tada je on materijalist; on slijedi ideal materijalne sreće, posvećuje se postizanju moći i materijalnim užicima.

Ako velik broj ljudi slijedi takav ideal, društvo postaje materijalističko a to osigurava krvoproliće, rat i razaranja. Ako s druge strane, čovjek sebe smatra duhovnim bićem te vjeruje da svoje materijalno tijelo treba koristiti radi postizanja spiritualnih ciljeva, tada je on duhovan. On slijedi stazu nesebičnosti, posvećivanja i ljubavi te tako postaje snaga/sila u unapređivanju mira i sreće za sve ljude. Stoga dolikuje svakome da u svako doba kultivira Znanje o Jastvu. Znanje o Jastvu služi praktičnoj svrsi da uništi bol i patnju (koji uvijek nastaju uslijed neznanja o Jastvu) i služi pozitivnom cilju da pomogne svakom da uživa vrhunski mir i blaženstvo ovdje i svagda.

Nikhilananda 11. 9. 1944.

Napomena: Yoga Centar održava Intenzivne Prosvjetljenja te tako zainteresiranima osigurava probojni trening radi postizanja Samospoznaje (Znanja o Jastvu).

UVOD

(Vedanta: Teorija i praksa)

Porijeklo hinduističke filozofske misli

Proučavanje ranih filozofskih i religijskih hindu-spisa ukazuje na to da su Indo-arijci, koji su u davna vremena živjeli u dolinama rijeke Ind i Ganges, bili veoma oštromni i misaoni promatrači kako vanjskog tako i unutarnjeg svijeta. Jedna od stvari koja ih se naročito dojmila bila je promjenljivost svega u prirodi. Oceani, planine, rijeke; drveće, bilje, trave; ptice, životinje, kukci; Sunce, Mjesec, zvijezde – ukratko, svi živi i neživi objekti podvrgnuti su zakonu promjene. A to također važi i za stanja uma. Nakon sreće slijedi patnja, nakon radosti tuga, nakon nemira spokoj, izmjenjuju se hrabrost i strah, ushićenje i depresija. O svakom, bilo subjektivnom bilo objektivnom iskustvu, možemo s pravom reći: "Čak i ono će proći". Sasvim razumljivo da se postavilo pitanje: Da li je promjena sama po sebi konačna realnost, ili postoji i neka nepromjenjiva bit, osnova svih promjena?

Kao i promjena, patnja se također smatra univerzalnom pojavom. Nitko ne može izbjeći tim okrutnim raljama. Bogati i siromasi, visoki i niski, stari i mladi, učeni i neuki, pravedni i nepravedni, sva utjelovljena bića pate. Kad ga je kralj pitao o značenju života, neki mudrac je rekao: "Čovjek je rođen, pati i umire".

Tuga je doista cijena našeg rođenja na zemlji. Ona opterećuje ljudsko tijelo ili njegov um. Mogu je uzrokovati i druga ljudska bića, stanovnici životinjskog svijeta ili nekontrolirane kozmičke pojave poput kiše i suše, vrućine i hladnoće, potresa i oluje. Prije dvije i pol tisuće godina, veliki indijski vidovnjak Buddha, Prosvjetljeni, izjavio je da kad bi sve suze koje su ljudi prolili od svog postanka skupili na jedno mjesto, one bi količinski premašile svu vodu iz oceana svijeta. Četiri Plemenite Istine koje je otkrio i proglasio ih temeljem svoje religije, odnose se na patnju: na njeno postojanje, uzrok njenog postojanja, prestanak i načine koji vode do prestanka patnje. Svaki trenutak sreće, koji izgleda da je u stanju uljepšati nam dane na zemlji, kratko traje i varljiv je.

Svaki užitak upropašten je proganjajućim strahom. Bogati se boje lopova, lijepi se boje da ne budu unakaženi, zdravi se boje bolesti, učeni se boje svojih protivnika, aristokrati obeščaćenja/sramote, krjeposni klevete. Pa ipak čovjek nekako zaboravi ovu istinu u rapsodiji trenutne sreće pomiješane sa strahom.

Želeći ilustrirati varljivu prirodu ljudske sreće, Buddha je ispričao** živopisnu priču o čovjeku koji je napustio dom i krenuo u drugu zemlju. Ali nakon nekoliko dana izgubio se i zalutao u gustoj šumi. Tamo je sreo divljeg slona koji ga je napao uzdignute surle. Kad se okrenuo da pobjegne, pred njim se pojavila užasna demonka s mačem u ruci. U strahu i tresući se osvrtao se na sve strane ne bi li pobjegao. Ugledao je visoko drvo i potrčao prema njemu. Ali nije se mogao popeti njegovim glatkim deblom, pa se uplašen od smrti bacio u stari zdenac u blizini. Dok je padao, uspio se uhvatiti za trsku koja je rasla iz zidova. Pod sobom je mogao vidjeti mnoštvo savijenih zmija, razjarenih zvukom njegova pada, a na samom dnu bio je ogroman crni piton sa širom otvorenim ustima da ga prihvati kad padne. I čak kad je shvatio da će njegov život trajati samo toliko koliko bude izdržala trska, pogledao je gore i vidio dva miša, crnog i bijelog kako glođu korijenje. U međuvremenu, slon, razjaren jer nije uspio uloviti svoju žrtvu, iščupao je drvo i izbacio saće. Ono je palo na čovjeka koji je tako nesigurno visio. Ali čak i kad su pčele ljutito izbole njegovo tijelo, slučajno je kap meda pala na njegovo čelo i klizeći niz lice stigla do njegovih usta da bi mu donijela trenutnu slatkoću. Čeznuo je za novim kapima i tako zaboravio na opasnost u kojoj se nalazi. Objašnjenje poslušaj sad: Čovjek je duša, njegovo lutanje u šumi je život. Divlji slon je smrt a demonka starost. Drvo je spas, gdje nema straha od smrti, ali ga nijedan puteni čovjek ne može doseći. Zdenac je ljudski život, zmije su strasti a piton pakao. Stručak trske je čovjekov dio vremena a crni i bijeli miš su tamna i svjetla polovica Mjeseca. Pčele su bolesti i brige dok su kapi meda samo beznačajna zadovoljstva. Kako ih mudar čovjek može željeti usred takve opasnosti i nevolje?

Ako je sva naša radost na zemlji trenutna i varljiva, što je osnova ove iluzije? Da li iluzija može postojati bez podloge ili supstrata? I kako možemo okončati patnju i postići mir? Te da li uopće postoji mir?

Sveopća prisutnost smrti uznemiravala je misli starih hindusa. Da li smrt znači potpuno ukinuće čovjeka ili pak postoji nešto unutar njega što preživljava uništenje njegovog tijela? A ako smrt okončava ljudsko postojanje, zašto je on uopće rođen? Kakve svrhe ima njegov život na zemlji ako se plamen života u njemu ugasi u mladoj dobi? Kakvo je značenje smrti i kako je ono povezano sa životom? Da li postoji način da to nadiđemo?

Stari Indoarijci imali su nezasitnu želju za znanjem. Ništa čemu bi nedostajalo sveznanje nije ih moglo zadovoljiti. U Vedama čitamo o učeniku koji je pitao svog učitelja: "Što je to, poštovani gospodine, što treba poznavati da bismo pomoću toga spoznali sve u univerzumu?" Poput grčkih filozofa, hindusi su se najprije nadali da će zadobiti znanje analizirajući vanjsku Prirodu. Izvanredno detaljne i poetske opise prirodnih objekata nalazimo u staroj vedskoj literaturi. Ali s vremenom, postala je očita jalovost takvog napora da bi se postiglo sveznanje. Makar se bavili proučavanjem cijelog života, ne možemo adekvatno spoznati niti infinitezimalni dio zemlje, a pred nama se nalaze čak i Sunce, Mjesec i bezbrojne zvijezde.

Međutim, nešto kasnije je nađen ključ rješenja za tajnu znanja. Hindu filozofi primijetili su da poznavajući prirodu gline spoznajemo prirodu svega što je izrađeno od gline, poznavajući prirodu željeza ili zlata, spoznajemo prirodu svega što je izrađeno od željeza ili zlata. Zar nema slično tome, pitaju oni, nešto kao osnovni materijal za univerzum, kako bismo poznavajući taj materijal

** Ova priča ne pripada ovoj knjizi niti je Buda ispričao ovakvu verziju priče. No, uključena je u sadržaj ove knjige zahvaljujući prevodiocu.

poznavali i univerzum?

Āndogya Upanišada opisuje dijalog između Narade i Sanatkumare. Narada je pristupio Sanatkumari i rekao: "Pouči me gospodine." Sanatkumara mu reče: "Molim te, reci mi što sve znaš; nakon toga reći ću ti ono iznad toga." Narada reče: "Poznajem Rig Vedu, Yajur Vedu, Sama Vedu, Atharva Vedu, povijest i mitologiju, gramatiku, pravila žrtvovanja precima, znanost o brojevima, znanost o kobnim znakovima, znanost o vremenu, logici, etici, etimologiji, znanost o elementima, znanost o ratu, astronomiji, znanost o kroćenju zmija i likovnu umjetnost s arhitekturom. Sve to poznajem gospodine. Ali gospodine, sa svim tim jednak sam onome koji poznaje samo riječi, svete knjige. Ja ne poznajem Jastvo. Čuo sam od ljudi poput vas da onaj koji poznaje Jastvo nadilazi tugu. Molim Vas gospodine, pomozite mi da prevladam ovu tugu." Sanatkumara reče: "Sve što si pročitao samo je ime".

Potruga za Velikim Uzrokom povezana je s istraživanjem prave prirode čovjeka. Je li čovjek samo fizičko biće ili je njegov temelj duhovne prirode? Proučavanje čovjeka otvorilo je hindusima nove vidike. Na koji način um razmišlja? Je li snaga mišljenja inherentna umu samom ili ga neka druga vanjska sila tjera na razmišljanje? Što je pokrenulo životni dah? Tko navodi jezik na govor, uši na slušanje i oči na gledanje?

Stari Hindusi razmišljali su o tome je li u osnovi vanjskog svijeta najprije postojalo prapočelo ili konačna stvarnost te da li uopće postoji nešto takvo u osnovi čovjeka samog. Ako postoji, jesu li te dvije stvari jednake?

Bilo je očito da se na pitanje koje je uzbuđivalo hinduse s obala rijeka Ganges i Ind u prahistorijsko vrijeme, može primjereno odgovoriti samo putem istinskog znanja o čovjeku, univerzumu i Konačnoj Stvarnosti. Tako su oni zaokupili njihovu pažnju te stvorili predmet njihovih filozofskih sistema. Stoljećima su raspravljali o ovim problemima, na skupovima, sastancima, na kraljevskim dvorovima, u šumskim skloništim, oko svetih vatri/ognjišta domaćina i u redovničkom pustinjaštvu. Htjeli su doći do odgovora putem najrigoroznijeg rezoniranja. Tražili su svjetlo u dubinama meditacije. Neki, ispitujući o Prauzroku i o konačnim objašnjenjima stvari iz vanjskog svijeta, mislili su da bogovi, različiti personificirani oblici univerzalne svjesnosti, drže ključ saznanja i sreće. Tako su obožavali putem složenih rituala Sunce, Mjesec, nebo i druga božanstva te su ih nastojali udobrovoljiti s odgovarajućim postupcima. Međutim, nedugo zatim otkrili su da, kao što je sve što postoji u vremenu i prostoru osuđeno da umre, tako i bogovi također moraju umrijeti; te kao što su sva bića koja žive u vremenu i prostoru ograničena, i bogovi također moraju biti ograničeni. O tome se govori u jednoj od pjesama iz Rig Vede koja se odnosi na stvaranje i njegov uzrok:

Tko doista zna i tko ovdje može ustvrditi gdje je nastalo i otkuda dolazi ovo stvaranje,

Bogovi su mlađi od ovog svijeta. Tko dakle zna kada je on prvotno nastao?

On, prapočelo ovog postanka, je li On sve oblikovao ili nije?

Onaj čije oči nadziru ovaj svijet na nebesima, On to doista zna ili možda ne zna.

Tako je hindusima postalo jasno da bogovi ne mogu čovjeka osloboditi neznanja niti mu pokazati put ka blaženstvu i besmrtnosti. Problem Konačne Stvarnosti (Najviše Realnosti) ne može se riješiti proučavanjem ili posvećivanjem bilo čemu što je od vidljivog vanjskog svijeta.

Drugi tragaoci usmjerili su svoju pažnju na drugačiji svijet, unutarjni svijet u čovjeku samom. Pomoću takvih duhovnih disciplina poput stroge samo-kontrole i koncentracije, otkrili su da je kraljevstvo uma beskonačno stvarnije, zanimljivije i dublje nego li kraljevstvo grube fizičke materije. Tamo su nakon strpljivog traganja konačno otkrili ključ za nadosjetilne istine u vezi s Jastvom te tako i s čovjekovom sudbinom i s Konačnom Stvarnošću.

VEDE

Nadosjetilna iskustva starih hindu-vidovnjaka utjelovljena su u Vedama, svetim spisima hinduizma¹. Hindusi smatraju da Vede sadrže istine koje se tiču duše univerzuma i Konačne Stvarnosti, da su vječne (nitya), bez početka (anadi) i njihovo autorstvo se ne može pripisati niti jednom ljudskom biću (apauruseya). One su koegzistirajuće s Kreatorom (jednako stare kao i Stvoritelj) te tvore samu osnovu stvaranja. Ove se istine otkrivaju s vremena na vrijeme srcima muškaraca i žena koji su se pročistili praksom samo-kontrole i meditacije. Takve sretne duše zovu se rišiji ili vidioci Istine. Pojam rišija ne može se ograničiti na određenu klasu ili vjeru, vrijeme ili zemlju ili na spol. On uključuje i muškarce i žene, domaćine i sannyasine te također ljude izvan kaste brahmana. Mnoge su recenzije Veda izgubljene. Vedski učitelji o kojima mi danas znamo, bili su većinom kućedomaćini. Oni su poučavali po napućenim kraljevskim dvorovima ali i izvan gradova. Vedska učenja su se prenosila riječ po riječ usmenom predajom. Prema vedskim riječima Hindusi se odnose s najvišim poštovanjem; jer su putem njih otkrivane velike spiritualne istine. Stoga im ne bi palo na pamet da izmijene ma i jedan slog u ovim knjigama. Oduvijek se znalo da hinduski dječaci imaju izvanredno pamćenje. Ovi su spisi došli do nas u neiskrivljenom obliku.

Mnogo kasnije, veliki mudrac Krišna Dvaipayana, također poznat pod imenom Vyasa, priredio je vedske spise u četiri knjige zvane: Rig Veda, Yajur Veda, Sama Veda i Atharva Veda. Prema hindu tradiciji, vedsko učenje cvjetalo je u vrijeme Bharate i Bhagavadgite. Međutim, treba imati na umu da su Vede postojale mnogo stoljeća prije Vyase, koji je bio samo njihov kompilator a ne njihov autor.

Nema usaglašenog stava među Hindu učenjacima i učenjacima sa Zapada što se tiče određivanja starosti vedskih spisa. Po tom pitanju oni se veoma razlikuju. Međutim, neće biti ni od kakve koristi da sad raspravljamo o tom veoma kontraverznom pitanju. U skladu s prevladavajućim mišljenjem među hindusima, starost Veda nije u tijesnoj vezi s njihovim značenjem. U Vedama se raspravlja o bezvremenskoj vječnoj Istini i stoga ih možemo zvati vječnima i nepovezanim s ljudskim autorstvom. Slično tome, skoro ništa ne znamo o vedskim vidovnjacima kao osobama. Izgleda da su više brinuli o Istini nego o sebi. Svakako je točno da narod drevne Indije nije kultivirao smisao za povijest onako kako mi to danas shvaćamo.

PODJELA VEDA

U Vedama se raspravlja o dva ideala koja racionalni um teži ostvariti.

To su materijalna sreća ovdje i poslije (abhyudaya) te Najveće Dobro (nihśreyasa).

Materijalna sreća na zemlji ili na nebu ostvaruje se poštivanjem etičkih zakona, dobrim djelima i obavljanjem/izvršavanjem dužnosti u svjetovnom životu te udobrovoljenjem bogova, nudeći im žrtve kao što je to navedeno u Vedama. Starim hindusima je izgledalo da ovi bogovi, personificirani oblici Kozmičke Svjesnosti, znatno upravljaju ljudskim životom. Međutim, takva sreća kakvu je moguće uživati na nebesima čak milijunima godina, ograničena je vremenom, prostorom i zakonom uzroka i posljedica te ju stoga treba smatrati prolaznom, gledajući sa stajališta Vječnosti. S druge strane, Najveće Dobro koje postizemo putem Znanja o Jastvu transcendirajući/nadilazi zakon o uzroku i posljedici, isto kao i vrijeme i prostor, te je stoga Vječno.

¹ Religija Indoarijaca općenito je poznata pod nazivom hinduizam ili brahmanizam. Obje riječi su skovali stranci. Rijeku Sind koja utječe u arapsko more te stvara dio zapadne granice Indije, stari Perzijanci su zvali "Hindu". Grci su posudili ovaj naziv i promijenili ga u "Indos", što je mnogo kasnije pretvoreno u engleski naziv "Indus". Grci su zvali zemlju istočno od "Indosa" Indijom. Njeni stanovnici su postali poznati kao Hindusi a religija kao hinduizam. Rani europski putnici i kršćanski misionari skovali su riječ "Brahmanizam" zato što je kasta brahmana dominirala hinduskim društvom i religijom. Ali Hindusi svoju religiju radije nazivaju Sanathana Dharmom, Vječnom Religijom, jer se ona osniva na vedskim učenjima. Svoju zemlju zovu Bharata ili Bharatavarša, jer je Bharata bio stari indijski kralj, sin Dušyante i Śakuntale, koje je Kalidasa učinio besmrtnima u svojoj velikoj drami: Śakuntalam.

Tako se Vede mogu grubo podijeliti na dva dijela; na Karmakandu koja obrađuje rituale i žrtve te na Jñanakandu koja poučava filozofskoj mudrosti. Svrha jedne je postignuće materijalnog blagostanja ovdje i nakon smrti a svrha druge postignuće Najvećeg Dobra. Upanišade spadaju u Jñanakandu.

Prema ortodoksnim vedskim učenjacima, Vede se sastoje od Mantri i Brahmana. Mantre također uključuju Samhite i posvećene su žrtvama i ostalim vrstama ritualnog obožavanja. Brahmane ustanovljuju pravila za upotrebu himni, navodeći također njihovo porijeklo i dajući detaljne informacije ponekad s poduljim ilustracijama u obliku legendi ili priča.

Brahmane uključuju Aranyake i Upanišade. Aranyake su proučavali stanovnici šuma. One uglavnom obrađuju simboličko predstavljanje žrtvovanja². U skladu s hindu tradicijom, različiti dijelovi Veda ne predstavljaju nikakav vremenski slijed. Oduvijek su postojali istovremeno; budući da su ljudi od samog početka poznavali želju kako za materijalnom srećom tako i za duhovnom.

UPANIŠADE

Upanišade, uz jednu ili dvije iznimke tvore, završna poglavlja Aranyaka. Stoga su poznate pod nazivom Vedanta, završna poglavlja (anta) Veda. Različite obitelji rišija, specijalizirani za različite dijelove Veda i za određena poglavlja, štoviše, različito su tumačila ova učenja a slijedile su ih različite škole. Učenja su se prenosila usmeno s oca na sina ili s učitelja na učenika. Nestankom obitelji, njihovih čuvara, nestali su također i mnogi dijelovi Veda i Upanišada zajedno s različitim tumačenjima. Preostalo je 108 Upanišada od čega je 11 poznatih kao glavne Upanišade. To su: Aitareya, Taittiriya, Āndogya, Brihadaranyaka, Mundaka, Mandukya, Iśa, Kena, Katha, Praśna i Śvetaśvatara.

Kao što ćemo vidjeti, Upanišade tvore osnovu Vedante iako su samu filozofiju razvili kasnije mislioci poput Vyase, Guadapade, Śankare, Ramanuje i Madhve. Uglavnom postoje tri škole Vedante: Advaita ili nedualistička, Viśištadvaita ili ograničeno/nepotpuno nedualistička te Dvaita ili dualistička a glavni zagovarači dotičnih škola bili su: Śankara, Ramanuja i Madhva. Śankara je napisao komentare za glavne Upanišade iako se ponekad sumnja u to je li komentar na Śvetaśvatara Upanišadu njegov ili nije. Iako sâm Ramanuja nije napisao niti jedan komentar za Upanišade, neki njegovi učenici i sljedbenici to su učinili. Madhva je napisao komentare za neke glavne Upanišade.

Što znači riječ Upanišad? Etimološki ona označava mudrost koja, kad ju učimo od (UPA) kompetentnog učitelja, potpuno (NI) oslobađa i uništava (SAD) učeničku privrženost relativnom svijetu, te ga tako osposobljava da postigne Vrhunsku Slobodu i Blaženstvo. Ona poučava Znanje o Brahmanu i stoga se zove Brahmaidya. Brahman proizlazi iz sanskrtskog korijena BRIMHA, što znači: rasti, povećavati se. Brahman jest entitet čijem širenju ili čijoj veličini nema granica. To je Apsolut, Vrhunska Stvarnost, Supstrat i Temelj vidljivog svijeta, Sveprožimajuća Svjesnost, Duh "iza" svijeta/univerzuma, Vrhovni Bog, iz kojeg nastaju sva živa bića, pomoću kojeg se održavaju na životu i u kojeg se konačno apsorbiraju. Putem Znanja o Brahmanu, aspirant postiže Najveće Dobro, Oslobođenje, Besmrtnost i Spokoj Bivanja. Ako njeguje ovo Znanje s marljivošću, ljubavlju, poniznošću, s vjerom i predanošću, on se oslobađa ponovnog rađanja u relativnom svijetu, koji je povezan s parovima suprotnosti te također s bolestima, sa starošću, sa smrću i drugim oblicima patnje.

Mudrost sadržanu u Upanišadama također zovemo Atmaidya, Znanje o Atmanu ili o Jastvu.

² Vidi poglavlje o ČETIRI STADIJA U ŽIVOTU.

Atman, Najintimniji Duh u čovjeku, po prirodi je Čista Svjesnost te je prema nedualistima identičan s Brahmanom.

Očito je da duboko znanje Upanišada može pojmiti samo kompetentan student; nije svatko za to sposoban. Ćandogya Upanišada određuje da učitelj treba prenijeti takvo znanje samo svom učeniku ili najstarijem sinu. Ono se ne može prodati, čak ni za cijeli svijet i za sva njegova bogatstva; zato što je mnogo veće (značajnije) od zemlje i njenih bogatstava. Kandidat podoban za primanje takvog znanja treba se odlikovati poniznošću, samo-kontrolom te unutarnjim spokojstvom. Prije brižljivog njegovanja takvog Znanja o Brahmanu, on je trebao, bilo u ovom životu bilo u prethodnom, prinositi obavezne žrtve; trebao je prakticirati devociju prema božanstvima i trebao je obavljati sve dužnosti i odgovornosti iz života domaćina. Učenik treba proći različite testove prije nego li mu učitelj podari Znanje o Brahmanu. Čitamo npr. u Katha Upanišadi da je mladi Naćiketa pristupio Yami, kralju smrti, radi Znanja o Jastvu. Da bi provjerio njegovu iskrenost i ozbiljnost Yama ga je pokušao odgovoriti od traganja za Znanjem te mu je ponudio umjesto toga sinove i unuke koji bi živjeli stotinu godina, stoku, slonove, zlato i konje u neograničenom broju. Iskušavao je mladog aspiranta pomoću nebeskih plesačica izuzetne ljepote, te s bogatstvom, dugovječnošću, vlašću nad cijelom zemljom i obećanjem bilo čega drugog što bi mogao poželjeti. Tražio je od Naćikete da ne razbija glavu oko tako beskorisnog pitanja kao što je priroda Atmana. Dječak je na to kralju smrti produhovljeno odgovorio: "Sve je to prolazno i teži ka propadanju snage/jedrosti naših osjetila. Čak je i najdulji život na zemlji doista kratak u usporedbi s Besmrtnošću. Neka bojna kola, muzika i plesačice ostanu kod tebe." Ustanovivši da je čvrst i nepokolebljiv u svojoj odluci, kralj smrti podario je Naćiketi onu blagodat koju je želio.

Ćandogya Upanišada opisuje Indru, kralja bogova i Viroćanu, kralja demona kako pristupaju učitelju Prajapatiju radi Znanja o Brahmanu. Prajapati je od njih tražio da žive s njim 32 godine kao brahmaćarini, prakticirajući suzdržljivost, istinoljubivost i druge duhovne mjere. Nakon isteka ovog perioda dao im je uputstva koja su oni shvatili kao identificiranje Duše s tijelom. Kralj demona, na račun svog prirodno plitkog intelekta bio je zadovoljan i otišao. Ali Indra, rođen sa čistim umom, tražio je više znanje. Prajapati je rekao Indri da ostane s njim daljnje 32 godine kao brahmaćari. Čak i tada Indra nije bio u stanju pojmiti istinu koja se tiče (*engl. regarding*) Brahmana; tada mu je rečeno da provede i treći period od 32 godine na isti način. Prema Upanišadama, trebao je živjeti 105 godina veoma ozbiljnim/strogim životom, da bi tek onda shvatio tajne Brahmana.

Od tragatelja za Brahnavidyom zahtjevali su se Čistoća Uma, poniznost duha, te nepokolebljiva samo-kontrola. Śri Krišana je opisao u Bhagavadgiti ovo Znanje o Brahmanu kao "kraljevsku tajnu". Ono je jedinstveno postignuće indoarijske kulture i trajna osnova hinduskog društva.

Za Upanišade se ne može reći da su formalna i sistematska filozofija u uobičajenom smislu riječi. Hindusi smatraju da one sadrže otkrovenja nadosjetilnih istina koja se tiču duše, univerzuma i Konačne Stvarnosti. Vede se zovu Śruti (čujenje), jer se poučavaju usmeno riječ po riječ. Upanišade naoko sadrže kontradiktorne izjave, tako da se dugo vremena raspravljalo o tekstovima kako bi se mogle utvrditi točne ideje rišija. Vyasa je napisao raspravu znanu pod imenom Vedanta-sutre ili Brahma-sutre u kojoj je izmirio mnoge naizgled kontradiktorne stvari. Ovo djelo se danas smatra standardnom raspravom o filozofiji Vedante, prvim uspješnim pokušajem da se sistematiziraju gledišta iz Upanišada, i komentirali su ga Šankara, Ramanuja i Madhva, a isto tako i drugi osnivači religijskih i filozofskih sistema/sustava.

U skladu s ortodoksnom Hindu-tradicijom, nikome osim "dvaput rođenom", uključujući tri više kaste, ne može se dozvoliti čitanje, čak ni slušanje Śrutija ili Veda. Međutim, članovima četvrte kaste bilo je dopušteno proučavanje religijskih knjiga drugorazrednog značaja poznatih pod

imenom Smriti (sjećanje), čije je autorstvo pripisano ljudima i čije je važenje ovisilo o Vedama. Epovi poput Ramayane i Mahabharate, različite Purane i Manuov zakonik te slične rasprave spadaju u ovu kategoriju. Oni se bave u konkretnom i popularnom obliku sa zakučastim idejama Upanišada. Spiritualne discipline u praksi, propisane ovim knjigama omogućuju iskrenim aspirantima da konačno postignu Oslobođenje. Prosječni hindu dobivao je privolu za svoju religijsku praksu od Smritija. Oni su osnova indijskih narodnih religijskih vjerovanja.

Filozofska misao drevnih hindusa određena je i sažeta u šest glavnih sustava. To su Purva Mimamsa, pripisana Jaiminiju, Uttara Mimamsa ili Vedanta, pripisana Vyasi, Samkhya pripisana Kapili, Patañjala pripisana Patañjaliju, Nyaya pripisana Gautami i Vaiśeṣika pripisana Kanandi. Sustavi se zovu ortodoksnima ne zato što prihvaćaju Boga kao Stvoritelja ili Konačnu Stvarnost, već zato što svi svoj autoritet temelje na Vedama te tvrde da postoji Atman ili Duša koja je različita i neovisna o tijelu i umu.

Patañjalijev sustav yoge govori bez sumnje o Bogu te o potrebi da Ga se obožava, ali ne smatra da je ovo vjerovanje apsolutno nužno da bi se postiglo Oslobođenje.

Samkhya ne priznaje postojanje Boga. U drugim sustavima, Bog se pojavljuje u različitim ulogama.

Nasuprot ortodoksnim filozofijama nalaze se 4 škole budizma, sistem džainizma i materijalistički sistem Ćarvake, a zovemo ih heterodoksnima jer ne prihvaćaju konačnu neospornost Veda. Čak je i beskompromisnom ateistu poput Ćarvake dan status filozofa ili mislioca.

VEDANTA

Prema Sadanandi³, Vedanta uključuje Upanišade, Brahma-sutre, Bhagavadgitu i komentare koji osvjetljavaju ove tekstove.

Uglavnom na tekstovima Vedante nastala su dva filozofska podsistema, naime nedualizam ili Šankarin Apsolutizam i teizam Ramanuje, Madhve i drugih filozofa. Prema nedualistima, Brahman ili Čista Svjesnost je jedina Stvarnost; univerzum imena i oblika je nestvaran, a čovjek u svojoj istinskoj biti jest jedno s Brahmanom. Teisti prihvaćaju Božansku Osobu kao Konačnu Stvarnost; On je povezan s univerzumom te je utjelovljen u dušama u različitim stupnjevima. Prema Ramanuji, zagovaratelju Višišṭadvaite ili ograničenog nedualizma, Stvarnost jest Brahman; ali pojedinačne duše i univerzum su također stvarni, te su dijelovi Brahmana ili načini Njegove manifestacije. Brahman, s univerzumom i pojedinim dušama, sačinjava cijelu Stvarnost. Filozofi ove škole to ilustriraju metaforom o plodu nara (šipka). Sjemenke su živuće duše a kora je univerzum. Ne može se zamisliti plod bez sjemenki ili kore. Prema Madhvi, dualistu, univerzum i živuće duše odvojene su od Boga. Dok je univerzum materijalni entitet, duše su po prirodi duhovne. Duše, iako odvojene od Boga, ne mogu postojati bez Njega. Njihovo postojanje potpuno ovisi o Bogu. Madhva govori o živim bićima kao o božjim slugama.

RELIGIJA I FILOZOFIJA

Na sanskrtu, filozofija (mudroslovlje) se zove daršana, proizlazi iz korijena driś, što znači "vidjeti". Svrha filozofije je omogućiti svojim učenicima da izravno vide Istinu. Stoga, za hinduse, filozofija nije samo intelektualno bavljenje apstraktnim idealom, već stvarna percepcija i realizacija Istine. Na Zapadu, naročito od početka novog vijeka, filozofija je odvojena od religije. Izgleda da je rezultat porazan; kako za filozofiju tako i za religiju. Međutim, hinduski mislioci uvijek su održavali vezu između ovo dvoje. Jedno je nepotpuno bez drugoga. Može biti da je cilj filozofije

³ Vedantasara, 3.

Istina a cilj religije Bog; ali u krajnjem iskustvu, Bog i Istina su jedna te ista Stvarnost. Religija stavlja težište na vjeru, filozofija naglašava razum. Ovo su dvije funkcije našeg razmišljajućeg uma, te ako ih iskreno slijedimo, često se njihovi putevi križaju. Konačno iskustvo Istine može biti vjerski čin, ali o njegovoj neospornosti sudi razum. Istina može transcendirati/nadići razum, ali ona nije nikad nelogična. Pojedinac neće biti u stanju stići do Istine isključivo putem razuma, ali nečije iskustvo i potvrda Istine ne važe ako se nalaze u kontradikciji s razumom. Izravno iskustvo koje uništava sumnju, te ga prati unutarnje uvjerenje i smirenost jest konačni dokaz Istine u realizaciji, u kojoj i vjera i razum igraju ključne uloge. Religija bez filozofije ima tendenciju da postane dogmatična, praznovjerna i suhoparna. Filozofija bez religije degenerira u isprazan i suhoparan intelektualizam. Razum se vrti u krugu, stvara sumnju i nikad ne stiže na cilj; on može ukazati na mogućnost, čak i na vjerojatnost o Konačnoj Stvarnosti, ali ako nije pobuđen vjerom, stvara od čovjeka agnostika. Religija, u kojoj emocije igraju veoma važnu ulogu, postaje samo sentimentalizam ako nije ojačana filozofskom niti. Ona je praktična primjena filozofije na život, a filozofija joj pruža nepokolebljiv temelj.

Religija pruža aspirantu osjećaj ili strast, a filozofija sprečava da odluta u mračne ili slijepe ulice. Stoga su hindu-proroci uskladili u Vedanti religiju s filozofijom, vjeru s razumom, te je upravo zbog ove činjenice sistem primjeren i univerzalan. Istinski filozof ima u sebi nešto od strahopoštovanja i obožavanja, osobine koje njeguju religiozne osobe; a istinski religiozna osoba nije bez intelektualnog razumijevanja i uvida, što su glavne osobine filozofa.

Važno je primijetiti da kad god je religija naglašavala isključivo oblike i dogme, i time zamračivala čovjekovu viziju Istine, filozofija je digla svoj glas i protestirala da bi ispravila greške religije. Tako se Upanišade i Šankarina učenja mogu smatrati filozofskim protestima na religijske ekscese. Međutim, hindu-filozofi shvatili su važnost religije i nikad je nisu potpuno odbacili.

DOKAZIVANJE ISTINE

Konačna Stvarnost je transcendentalna. Nju ne možemo opažati osjetilima ili shvatiti umom. Ona je stvar nesumnjivog/neospornog iskustva unutarnje svijesti čovjeka. Ona se doživljava izravno, bez posredstva osjetila ili uma, te dokazivanje Istine ne ovisi ni o kakvom vanjskom autoritetu ili izvoru podataka. Percepcija vanjskog svijeta nije niti izravna niti neposredna, već ovisi o osjetilima i o umu koji ju uvijek oboje na određeni način. S druge strane, doživljavanje Stvarnosti je izravno i bez posredstva (osjetila i uma) te postaje moguće samo potpunim smirivanjem osjetila i uma, što se postiže prakticiranjem krutih spiritualnih disciplina. Svjesnost u čovjeku doživljava Univerzalnu Svjesnost, i one su zapravo identične.

Međutim, postoji beskonačno mnogo načina samoobmane. Da bi se aspirant zaštitio od pogrešaka i zabluda, vidioци Vedante utvrdili su tri kriterija za opažanje Istine. To su: sveti spisi (Śruti), rezoniranje/zaključivanje (yukti) i osobno iskustvo (anubhava). Svaki od ovih kriterija pojedinačno može osposobiti čovjeka da realizira djelomičnu istinu, ali kad svo troje ukazuje na isti zaključak, aspirant može biti siguran da je realizirao cijelu Istinu. Značenja svetih spisa, koji sadrže zabilježena iskustva znalaca Istine iz prošlosti, treba objasniti kompetentan učitelj. Da bi se umovanje oslobodilo zamki racionalizacije, propisane su rigorozne mentalne discipline tako da aspirant bude utemeljen u nevezanosti, ne samo za vanjski svijet već i za vlastite omiljene ideje i ekskluzivne privrženosti. Aspirant mora biti u stanju objektivno sagledati vlastito razmišljanje te ga podvrgnuti detaljnoj analizi. O konačnim vrijednostima odlučuje standard vječnosti a ne vrijeme/prolaznost. I na kraju, aspirant osobno mora iskusiti zaključke svetih spisa a sve to skupa treba biti potkrijepljeno rezoniranjem/zaključivanjem. Konačna Istina, osnova univerzuma, očita je sama po sebi (dokazuje samu sebe), nije kontradiktorna, oslobođena je straha i razdora. Vidjelac opaža/vidi Istinu u svemu i svugdje te se tako potpuno oslobađa straha, tuge i

očekivanja koji karakteriziraju lažnost/neistinu u relativnom svijetu.

Duh sinteze općenito prožima filozofiju Vedante. Istraživanje/traganje je uvijek usmjereno ka otkrivanju Prvog Principa, putem kojeg možemo spoznati i objasniti mnogostrukost univerzuma. Hindu-vidovnjak naglašava da aspirant u potrazi za znanjem treba najprije realizirati Konačnu Stvarnost putem samokontrole i meditacije; tek tada može znati prirodu svijeta. Kao što je Ramakrišna rekao: "Znanje o mnoštvu bez znanja o Jednoti, jest neznanje, dok je poznavanje Jednote znanje." Međutim, ne treba zanemariti činjenicu da su pojedini znameniti indijski filozofi poput Kapile i Patañjalija pokazali veliku oštromnost u svojoj analizi uma i materijalnog svijeta.

ČETIRI STADIJA U ŽIVOTU

Hinduski način života, onako kako je to zamišljeno u Vedama, je duhovan. Njegov spiritualni cilj zove se mokša ili Oslobođenje. Materijalni užici, potrebni i legitimni u određenim periodima života, trebaju se regulirati na taj način da konačno vode čovjeka ka postignuću Najvišeg Dobra. Nikakvo konačno iskustvo ne može trajno zadovoljiti čežnje duše koja je u svojoj prirodi Beskonačan Duh. Usprkos tome, u nižim fazama evolucije ne može se zanemariti želja za materijalnim stvarima. Potiskujemo li ili inhibiramo takvu želju, doći će do nezdravog stanja, kako za čovjekovo tijelo, tako i za njegov duh. Hindu filozofi žele da postepeno mijenjamo sklonosti svojih osjetila, volju i um te da oni budu naši pomagači u postizanju duhovnog cilja a ne da ostanu naši neprijatelji. Različite podjele života pojedinca i društvenog života, opisane u Vedama i Puranama potvrđuju/navode ideal duhovne sudbine čovjeka.

Navedimo ukratko četiri stadija na koje su stari hindusi podijelili životni vijek pojedinca. Prvi stadij pod imenom brahmačarya, pokriva period školovanja mlade osobe. U to vrijeme, brahmačarinima su se zvali studenti koji su živjeli u celibatu kod svojih učitelja, prakticirajući discipline kao što su spolno uzdržavanje, poslušnost i pokoru/askezu. Oni su proučavali Vede i sudjelovali su u prinošenju žrtava i ritualnom obožavanju. Znanje im je prenošeno usmenim putem. Živeći povučeno u šumskim nastambama van gradova, vodili su jednostavan život, brinuli se o učiteljevoj stoci, cijepali drva za žrtvenu vatru te su provodili velik dio vremena pomno proučavajući Prirodu. Bio je to život nevezanosti i uzdržanosti/izbjegavanja svijeta. Učenik se posvetio pamćenju vedskih tekstova. Nakon što je dovršio svoje obrazovanje, oprostio se s učiteljem, a ovaj mu je rekao: "Nemoj skretati s istine, nemoj odstupati od svakodnevnog recitiranja Veda."

Za vrijeme drugog stadija života, mladić bi živio životom kućedomaćina, što se nazivalo garhasthya, a njega samog su zvali grihastha. Zajedno sa svojom ženom prinosio je različite žrtve i izvodio rituale opisane u Samhitama i Brahmanama, dijelovima Veda. Kao građanin, obavljao je svoje građanske dužnosti u skladu sa svojim položajem u hindusko-kastnom sustavu, kao svećenik, vojnik ili trgovac.

Međutim, svjetovne dužnosti nisu ga mogle vezati za svijet zauvijek. Na temelju vlastitog iskustva i promatranja, postepeno je gubio iluziju o sjaju vanjskog svijeta. Čeznuo je za unutarnjim mirom. S pojavom znakova starenja, povjerio je svoje svjetovne dužnosti svojoj djeci te se povukao u šumu (aranya) zajedno sa svojom suprugom. Time je prešao u fazu vanaprastha, i nazivamo ga vanaprasthi ili stanovnik šume. U tehničkom smislu riječi, još je uvijek bio domaćin, i kao takav morao je obavljati određena svakodnevna žrtvovanja, obavezna za sve osim za monahe. Međutim, budući da mu nije bilo moguće pribaviti u šumi sve sastojke za takva žrtvovanja, Vede su za njega utvrdile tek simboličko obožavanje. Meditirao je nad simboličkim značenjem različitih faza žrtvovanja te je tako žeo plodove njegovog stvarnog izvođenja. Za ilustraciju recimo: Vede su zapovijedale svim kućedomaćinima svakodnevno izvođenje Agnihotra žrtvovanja, što je

zahtijevalo nekoliko materijalnih sastojaka. Međutim, stanovnici šuma meditirali su na različite funkcije prane ili životnog daha, te su ih smatrali duhovnim pandanima različitih sastojaka. Treći dio Veda, naime Aranyaka, opisuje sve ove simboličke interpretacije žrtvi, kao i druge oblike takvog obožavanja. S jednom ili dvije iznimke, sve četiri Vede imaju njima pripadajuće dijelove: Samhite, Brahmane, Aranyake i Upanišade.

Posljednji stadij u životu pojedinca, poznatu kao sannyasa ili redovnički život, živjeli su stanovnici šuma koji su se u potpunosti odrekli svijeta u potrazi za Istinom i Slobodom. Oni su tako postali bhikšui, lutajući redovnici ili sannyasini koji su se odrekli svijeta. Realizacija Vrhunske Istine opisana je kao "let Samca prema Samoći/Sebi Sâmom". Čovjek treba posljednju fazu u životu proći sâm. Odkravši se svake težnje za materijalnom srećom, kako u životu tako i nakon njega, kao i želje za samo-zadovoljenjem putem potomstva, bogatstva ili nebeskog blaženstva nakon smrti, ovi redovnici prakticirali su potpuno odricanje, i unutarnje i vanjsko. Budući da je konačan uspon veoma strm a zrak je u velikim visinama izrazito prorijeđen, oni ne samo da su za sobom ostavili materijalnu imovinu već su se također lišili ega i želja. Materijalni objekti nemaju sjaj za one koji su realizirali Atmana, Jastvo u Sebi Samom, kao izvor sveg blaženstva i sreće. Bili su izvan svih kasti i van svih društvenih konvencija. Napustili su sva žrtvovanja i ritualna obožavanja propisana za ostala tri stadija. Živjeli su slobodni, a to su zaslužili striktnim obdržavanjem religijskih i moralnih zakona. To su bili duhovni učitelji ostalih ljudi i sjajni primjeri spokojstva i nevezanosti. Sannyasin nije ni u kojem slučaju sebična osoba. Njegov život je posvećen služenju svima, bez obzira na kastu ili vjeru.

Sannyasini su proučavali Upanišade, zaključne dijelove Veda, koji opisuju Znanje o Brahmanu ili Apsolutu, te discipline za Njegovo postignuće. Duhovno nastrojeni hindusi su ih visoko cijenili radi njihove čistoće, nevezanosti, nesebičnosti i potpune predanosti Istini. Kao što gorući vrh fitilja pokazuje da je svjetiljka upaljena, tako je i prisutnost ovih slobodnih duša u vrhu hinduskog društva pokazivala da je društveni život vrlo dobro funkcionirao.

Iako je općenito život indo-arijaca u staroj Indiji slijedio ovaj obrazac, te je redovnički život bio prirodna kulminacija prethodna tri stadija, aspirant za Istinom mogao je postati redovnikom u bilo kojem stadiju života. Vede izjavljuju: "Onog dana kad čovjeka obuzme duh nepristranosti, on se treba odreći svijeta." Vede govore o mladićima i djevojkama koji su položili zavjet odricanja, a da nisu prošli kroz stadije kućedomačina i života u šumi.

Brahmačari treba pročitati sve Vede, premda Samhite doista oblikuju njegov život. Slično tome, kućedomačini su slijedili naloge iz Brahmana, stanovnici šuma Aranyake, a redovnici Upanišade.

ČETIRI IDEALA

Već smo govorili o podjeli Veda na Karmakandu i Jñanakandu koje obrađuju čovjekovu prirodnu želju za uživanjem materijalne sreće te postignućem Najvišeg Dobra. Vedski vidovnjaci također govore o 4 ideala koji vode ka cilju čovjekovog traganja (purušartha). To su pokretači/izvori čovjekove akcije i poznati su pod nazivom dharma, artha, kama i mokša. Dharma je pravičnost/poštenje; ona je zakon unutarnjeg rasta i osnova čovjekovog djelovanja. Ona je u harmoniji s čovjekovom duhovnom evolucijom/razvojem. Tako, slijedeći dharmu postićemo uspjeh u svakom djelovanju. Negirajući dharmu, dovodimo zbrku u svoj život i usporavamo svoj napredak. Dharma nije neka vrsta dužnosti nametnuta izvana već osjećaj za pravičnost, integritet i čast, s kojima je osoba rođena kao rezultat prošlih djela. Tako svaki čovjek ima vlastitu dharmu, na temelju koje na sebi svojstven način dolazi u interakciju s vanjskim svijetom. Njegovo obrazovanje i okolina daju ovoj osnovnoj životnoj formi samo vanjski oblik. Ispunjavajući svoju dharmu čovjek napreduje sve dok ne postigne vrhunsku dharmu svih bića, naime, dok ne realizira

Istinu.

Artha, ili bogatstvo, jest legitiman cilj u čovjekovom traganju u određenom stadiju njegovog života. Za većinu ljudi, ovo je efikasan način izražavanja svoje ličnosti i važno sredstvo za uspostavljanje drugarstva s drugima. Međutim, bogatstvo treba steći u skladu s dharmom, s poštenjem; inače će ono, umjesto da posluži u duhovne svrhe, povećati pohlepu i želju za moći te će konačno uzrokovati jad i bijedu.

Kama je ispunjenje osjetilnih i estetskih želja. Čežnja za osjetilnim zadovoljstvima prisutna je u mnogim senzitivnim/nježnim osobama, za koje užitak u bogatstvu djeluje grubo i stoga neprimjereno. Međutim, kama također mora biti vođena dharmom, u protivnom ona degenerira u razbludnost/razvrat.

Satisfakcija/zadovoljstvo koje proistječe iz slijeđenja dharme, arthe i kame nije duboko niti trajno. Duša ostaje i nadalje gladna a tu glad može utoliti samo postignuće mokše ili Oslobođenje. Prva tri ideala pripadaju materijalnom svijetu, a sreća s njima u vezi je stoga efemerna/prolazna i iluzorna. Međutim, ideal Slobode moguće je realizirati samo u kraljevstvu Duha pa je Blaženstvo koje iz toga proizlazi trajno. Stoga, realizacija mokše, slobode, je kruna/završnica ljudskog života; dok ga prakticiranje pravičnosti/pravednosti, stjecanje bogatstva na pošten način i estetsko zadovoljstvo samo podupiru.

ČETIRI KASTE

Podjela indo-arijskog društva na četiri kaste opisana je u Vedama. Sustav kasti služio je za promociju/unapređenje jedinstva i solidarnosti hinduskog društva te za uklanjanje neizbježnih razdora među ljudima rođenim s nejednakim i različitim sklonostima. Takav sustav bio je osnovni podupirač hindu-civilizacije sve do današnjih dana, održavajući ju u mnogim teškim kušnjama i opasnostima. Tijekom mnogih tisućljeća, ona je sačuvala koheziju i vitalnost više od 200 milijuna ljudi.

Moguće je da se sustav kasti u svom naročitom obliku razvio u Indiji, ali njegovi osnovni principi su univerzalni. Sva ljudska bića, u skladu s koncepcijom vedskih vidjelaca, tvore fizičko tijelo Puruše ili Kozmičku Osobu. Duhovni (spiritualno orijentirani) ljudi tvore, prema toj koncepciji, Njegovu glavu, ratnici Njegove ruke, trgovci Njegova bedra, a radnici Njegova stopala. Zdrava koordinacija između ove četiri klase ljudi održava snagu i blagostanje društva, kao što harmonija između četiri glavna fizička dijela tijela osigurava snagu i blagostanje tijela. Indo-arijci su spoznali ovu prirodnu podjelu ljudskog roda te su je prikazali u sustavu kasti. Brahmani su bili čuvari učenosti i duhovne nauke (spiritualne znanosti); kšatrije su bili kraljevi i vojni zaštitnici; vaišye su kontrolirali trgovinu i privredni život, a šudre su obavljali manualni rad. Četiri su kaste tvorile važne dijelove društva i ujedinjavale stare hinduse. Sve su kaste bile neophodne za očuvanje društva te je blagostanje i sigurnost bilo međuovisno. Niti jedna kasta, bez obzira na to koliko visoka i moćna, nije mogla prosperirati na račun druge. Duhovni ideal društva može uspješno sačuvati samo kastinski sustav, onakav kakav su organizirali Hindusi iz vedskog razdoblja.

Mnogo kasnije, Bhagavadgita je definirala sljedeće dužnosti ovih četiriju kasti: "Kontrola uma, kontrola osjetila, askeza (pokora, samodisciplina), čistoća, strpljivost/obzirnost i čestitost, također i znanje, realizacija i vjera – ovo su dužnosti brahmana, rođenih u skladu s vlastitom prirodom."

"Junaštvo, srčanost, čvrstoća, snalažljivost, neustrašivost u bitki, velikodušnost i nadmoćnost/suverenost – ovo su dužnosti kšatriya, rođenih u skladu s vlastitom prirodom."

"Poljoprivreda, uzgoj stoke i trgovina, dužnosti su vaišya, rođenih u skladu s vlastitom prirodom."

A dužnosti šudra sastoje se u djelima služenja."⁴

Gledano s društvenog stanovišta, sustav kasti je priznavao već urođenu nejednakost među ljudima te je svakome određivao dužnosti u skladu s vlastitom dharmom, ili zakonom unutarnjeg rasta. Međutim, ove dužnosti, bez obzira na to kako nejednake mogu izgledati, nisu sprječavale nikoga u postizanju konačnog duhovnog cilja. Svaka dužnost postaje sveta ako je obavljena u pravom duhu. "Čovjek postiže savršenstvo predajući se vlastitoj dužnosti. Obožavajući Onoga od kojeg potječu sva bića i koji prožima cijeli univerzum – obožavajući njega u obavljanju svojih dužnosti, čovjek postiže savršenstvo. Bolja je vlastita dharma, premda nesavršena, nego li dobro obavljena dharma neke druge osobe. Onaj tko vrši svoju dužnost u skladu sa svojom prirodom ne čini nikakav grijeh. Ne treba napustiti rad za koji je netko rođen, o Kuntin sine, makar taj rad ima svojih nesavršenstava; jer u svemu što činimo ima nesavršenstva, kao što u vatri ima i dima."⁵

Prema vedskoj teoriji o ponovnom rađanju, član niže kaste, ako vjerno obavlja svoje dužnosti, rodit će se ponovno u idućem životu u višoj kasti, bude li to želio. Hijerarhija sustava kasti određena je duhovnim kvalitetama kao što su odricanje, nesebičnost, čistoća, posvećivanje života stjecanju spiritualnog znanja, te materijalno nemotivirano služenje drugima. Oni obdareni ovakvim vrlinama spadaju u potpunosti u kastu brahmana. Budući da su drevni indo-arijci duhovnu mudrost cijenili više od zemaljske imovine, brahmani su zauzimali najviše mjesto u hinduskom društvu. Kšatrije su zauzimale drugo mjesto zato što su riskirali svoje živote u poštenoj borbi za zaštitu kreposnih i za kažnjavanje zlih. Sljedeći na ljestvici duhovnih kvaliteta bili su vaišye. A šudre su bile na kraju. Međutim, treba shvatiti da su 4 kaste tvorile cijelo tijelo hinduskog društva. Stoga nije bilo govora o tome da li neka kasta eksploatira drugu. Naprotiv, dužnost i privilegija nekog člana više kaste bila je da se brine za blagostanje i interes onih koji pripadaju nižoj kasti.

Kasta je bila određena vrlinom (guna) i akcijom (karma)/djelatnošću. Naravno, u drevnim vremenima, čovjeka se moglo premjestiti u nižu kastu ako nije obavljao svoje dužnosti ili u višu kastu ako je za to bio sposoban. Cijeli sustav bio je fleksibilan. Hindusko društvo doseglo je kulminaciju svog razvoja kad su brahmani i kšatrije radili usklađeno na zaštiti i očuvanju indo-arijskog duhovnog ideala.

Premda su brahmani bili prirodni čuvari ovog ideala, ipak im je trebala fizička podrška vojske da bi zaštitili društvo od moćnih neprijatelja, unutar i izvan njega.

Kad god je hindusko društvo upalo u stanje degeneracije, glavni uzrok tome bio je nedostatak koordinacije između ove dvije kaste te njihovo odstupanje od dužnosti.

Kao što svjetska povijest obilato dokazuje, ako netko u svojim rukama predugo ima vlast, ona korumpira i ljude najodličnijeg karaktera. Što je veća moć, veća je i korupcija. Hindusko društvo nije ni po čemu iznimka. Brahmani su s vremena na vrijeme zloupotrebljavali vlast te su bivali kažnjavani od strane kšatriya. U Upanišadama nalazimo kraljeve iz kaste kšatriya, koji su ponekad postajali učitelji drevne vedske mudrosti. Tako čitamo u Ćandogyi Upanišadi, da su baš kšatrije poznavale Tajnu Pet Vatri te su je prenosili brahmanima. Kralj Janaka iz Upanišada, Śri Krišna, učitelj iz Bhagavadgite te Buddha, svi oni su pripadali kasti kšatriya.

Kasnije, kada se broj hinduskog stanovništva znatno povećao te su se pojavile razne kompleksnosti, sistem kasti nije se više osnivao na kvalitetama pojedinaca, već je postao nasljedan. Kako je Indija izgubila svoju političku slobodu te je postala žrtvom stranog utjecaja,

⁴ Bhagavadgita, XVIII, 42-44

⁵ Bhagavadgita, XVIII, 45-48

hindusko društvo postalo je kruto a kastinski sistem nefleksibilan. Ljudi koji su pripadali višoj kasti zahtijevali su privilegije a da ih nisu zasluživali, te su iskoristavali prirodnu bespomoćnost nižih kasti. Ovakva je korupcija zarazila društvo u cjelini i dovela do opće degradacije. Umjesto da djeluje jedinstveno, kastinski sistem je sada podijelio društvo na strogo odijeljene "vodonepropusne" dijelove.

KARMA I PONOVO RAĐANJE

Doktrina o karmi i ponovnom rađanju tvori važan dio učenja Upanišada i najviše je u praktičnom smislu utjecala na hindusko društvo sve do današnjih dana. Ona je jedan od snažnih stupova na kojima počiva hinduska Dharma. Doktrina je formulirana kao odgovor na pitanje što se događa s čovjekom nakon njegove smrti. Ona također hindusima objašnjava nejednakost među ljudima u vrijeme njihovog rođenja te im daje razloge da vjeruju u moralne temelje univerzuma, prema kojima se dugoročno gledano vrlina nagrađuje, a nepravda kažnjava. Doktrina o karmi i ponovnom rađanju svakako je originalni doprinos hinduizma svjetskoj filozofskoj misli. Treba jasno shvatiti da se ovo ne može primijeniti na Dušu ili Atmana, koja je po svojoj prirodi iznad rođenja i smrti, te na nju ne utječe ni vrijeme, ni prostor, ni zakon kauzaliteta. Ovo se odnosi samo na Jivu ili na utjelovljenu dušu. To pripada onome što nazivamo "niže znanje" (apara vidya), koje teži objasniti relativan svijet, a ne pripada "višem znanju" (para vidya), tj. znanosti o Atmanu.

Karma, doslovno znači akciju/djelovanje, označava djelovanje općenito a i plodonosne, suptilne impresije koje ostaju onome koji djeluje, čak i nakon prestanka njegove djelatnosti. Baš ovaj drugi smisao igra veoma važnu ulogu u oblikovanju budućnosti pojedinca, ne samo ovdje na zemlji već i nakon njegove smrti. Zakon karme jest primjena zakona o uzroku i posljedici u moralnom svijetu. Svako naše djelo utječe kako na naše tijelo tako i na duh/um. Nakon smrti, djela pojedinca ostaju u obliku sjemena, a sjeme se razvija nakon ulaska u novo tijelo, bilo na zemlji bilo na nekoj drugoj razini postojanja. "Svaki je čovjek rođen u svijetu koji je sâm oblikovao."⁶ "Dobro i zlo su utvrđeni mjerilima onoga svijeta, a kad jedno od njih prevagne, čovjek ga slijedi bilo to dobro ili zlo." "Onaj koji čini dobro, rodit će se kao dobar čovjek, a onaj koji čini zlo, rodit će se kao zao; čovjek postaje svet čineći sveta djela i zao čineći zla djela. Stoga se s pravom kaže: Čovjek je u cijelosti i skroz naskroz sačinjen od želje (kama); u skladu s njegovom željom je i njegovo promišljanje (mîsli, odluke...), u skladu/proporciji s njegovim promišljanjem (kratu) su i njegove akcije (karma); rezultati njegova djelovanja u omjeru su s njegovim djelima".⁷

Hinduizam uči da su dobro i zlo tendencije ovog života, te da su ljudska sreća i patnja neizbježne posljedice djela koja je činio ranije u životu i koja određuju njegov budućni život. Ovo uvjerenje poučilo je hinduse da smatraju bol u ovom životu kao patnju koju su sami izazvali te da ju prihvate mirno i s rezignacijom. Ono je također poticaj na ispravno ponašanje, jer griješi li netko u ovom životu, on neće biti pošteđen teških patnji u budućem životu. Tako, svatko ima slobodu da sâm ubrza ili spriječi vlastitu evoluciju. Nikakav vanjski faktor ne određuje njegov rast ili njegova djela. Putem zakona karme, vedski su mudraci pokušali objasniti moralnu utemeljenost svijeta, u skladu s kojim pravedni bivaju nagrađeni a zli kažnjeni, u ovom životu ili kasnije, i to ne nekim Božjim hirom već vlastitim djelima.

Teorija o ponovnom rađanju nužan je dodatak zakonu karme i besmrtnosti duše. Budući da je duša vječna, ne može biti poništena smrću tijela. Ideja o vječnoj nagradi ili o vječnoj kazni nakon smrti nije naišla na odaziv u umovima blagih hindusa. Nesrazmjerno je sa zakonom o uzroku i posljedici zamisliti da djela učinjena u kratkom razdoblju života te podložna pogreškama mogu

⁶ Satapatha Brahmana, VII, ii, 2, 27

⁷ Brihadaranyaka Upanišad. IV, iv, 2-6.

biti plodonosna za vječnost. Ideja da se zabludjeloj duši ne da nikakva šansa da popravi svoje greške izgledala je vedskim mudracima kao nepravedna i nemilosrdna.

Vedski mistici često govore o 4 tōka koja čovjek slijedi nakon svoje smrti. Ovi su tokovi određeni, kao što smo već vidjeli, djelima i mislima čovjeka iz zemaljskog života. Prvi tōk slijede duše na vrlo visokom stupnju razvoja, koji su vodili izuzetno pravedan život, te su meditirali s potpunom predanošću Brahmanu i prakticirali razne duhovne discipline, međutim nisu uspjele postići punu Samospoznaju prije smrti, takve se duše "popravljaju" na Brahmaloki ili na nivou Brahme (koji otprilike odgovara raj u kršćanstvu), te odande u propisanom roku postižu Oslobođenje. Neki se, međutim, vraćaju na zemlju da bi se ponovno rodili. Ovo putovanje prolazi putem/stazom zvanom devayana ili "put bogova".

Drugim tōkom idu ritualisti i filantropi koji čeznu da uživaju u plodovima svojih djela, oni nakon smrti idu u Čandraloku ili lunarnu sferu. Ovo putovanje prolazi stazom zvanom pitriyana ili "put očeva". Nakon uživanja u velikoj sreći kao nagradi za svoje zaslužno djelovanje, oni se vraćaju na zemlju, budući da i dalje gaje želju za svjetovnom srećom.

Trećim tōkom idu oni koji čine ono što zabranjuje religija i etika te nakon smrti poprimaju tijela na nižem nivou od ljudskih tijela a obitavaju na nivou koji se općenito naziva paklom. Nakon ispaštanja svojih nedjela, oni se ponovno rađaju na zemlji kao ljudska bića.

Četvrtim tōkom idu osobe koje su učinile izuzetno mnogo zla, trošeći mnoge živote poput beznačajnih bića kao što su komarci i muhe. Oni se također nakon dugo vremena vraćaju na zemlju kao ljudska bića.⁸

Ova se četiri tōka očito ne odnose na sretnu dušu koja postiže Znanje o Brahmanu dok boravi u tijelu ili u vrijeme svoje smrti. Za nju nema nikakvog dolaženja ili odlazanja. Ona je uronjena u Brahmana. Prebivanje duše u tijelu koje je superiorno ili inferiorno ljudskome jest privremeno, a po svojoj prirodi predstavlja nagradu ili kaznu. Djela koja čine stvorenja zatvorena u takva tijela nemaju posljedica kao što imaju djela učinjena u ljudskom tijelu. Kada duša iznova zadobije ljudsko tijelo, ona nastavi s duhovnim razvojem tamo gdje je on stao u trenutku smrti. Budući da nije moguće postići savršenstvo u toku jednog života, duša više puta zauzima tijela da bi to postigla. Prema hindusima, sve će duše jednog dana/konačno postići savršenstvo.⁹

⁸ S vedskog stanovišta, umiranje se može usporediti sa tonjenjem u san, a postmortalna iskustva sa snovima. Djela i misli iz budnog stanja određuju prirodu snova. Tako duša nakon smrti žanje plodove svojih djela i misli koje je činila i gajila za vrijeme života na zemlji. Ova se iskustva mogu opisati, u skladu s njihovom prirodom, kao raj ili pakao. Kad se duša probudi nakon ovog sna, ponovno je rođena na zemlji kao ljudsko biće. Ona ponovno uzima nit života te nastavlja s razvojem prema svom cilju. Tako zapravo nema stvarnog prekida u "uzlaznom" putovanju duše, iako ona povremeno može ići zaobilaznicom. Postmortalna iskustva, iako su to po prirodi snovi, stvarna su i živopisna dok traju. Poput običnih snova, može izgledati da traju unedogled. Također postoji mišljenje da se neke duše nakon smrti mogu ponovno roditi izravno kao ljudsko biće a da ne moraju prolaziti kroz iskustva raja ili pakla.

⁹ Hindu filozofi dijele čovjekovu karmu na tri dijela: sančita, agami i prarabdha. Sančita karma je veliko skladište nagomilanih djela učinjenih u prošlosti, čiji plodovi međutim još uvijek nisu požnjeveni. Agami karma je djelo koje će pojedinac učiniti u budućnosti. Prarabdha karma je djelo koje je već započelo donositi plodove, i u ovom životu žanjemo ove plodove. Prarabdha jest dio sančita karme, budući da je to djelo također učinjeno u prošlosti. No razlika između ovo dvoje je ta što sančita karma još uvijek nije počela djelovati, a prarabdha je već počela nositi plodove. Plodove svih karmi žanje sâm pojedinac, a karakter i okolnosti u njegovom životu određeni su njegovom prarabdha karmom.

Prarabdhu ne možemo izbjeći ni na koji način. Postizanje Znanja o Jastvu može omogućiti čovjeku da ne požanje karmu koja bi donijela plodove u budućnosti (agami karmu) ili da izbjegne posljedice nagomilanih djela koja još nisu počela donositi plodove (sančita karma); međutim prarabdhu, koja je već započela donositi plodove, treba požnjati (nije ju više moguće izbjeći).

Čovjek sa Znanjem o Jastvu ne mora zapravo patiti zbog posljedica prarabdhe, budući da je nezvan za tijelo i za organe osjetila.

GURU

Svrha duhovnog znanja jest probuđenje duše i transformacija sâmog života. Hindu tradicija naglašava činjenicu prema kojoj duhovno znanje, da bi bilo efikasno, treba prenositi s jedne živuće duše na drugu. Čak i velike inkarnacije poput Krista, Krišne, Buddhe ili Ramakrišne, prihvaćali su ljude-učitelje koji su ih vodili u spiritualnoj praksi – ako ni zbog čega drugog onda da pokažu da istinsku duhovnu mudrost treba prenositi s učitelja na učenika. Učitelja nazivamo guru, a učenika šišya. Gurua možemo usporediti s upaljenom svijećom koja pali dušu učenika. Knjige mogu pružiti informaciju, ali ne i inspiraciju. Religija koja se ne prenosi već samo propovijeda, degenerira u intelektualnu propovijed. Drevna duhovna mudrost Indije, prenošena je do današnjih dana neprekinutim slijedom učitelja.

Naravno, od učitelja se očekuje visok stupanj savršenstva. Idealni guru je, naravno, obdaren direktnim Znanjem o Brahmanu; on je utemeljen u Brahmanu. Dobro verziran u Svetim spisima on je u stanju raspršiti učenikove sumnje i zbunjenost. On je bezgrešan i slobodan od ikakvih svjetovnih motiva. Spokojan i sa samokontrolom, on je poput beskrajnog rezervoara samilosti. Očita učenikova ograničenja ne sprečavaju učitelja da ga obdaru svojom milošću ako mu učenik pristupa s istinskom poniznošću i gorljivošću. Guru se često uspoređuje s proljećem, koje od svoje volje, bez ikakvih sebičnih motiva prekriva od zime uvelo grmlje i drveće novim lišćem i cvjetovima.

Učitelj je učeniku poput oca. Njemu treba pružiti čak i više poštovanja nego li zemaljskom ocu; zato što učenika daruje duhovnim rođenjem te mu pokazuje put u vječan život. Učenik služi takvog gurua s najvećom poniznošću te mu stavlja na raspolaganje svoje tijelo, um i dušu. Opterećen iskustvima osjetila, zbunjen prolaznošću fizičkih objekata te zaplašen naizgled beskrajnim lancem rođenja i smrti u smrtnom svijetu, on zaklinje učitelja da ga vodi od nestvarnog ka Stvarnom, od tame k Svjetlu, od smrti, bolesti, patnje ka Besmrtnosti. Sisy pristupa dobronamjernom guruu i kazuje mu Šankarinim riječima: "Spasi me od smrti, opterećenog kakav jesam neugasivim šumskim požarom ovog svijeta, divlje gonjen vjetrom loših djela koja sam počinio u prethodnim životima. Spasi mene, zastrašenog koji u tebi traži sklonište; jer ne znam ni za kojeg drugog čovjeka kod kojeg bih se sklonio. Kako da prijeđem ocean pojavnog postojanja, kakva će biti moja sudbina te koja sredstva da pri tome upotrijebim – budući da ništa ne znam o tome. Udostoji se da me spasiš te mi detaljno opiši kako da prekinem ponovna rođenja i smrti, puna patnji i frustracija."

Prije nego li netko potraži Oslobođenje, nužno je potpuno otrežnjenje s obzirom na uživanje istinskog blaženstva na ovoj zemlji ili na nebu kroz doživljavanje konačnih, materijalnih objekata. Tako dugo dok netko gaji i najmanju nadu o savršenstvu u relativnom svijetu, on još nije spreman za najviše učenje Vedante, naime za Znanje o Vrhunskom Brahmanu. U Upanišadama se tvrdi da se učenik treba odreći svake želje za zemaljskom srećom putem bogatstva ili potomstva i za nebeskom također.

Guru najefikasnije utječe na život učenika samilošću. Učenika više impresionira učiteljevo milosrđe nego li njegova erudicija/obrazovanje te duhovna iskustva. Njegov utučen/potišten um smiruju ljubazne riječi učitelja i vraćaju mu samopouzdanje. "Ne boj se, blaženi!" govori mu guru, ponovno citiramo živopisne Šankarine riječi, "Za tebe smrt ne postoji. Postoji način kako da se prijeđe ocean naizgled beskonačnog broja rođenja i smrti u ovom prolaznom svijetu. Pokazat ću ti taj put kojim su mudraci koraćali prije tebe." Nadalje, učitelj kaže: "Samo zbog neznanja Ti, Vrhunsko Jastvo, smatraš da si u okovima ne-Jastva, zato ono sâmo prolazi kroz niz rođenja i smrti. Vatra znanja upaljena razlikovanjem/razlučivanjem između Jastva i ne-Jastva, proždire

neznanje zajedno s njegovim posljedicama."¹⁰

ČETIRI PREDUVJETA DA SE BUDE UČENIK

Učitelji Vedante drže da istinski tragaoci za Znanjem moraju vježbati određene discipline. Istinsko znanje uvijek prati izravno osobno iskustvo. Poznavati Atmana znači shvatiti da je Jastvo čovjeka Čista Svjesnost. Poznavati Brahmana jest postati Brahman. Stoga, intelektualno razumijevanje Vedante mora pratiti stvarna preobrazba života; inače ono nema nikakvo praktično značenje/korist za aspiranta. Nadalje, velik dio našeg rezoniranja jest racionalizacija naših želja. Većina ljudi razumije stvari onako kako to oni žele; oni dokazuju samo ono što žele dokazati. Stoga, postizanje Istine zahtijeva potpunu nevezanost za sve stvari, uključujući i vlastita razmišljanja i ego.

Od tragalaca za Znanjem o Jastvu traži se da vježbaju četiri discipline, poznate u filozofiji Vedante kao sadhanačatuštaya, ili 4 instrumenta duhovnog znanja. To su:

(1) VIVEKA ILI RAZLIKOVANJE IZMEĐU STVARNOG I NESTVARNOG.

To je intuitivno i nepokolebljivo uvjerenje uma da je isključivo Brahman sâm stvarna Supstanca a da su ostale stvari nestvarne i iluzorne. Razlikovanje je prva i osnovna disciplina; bez nje nije moguća druga tj. odricanje.

(2) VAIRAGYA ILI ODRICANJE

Radi se o potpunom odricanju od svih zadovoljstava, od uživanja u osjetilnim objektima ovog svijeta do doživljavanja sreće koja se očekuje u raju nakon smrti. Iz poučavanja Svetih spisa i vlastitog promatranja, inteligentan aspirant shvaća da nikakvo zadovoljstvo, bilo ovdje na zemlji ili nakon smrti, ne traje vječno, budući da su sva zadovoljstva posljedice konačnih djela. Čak i dobra djela kao što su milosrđe, učenje ili obožavanje po svojoj su prirodi konačna. Njihove posljedice također su konačne. Znanje o Jastvu, kao što ćemo kasnije vidjeti, nije izravan rezultat nekog djela. Ono postoji oduvijek. Disciplina Vedante samo uklanja neznanje, prepreku do ovog Znanja, a slava Jastva sjaji i dalje. Ovu disciplinu možemo usporediti s vjetrom, koji otpuhuje tamne oblake dok zaklanjaju sjaj Sunca, te tako otkriva Sunce. Budući da Sunce nije proizvod vjetra, tako ni Jastvo nije proizvod ove discipline. Svjetovna sreća, međutim, jest izravna posljedica naših djela.

(3) ŠATSAMPATTI, ILI ŠEST DRAGOCJENOSTI

Oni tvore etičke temelje duhovnog života. Njihovo uvježbavanje priprema unutarnje sposobnosti radi gajenja/kultiviranja višeg znanja. Navest ćemo ih redom:

(a) Šama ili spokoj: prebivanje uma u Brahmanu nakon odvajanja (prestanka vezanosti) za sve objekte osjetila putem čvrstog/nepokolebljivog znanja o njihovim inherentnim nedostacima.

¹⁰ Vedanta propisuje potpuno odricanje od iluzornih imena i oblika/formi te postavlja za ideal Slobodu kroz realizaciju čovjekovog identiteta s Apsolutom samo za one rijetke duše koje u toku svog duhovnog razvoja shvate potpunu nedostatnost i prolaznost života – života ne samo na zemlji već i na bilo kojoj drugoj razini vremena i prostora kojima vlada zakon uzroka i posljedice. S druge strane, za velik dio ljudi koji još uvijek prijanjaju za lažnu ideju o individualnosti, Vedanta ih uvjerava o ponovnom rođenju na zemlji ili drugdje putem teorije o reinkarnaciji. Nijedna religija osim hinduizma i budizma ne vjeruje u postojanje individualne duše niti prije niti nakon smrti. Tako dugo dok netko želi individualnost, on će se radati sa svjesnošću o "ja". Vedanta također tvrdi da ako netko želi uživati materijalnu sreću, ne smije odbijati vršenje svojih dužnosti, nego se treba posvetiti njegovanju pravednosti (dharmae), ekonomske sigurnosti (arthe) i osjetilnih užitaka (kama). Nakon što je prošao kroz sva ova iskustva čovjek će shvatiti da se istinsko Oslobođenje (mokša) postiže samo kad se oslobodimo želje, prijanjanja i ega. Svijet je pun relativnog Dobra i Zla samo za onoga koji je još uvijek žrtva neznanja te smatra da svijet postoji u vremenu i prostoru i kojim upravlja zakon karme. Ali za znalca Istine, svijet je Brahman i stoga utjelovljenje Blaženstva.

Konkretan efekt ove discipline na aspiranta je taj što se on potpuno posvećuje slušanju o Brahmanu od učitelja ili od Svetih spisa, rezoniranju o uputstvima te meditiranju na njihovo značenje. Student Vedante mora, poput svih istinskih filozofa, njegovati unutarnje spokojstvo. On korača veoma teškim putem, kojeg često uspoređujemo s oštricom žileta. On mora imati uvjerenja, međutim nikad ne smije dopustiti da ga obuzme strast. Učenika Vedante često uspoređujemo sa žeravicom (plamenom gorućeg ugljena), koji ne stvara dim niti pucketanje nakon što je progutao cijelu šumu.

(b) Dama ili samokontrola: obuzdavati organe percepcije i akcije od njihovih objekata te ih držati pod kontrolom. Organi percepcije su organi okusa, sluha, mirisa, vida i dodira. Organi akcije su organi govora, ruke, noge, spolni organi i organi pražnjenja. Obdaren ovom vrlinom, aspirant se angažira samo u slušanju o Brahmanu, u razmišljanju o Njemu te u meditiranju na Njega.

(c) Uparati ili stalna utvrđenost/ukorijenjenost u sebi: funkcija uma koja sprečava organe osjetila obuzdavane Šamom i Damom, da se vraćaju (odlutaju nazad) na dotične objekte. Ova vrlina, prema nekim Vedantistima, znači odricanje od svjetovnih dužnosti te prihvaćanje sannyase ili monaškog načina života.

(d) Titikša ili strpljivost/postojanost: izdržati sva opterećenja (kušnje, nevolje) koja proizlaze iz kontakta osjetila s njihovim objektima. Onaj tko vježba ovu disciplinu ne mari za to da si olakša fizičku patnju niti pokazuje ikakvu tjeskobu ili tugu u vezi s rezultatom. Pomoću ove discipline, aspiranta ne može uznemiriti ni vrućina niti hladnoća, ni zadovoljstvo niti bol, ni ljubav ni mržnja, ni drugi parovi suprotnosti.

(e) Samadhana ili potpuna koncentracija: koncentracija uma (nakon što je postao discipliniran prakticiranjem gore spomenutih vrlina) na Brahmana, onako kako to poučavaju Sveti spisi i kompetentan učitelj.

(f) Śraddha ili vjera: funkcija uma koja osposobljava aspiranta da prihvati riječi Vedante kao istinite, onako kako to uči kompetentan učitelj. To nije mehaničko ili dogmatsko vjerovanje. To je prije afirmativan stav uma nasuprot skepsi ili negativnom stavu. Obdaren ovom vrlinom aspirant intuitivno vjeruje u postojanje Konačne Stvarnosti i u vječnost Duše. Nadalje, on zna da je sposoban prinijeti svaku žrtvu u cilju realizacije Istine. U Katha Upanišadi se navodi da je Načiketa, naoružan vjerom, otišao u prebivalište kralja smrti da bi potražio znanje o životu nakon smrti. Bez ovog afirmativnog stava uma nije moguće uspjeti u duhovnom životu.

(4) MUMUKŠUTVAM ILI ČEŽNJA ZA OSLOBOĐENJEM

Ovo je intenzivna čežnja učenika da se oslobodi, putem Znanja o istinskom Jastvu, od svih okova koji se odnose na tijelo, um i ego – nastalih zbog neznanja. Treba shvatiti da je čežnja nešto sasvim drugo nego nemir, koji je niže stanje duha. Nemiran um pokazuje nedostatak samokontrole i nedostatak čvrste vjere u postojanje Istine. Nemir stvara zbrku; čežnja za Slobodom jest rezultat svih gore spomenutih vrlina. Ona obdaruje um s intenzivnom jednousmjerenošću te ga osposobljava da probode debelu koru neznanja. Odricanje i čežnja za Slobodom su osnovne vrline pomoću kojih druge vrline donose plod. Bez ovih osnovnih vrlina, sâme etičke discipline daju isključivo vanjski sjaj duhovnosti.

Veliki Šankara naglašava njegovanje bhaktija ili devocije/odanosti, što je nadasve nužno u postizanju Oslobođenja. Bhakti jest jednodušna gorljivost i nepokolebljiva strast za realizacijom Istine. Bez ovog emocionalnog poticaja, aspirant se često gubi u pustoši suhoparnog intelektualizma ili nalazi utjehu u “kuli od slonovače” spekulativne filozofije. Tako ne uspijeva postići Cilj.

ZNAČENJE SAMOKONTROLE

Samokontrola je sâma srž discipline Vedante; bez nje nije moguć nikakav napredak u duhovnom životu niti uspjeh u meditaciji. Putem samokontrole praznimo um, budući da je pun svjetovnih sadržaja, prolaznih/nestalnih želja i strasti, te tada kontemplacijom punimo nastalu prazninu duhom Istine. Pokušaj meditacije bez prakticiranja samokontrole potpuno je beskoristan kao da natapamo polje a da prije toga nismo zatvorili velike rupe od poljskih miševa kroz koje bi voda otekla van. Samokontrolu treba razlikovati od prakse trapljenja i beskorisnog asketizma. Ona se veoma razlikuje od auto-torture koju Śri Krišna proklinje u Bhagavadgiti.¹¹ Samokontrola doista znači razvijanje snage volje te također jačanje buddhija (intelekta) ili sposobnosti odlučivanja kojom kontroliramo sve organe osjetila. Ovo je ilustrirano u Katha Upanišadi parabolom o bojnim kolima¹². Tijelo se uspoređuje s bojnim kolima u kojima sjedi Jastvo, gospodar. Buddhi jest vozač kola/kočijaš, a um su uzde. Osjetila su konji, a njihovi objekti su ceste kojima se vozilo kreće. Kola služe da bi gospodara dovela do cilja a to je Vrhovno Jastvo, privremeno poistovjećeno, uslijed neznanja, s tijelom, osjetilima i s umom.

Ako je buddhi slab (vozač) a um (uzde) se ne obuzdava, tada osjetila (konji) nekontrolirano jure poput divljih konja lošeg kočijaša. Ako buddhi ispravno/dobro funkcionira i obuzdava um, tada se osjetila nalaze pod kontrolom, poput dresiranih konja dobrog kočijaša. Ako je čovjek lišen razumijevanja, ako je nesmotren i nečist, nikad neće dostići Cilj, nego će ući u beskrajno kruženje/kotač rođenja u svijetu neznanja. Onaj koji je obdaren razumijevanjem, čistoćom i koji dobro kontrolira svoj um, taj će sigurno doseći Cilj, i neće se više vratiti u svijet da se ponovno rodi. Koristeći kao kočijaša dobro razvijen buddhi koji čvrsto drži uzde uma, utjelovljeno Jastvo dolazi do kraja putovanja, a to je vrhunsko stanje Svevišnjeg Boga.

Ono što je izloženo u ovom grafičkom opisu nije slabljenje uma i osjetila putem trapljenja ili apstinencije od doživljavanja objekata osjetila, već je to jačanje volje i odlučnosti. Na taj se način um i osjetila mogu držati pod kontrolom te se sprečava da aspirant zabludi uživanjem u objektima koje je prepreka njegovom duhovnom razvoju. Ovo jačanje volje i buddhija istinska je srž samokontrole.

VEDANTA I OBOŽAVANJE

Česta je zabluda da je Vedanta, koja propovijeda stvarnost Brahmana, ili Impersonalnog Apsoluta, te iluzornost svijeta, uključujući božanstva i druga bića, ikonoklastična te da ne tolerira obožavanje. Realizacija iluzornosti svijeta percipiranog osjetilima je bez sumnje cilj filozofije Vedante, ali čovjek koji se nalazi u neznanju ne može nijekati aktualnost fenomena/pojavnog svijeta. Sve dok je čovjek u neznanju, svijet je za njega stvaran, pa su takvi i njegovi parovi suprotnosti kao što su dobro i zlo, pravednost i nepravednost. Samo visoko kvalificirani duhovni aspirant može pojmiti Impersonalni Apsolut i meditirati na njega. Samo on može tražiti Brahmana i ostvariti ga direktno meditacijom. Za ostale ljude pristup Impersonalnoj Stvarnosti nalazi se putem Personalnog Boga. Stoga se obožavanje Išvare ili Personalnog Boga preporučuje na početku duhovnog života. Obožavanje i predanost osposobljavaju početnika da fiksira svoj um na Boga i da ojača svoju snagu koncentracije. Tako dugo dok se čovjek smatra psihofizičkim bićem, dok je svjestan svog tijela, uma i ega, te tako dugo dok nije potpuno svjestan Atmana ili Čistog Duha kao istinskog Jastva, on ne može efikasno meditirati na Impersonalnu Stvarnost. Svjestan svojih brojnih slabosti i ograničenja, on osjeća potrebu za molitvom i drugim vrstama

¹¹ Bhagavadgita XVII, 5-6

¹² Katha Upanišad I, iii, 3-9

vanjske pomoći. On obožava Personalnog Boga radi zaštite, vođenja i milosti. Premda na kraju obožavatelj shvati da su on i Personalni Bog jedno te isto, da su samo manifestacije Brahmana, on tako dugo dok je svjestan svoje individualnosti i dok je u njemu ma koji trag ega, on pravi razliku između sebe i Personalnog Boga, a Personalni Bog se smatra najvećom stvarnošću na relativnom nivou. Sa stanovišta imena i formi, igračka lav i igračka ovca, premda su obje od gline, ne mogu biti iste; slično tome, s relativne točke gledišta, čovjek i Personalni Bog, premda Nedualisti priznaju da su oba manifestacije Brahmana, ne mogu biti isti. Međutim, isti lav i ovca, reducirani na glinu, gube svoju razlikovnost; slično tome, čovjek i Personalni Bog, reducirani na svoj Konačan Uzrok, Brahmana, gube svoju razlikovnost. Za ljude, žrtve neznanja, postoji potreba za molitvom i obožavanjem.

Za aspiranta Vedante, simbolička priroda Personalnog Boga naglašavana je od samog početka. Stvarnost iza Božanstvenosti jest Nepersonalni Apsolut. Cijeli relativni univerzum i svi materijalni objekti su različite manifestacije Apsoluta; Personalni Bog je Njegova najveća manifestacija. Personalni Bog nije kreacija ili imaginacija ljudskog uma. On je stvaran kao i univerzum. Kada putem samokontrole i meditacije aspirant postane sve manje i manje svjestan univerzuma i svog ega, on vidi sve više i više Apsolut. Konačno se i obožavatelj i Personalni Bog stope u Apsolut. Od realizacije Personalnog Boga do Znanja o Impersonalnoj Istini je mali korak.

Dok još nisu apsorbirani u sjedinjenost s Apsolutom, nedualisti pokazuju vrlo egzaltirani duh odnosno veoma visok stupanj obožavanja za personalne aspekte Božanskog Duha. Razmotrite npr. sljedeću duhovnu pjesmu iz Mahanirvana Tantara:

Klanjam se Tebi, Vječni Uzročer svijeta;
Klanjam se Tebi, Čista Svjesnosti, Dušo koja održavaš cijeli univerzum;
Klanjam se Tebi, koji si Jedno bez dualnosti (bez drugoga), koji daruješ Oslobođenje;
Klanjam se Tebi, Brahmane, koji si sve-prožimajuća Stvarnost bez obilježja (osobina, atributa, dodataka).
Samo Ti si utočište (pružaš zaštitu), jedini objektu obožavanja;
Ti si jedini Uzrok univerzuma, Duša svega što jest;
Samo Ti si Stvoritelj svijeta, njegov Održavatelj i Razaratelj;
Ti si nepromjenjiv Vrhovni Gospodar, Apsolut; Ti si nepromjenjiva Svjesnost
Ti si nepromjenjiv Vrhovni Gospodar, Apsolut;
Ti si nepromjenjiva Svjesnost.
Strah i trepet strahota! Užas užasa;
Sklonište svih bića! Čistoća čistote!
Samo Ti vladaš svima njima s najvišeg mjesta,
Najviši nad uzvišenima, Zaštitniče zaštitnika.
Svemoćni Gospodaru/Oče, koji se manifestiraš kao Oblik svih stvari, premda se Tvoja Suština ne pokazuje (ne očituje) i nerazoriva je;
Ti, kojeg ne možemo percipirati osjetilima, pa ipak si prava Istina:
Nedokučiv, nepromjenjiv, sveprožimajući, skriven i bez oblika;
O Oče! Svjetlosti univerzuma! Zaštiti nas od zla.
Samo na Tebe meditiramo; samo Ti si predmet našeg obožavanja/molitve!
Klanjamo se samo Tebi, nedualnom Svjedoku univerzuma.
U Tebi, koji jedino postojiš i koji si naša vječna Podrška, tražimo spas,
Neovisni Gospodaru, Brode Sigurnosti u oceanu ovog svijeta.

Napredni nedualist, međutim, shvaća koliko su uobičajeni detalji ritualnog obožavanja neadekvatni, kao što vidimo iz sljedeće pjesme:

Kako je uopće moguće zazivati/moliti Sveprožimajući Apsolut?
 Kako naći mjesto Onome Koji je jedini Obdržavatelj svih stvari?
 Kako nuditi zahvalnost Onome koji je u stvari Čista Svjesnost,
 Ili čistiti Ono što je oduvijek čisto?
 Zašto prati vodom Ono što je oduvijek neokaljano,
 Ili nuditi odjeću onome koji Sâm obdržava univerzum?
 Zašto stavljati svete niti na Njega kome ne treba pomoć?
 Kakva je korist davati cvijeće Onome koji ne osjeća miris?
 Kakva zadovoljstva u miomirisima može naći On koji je potpuno nevezan,
 Ili u ljepoti dragulja, On koji je Izvor svake ljepote?
 Beskorisni su darovi u hrani Onome koji je uvijek sit!
 Kako je moguće koračati oko Njega, koji je neograničen u svakom smjeru?
 Kako pozdraviti Njega, koji je Jedan bez drugoga?
 Kako da pjesme zadovolje Onoga kojeg Vede ne mogu razotkriti?
 Kako mahati svjetlima pred Samosvjetlećim (koji sjaji sâm od Sebe, sâm po Sebi) Gospodinom,
 pred Sveprožimajućom Stvarnosti,
 A kako postaviti¹⁵ negdje sliku Njega, koji je u potpunosti i "unutra" i "vani"?
 Stoga savršeni poznavatelji Brahmana, uvijek i u svim uvjetima, komuniciraju s Gospodinom
 kontemplacijom o potpunom jedinstvu s Njim.

METODE VEDANTE

Opisavši uvod u Vedantu, prijeći ćemo sada na samu filozofiju. Metode kojima učitelji Vedante dolaze do Istine poznate su pod nazivom adhyaropa i apavada. Adhyaropa označava iluzornu nadređenost/prekrivanje zbog neznanja, zbog čega neku stvar percipiramo kao drugu stvar te zbog čega svojstva jedne stvari pripisujemo drugoj. Tako, kroz adhyaropu, uže nam se čini kao zmija te izgleda da ima ista svojstva kao i zmija; ili nam se neki trupac u polutami čini poput čovjeka. Vedantisti također daju ilustraciju pustinje, koja u slučaju fatamorgane izgleda kao da sadrži vodu, i školjki rasutih po plaži koje na mjesecini izgledaju poput komadića srebra. Na isti način, tvrdi Vedanta, svojstva ne-Jastva (anatma) krivo nadređujemo/pripisujemo Jastvu (Atman). Na taj način Jastvo, koje je vječno, besmrtno, oduvijek čisto, iznad vremena i prostora, nedirnuto zakonom o uzroku i posljedici te po prirodi Čista Svjesnost, izgleda poput jive ili pojavnog bića – fizičkog entiteta, podložnog gladi i žeđi, bolestima i smrti, te drugim ograničenjima relativnog svijeta. Putem istog nepronicljivog neznanja, svojstva Jastva su nadređena/pridana ne-Jastvu. Tako Svjesnost, Inteligencija, Blaženstvo i druga slična svojstva, koja uistinu pripadaju Jastvu, krivo se pripisuju ne-Jastvu, koje se odnosi na tijelo, osjetila i um, a sve je to po prirodi nesvjesno i inertno. Tako ponovno, zbog ove adhyarope, držimo da je Stvarnost nestvarna, a nestvarnost Stvarna. Tako se Brahman, Čista Svjesnost, čini nezalici kao univerzum s mnogo imena i formi i također kao individualna duša. Svi ljudi, bilo na ovaj ili onaj način, žrtve su ove čudnovate i neobjašnjive iluzije. Njihove misli i djela u relativnom svijetu obojene su i određene ovom iluzijom.

Apavada, ili negacija, jest eliminacija, putem diskriminacije/razlikovanja, krivo nadređenih svojstava u cilju otkrivanja istinske prirode stvari. Tako, negirajući svojstva iluzorne vode u fatamorgani, otkrivamo istinsku prirodu pustinje; negirajući svojstva iluzorne zmijske, otkrivamo istinsku prirodu užeta, a negirajući svojstva iluzornog čovjeka otkrivamo pravu prirodu trupca; negirajući attribute iluzornog srebra – pravu prirodu školjaka. Na sličan način, negiranjem putem diskriminacije/razlikovanja svojstva ne-Jastva, otkrivamo istinsku prirodu Jastva ili Atmana, a

¹⁵ Takva djela poput nuđenja mjesta za sjedenje, hrane ili cvijeća, pranje vodom, davanje odjeće, kićenje svetim nitima, mahanje svjetlima te postavljanje božanstva na stalak, spadaju u rituale propisane hindu religijom radi obožavanja Personalnog Boga putem slike.

negirajući svojstva relativnog svijeta, istinsku prirodu Brahmana.

Vrlo je važno zapamtiti da svojstva krivo nadređena/pripisana nekoj stvari, ne pripadaju stvarno toj stvari i ne mogu ni najmanje utjecati na prirodu te stvari. Tako, iluzorna voda iz fatamorgane ne može natopiti niti zrnice pijeska u pustinji; iluzorna zmija ne može prenijeti svoj otrov i zastrašujuća svojstva bezazlenom užetu; iluzorni čovjek ne može oživjeti beživotni trupac, a iluzorno srebro ne može bezvrijednu školjku učiniti dragocjenom. Slično tome, takva nadređena/pridana svojstva poput rađanja i umiranja, gladi i žeđi, boli i zadovoljstva, ne mogu ni na koji način izmijeniti istinsku prirodu Jastva koje je Postojanje-Znanje-Blaženstvo Apsolut. Privid nikad ne može utjecati na Stvarnost.

VIDJELAC I VIĐENO

Filozofija Vedante opisuje nadugačko i naširoko razliku između "Vidioca" (drik) i "viđenog" (driśya), Subjekta (viśayi) i objekta (viśaya), "Ega" (Aham) i "ne-Ega" (idam). "Vidjelac" jest onaj koji percipira, identičan je sa Subjektom i s Egom, a po prirodi je Svjesnost i Inteligencija. "Viđeno" je percipirana stvar, identična s objektom i s ne-Egom, te je po prirodi mrtva. "Vidjelac" je sve svjesno; stoga su "Vidjelac" i "viđeno", Subjekt i objekt, "Ego" i "ne-Ego" međusobno suprotni i nikad ne treba identificirati jednog s drugim. Pridajemo li svojstva Subjekta objektu, ili obrnuto, svojstva objekta Subjektu, bit ćemo žrtve iluzornog nadređivanja (vlastite projekcije tj. umišljaja), što je rezultat vlastitog neznanja. Pa ipak, opće iskustvo pokazuje da u svakodnevnom praktičnom životu ljudi ne razlikuju između Subjekta i objekta, već nadređuju/pridaju svojstva jednoga drugome. Zbog neznanja oni brkaju Subjekt s objektom. Ovakvu zbrku možemo vidjeti u djelima i mislima našeg svakodnevnog života, te je očita u uobičajenim rečenicama poput "Ovo sam Ja" ili "Ovo je moje", gdje identificiramo "Ja", koje je po prirodi Čista Svjesnost, s takvim materijalnim objektima kao što su tijelo, um, osjetila, kuća ili zemlja. Zbog iste zbrke asociramo Vječno Jastvo s takvim svojstvima tijela kao što su rođenje, rast, bolest i smrt; te ovu zbrku izražavamo rečenicama "Rođen sam", "Rastem", "Bolestan sam" ili "Umirem".

Razlikovanje između "Vidioca" i "viđenog" jest put koji vodi k realizaciji Istine. "Vidjelac" je nepromjenjiva i homogena Svjesnost ili princip znanja. On percipira, on je Subjekt, stvarni "Ego". Viđeno je ono što je percipirano; ono je izvan Vidioca i stoga je identično s objektom. Ono je materija, ne-Jastvo i "ne-Ego". Viđeno je mnogostruko i promjenjivo.

Vidjelac vidi objekt zato što je on jedan i nepromjenjiv. Različite objekte svijeta, koji se međusobno razlikuju po veličini, boji ili obliku te su promjenjivi po prirodi, percipira oko; samo oko, u relativnom smislu, jest jedno i nepromjenjivo. Isto vrijedi i za druga osjetila, naime za uho, nos, jezik i kožu. Oko međutim, sa svojim promjenjivim svojstvima sljepoće, tuposti ili oštine, jest objekt a um je subjekt, jer je um u relativnom smislu jedinstvo. Konačno, um, obdaren takvim promjenjivim svojstvima poput želje, sumnje, odlučnosti, postojanosti, vjere, straha i neustrašivosti, jest objekt kojeg percipira Jastvo ili Svjesnost, jer je Jastvo jedinstvo. Jastvo je, za razliku od osjetila i od uma, konačni Subjekt ili Vidjelac. Svjesnost koja pripada Jastvu postoji vječno. Ne može se govoriti o rođenju, rastu, propadanju ili o smrti Jastva. Da Svjesnost posjeduje takva svojstva, tada bi trebao postojati i Vidjelac ovih svojstava. Tko bi bio Vidjelac? Neko drugo Jastvo ili Svjesnost. A tko je Vidjelac ove druge Svjesnosti? Pitanje za pitanjem do u beskonačnost. U postojanje Jastva ili Svjesnosti ne može se sumnjati, jer je onaj koji sumnja Jastvo ili Svjesni Entitet. Ono se ne može negirati, jer je negator sâm Jastvo, ili Svjesni Entitet. Prisustvo nepobitnog Jastva, ili Svjesnosti, dominira svakom fazom razmišljanja, a bez njega razmišljanje nije moguće. Vedanta stoga zaključuje da svi entiteti, od grubih, dodirljivih objekata vanjskog svijeta do uma, moraju po prirodi biti "viđeno", objekt. Oni su po prirodi mrtvi (jada) i

promjenjivi. Međutim, Jastvo ili Svjesnost jest istinski "Vidjelac" ili Subjekt, nepromjenjivo Znanje; Ono nikad ne može biti zamišljeno kao mrtvo ili neinteligentno. Kao što Upanišade tvrde, Znalca nikad ne možemo zamisliti kao lišenog Znanja. On je Čista Svjesnost koja je Atman u čovjeku i Brahman u univerzumu. Cilj Vedante jest dokazati stvarnost Atmana i Brahmana i njihovu potpunu identičnost.

AJŃANA ILI NEZNANJE

Prema filozofiji Vedante, Brahman, Jedno bez drugoga jest po prirodi Postojanje, Znanje i Blaženstvo, on je stvarna i jedina Supstanca; svi materijalni objekti su nestvarni i bez supstancije/temelja; oni su proizvodi neznanja.

Kako netko može smatrati da su materijalni univerzum i njegovi objekti stvarni? Kako su nastali nesupstancijalna imena i oblici? Ako je Konačna Stvarnost Jednota, zašto vidimo relativan svijet i njegovu višestrukost? Kakav je odnos između Jednog i mnogog, Apsolutnog i relativnog? Ovim pitanjima filozofi najviše razbijaju glavu te su mislioci predlagali raznolike odgovore. Neki vjeruju da je univerzum stvorila neka vanjska sila zvana Bog, po istom uzoru kako lončar izrađuje lonac ili tesar komad namještaja. Neki vjeruju da je Bog ili sila sâma postala univerzumom i da uzrok univerzuma nije van njega. Zatim, prema nekim ekstremnim nedualistima kao što je Gaudapada, nikad i nije bilo ikakve kreacije. Postoji samo Brahman i sve što opažamo je Brahman. Ako čovjek kaže da vidi univerzum mnogostrukosti/raznolikosti, on je žrtva iluzije; jer kad se zna Istina dualnost ne postoji. Kad bi imena i oblici doista postojali, bili bismo sposobni povezivati ih odnosima kao što su uzrok i posljedica ili supstancija i atribut. Gaudapada međutim, u svom komentaru na Mandukya Upanišadu, nazvanom Karika, zadivljujuće je odbacio sve dokaze o odnosima te je utvrdio gledište da nikad i nije bilo pravog stvaranja, da je sve što postoji u stvari nedualni Brahman. Raznolikost univerzuma ne postoji jer se postizanjem Znanja ona ne percipira.

Prema Śankaračāryi, međutim, nije moguće negirati univerzum imena i formi kao činjenicu temeljenu na svakodnevnom iskustvu za ljude od neznanja. Pa ipak, on nedvosmisleno kaže da sa stanovišta Brahmana takav univerzum ne postoji. Fatamorgana je činjenica za ljude koji su žrtve iluzije u pustinji, čak iako u suhom pijesku nema nimalo vlage. Čovjek vidi u polutama samo bezopasno uže, pa ipak on može čvrsto vjerovati da je to zmija i ništa drugo. Za njega je zmija stvarna. Iskustva u snovima stvarna su za onog koji sanja. Slično tome, imena i oblici su stvarni onima koji su lišeni istinskog Znanja. Śankara međutim, ne stavlja ova tri iskustva iz relativnog svijeta, tj. iluzije, snove i budno stanje, u istu kategoriju. Iskustva iz budnog stanja svakako su mnogo stvarnija nego drugi tipovi iskustava. Sa stanovišta Apsoluta, sva tri tipa su jednako nestvarna. Međutim, Śankara nije zagovornik subjektivnog idealizma poput nekih budističkih filozofa. On ne vjeruje da individualna duša, ili ego, stvara ne-ego, ili univerzum. Zbog kozmičke iluzije, nastaju ego ("ja") i ne-ego (ne-"ja") pa se stvara fiktivni odnos.

Treba razumjeti da u osnovi nema razlike između filozofskih pogleda Gaudapade i Śankare. Gaudapada je napisao svoju filozofiju sa stanovišta Brahmana i stoga je izjavio da svijet ne postoji; dok Śankara diskutira o univerzumu sa stanovišta maye, s kojeg se on vidi kao stvaran, te pokazuje put ka realizaciji Brahmana. Prema Śankari, čovjek ne može ignorirati univerzum tako dugo dok ga percipira; niti može negirati svoj odnos s ostalim ljudskim bićima ili različitim objektima svijeta tako dugo dok mu se čine stvarnima. A oni mu svakako izgledaju stvarnima ako je svjestan stvarnosti vlastitog individualnog ega i univerzuma oko njega. Stoga, tako dugo dok čovjek vidi višestrukost on mora raditi, moliti, obožavati, žeti rezultate svojih djela, te doživljavati sreću i nesreću. U tom stanju on ne može a da ne obrati pažnju na razliku između moralnosti i nemoralnosti. Poštivanje moralnog zakona donosi mu nagradu, a nepoštivanje kaznu. Prema

Šankari, važenje Svetih spisa, korisnost duhovnih disciplina, te ukratko sve religijske i etičke zapovijedi osnivaju se na prepoznavanju stvarnosti pojavnog svijeta. Sa stanovišta Brahmana, potpuno su beznačajne.

Kako Apsolut postaje relativan ili proizvodi/stvara relativno? Kako može Atman, koji nije ništa drugo do li Brahman, identificirati Sebe s prolaznim tijelom, s osjetilima i s egom? U odnosu na ova prijeporna pitanja, Šankara ima stav prosvijetljenog agnosticizma. To znači da vidi logičnu nemogućnost određivanja preciznog odnosa između Brahmana i relativnog univerzuma; budući da ne može biti nikakvog odnosa između Stvarnosti i pričinjene stvarnosti (prividne pojavnosti). Međutim, neznanica vidi višestrukost univerzuma a to Šankara zove mayom. Mayu ne možemo spoznati. Čak i kad bismo ju spoznali ne bismo ju mogli objasniti. Da bismo odredili odnos Apsoluta s vidljivim univerzumom, konačan um bi trebao spoznati beskonačan Apsolut. A kad bi bio spoznat Apsolut, konačan univerzum i konačan um prestali bi postojati. Stoga Šankara ne ide ništa dalje u objašnjenju stvaranja.

Samkhya filozofi opisuju univerzum kao modifikaciju Prakriti ili Prirode. Prema njima, uzrok se manifestira u posljedici. Posljedica prije svog nastanka postoji u uzroku. Prema jednoj drugoj filozofskoj školi koja uključuje dualiste i teiste, univerzum nije postojao prije svog nastanka. Posljedica nije postojala prije svog nastanka. Šankara, s druge strane, ističe potpunu nemogućnost da konačni um ikada dokuči prirodu univerzuma u smislu odnosa uzroka i posljedice. On govori o univerzumu kao o mayi budući da – kao što svaki mislilac zna, čak i dok ga percipira putem osjetila – njegova priroda je prolaznost. U svom imenovanju univerzuma mayom, Šankara samo konstatira činjenicu, tj. da se Jednota na neobjašnjiv način pričinjava/izgleda poput višestrukosti. Smatrati uže za zmiyu jest fenomen koji možemo nazvati mayom; to međutim ne implicira nikakvo objašnjenje kako ili zašto se uže čini takvim. Ono samo konstatira određenu činjenicu. U istom smislu, fatamorgana jest maya, objekti u snovima su maya, stvaranje je maya.

Vedantisti koriste takve termine poput avidye, ajñane i Prakriti kao da su praktično sinonimi maye. Riječ "maya" općenito označava kozmičku iluziju/varku, zbog koje se Brahman, ili Čista Svjesnost, čini kao Stvoritelj univerzuma. Pod utjecajem avidye tj. neznanja, Atman, ili čista Svjesnost, izgleda poput jive, ili individualiziranog jastva. Ajñana jest neznanje koje čini da Apsolut izgleda kao da je relativan ili da Jednota izgleda poput višestrukosti. Riječ Prakriti (materija ili Priroda) koristi se da bi označila mayu kao materijal od kojeg je stvoren univerzum. Međutim, u praksi se ove razlike ne poštuju striktno pa se ovi pojmovi koriste često jedan umjesto drugog.

ZNAČENJE MAYE

Riječ maya¹⁴ korištena je u Rig Vedi da bi označila vrstu magične sile/moći. Tamo se kaže da je

¹⁴ Često se smatra da su doktrina o mayi i iluzornost relativnog svijeta u suprotnosti s afirmativnim i optimističkim pogledom na svijet opisanim u Upanišadama te da je maya kasniji stupanj razvoja Vedantističke škole koju je uveo Šankara. Upanišade, bez sumnje, opisuju i univerzum i individualnu dušu kao manifestacije Brahmana, Blaženstva, Apsoluta te tako naglašavaju pozitivan pogled na svijet. Također je istina da se u Šankarinoj filozofiji naročito ističe iluzornost univerzuma percipiranog osjetilima te je naglašena metoda negacije kao vodilja ka realizaciji Brahmana. Međutim, nema konflikta između ova dva stanovišta. Maya je istovremeno i eksplicitna i implicitna u Upanišadama. Šankara je bazirao svoju cjelokupnu filozofiju na ovim Svetim spisima. Nadalje, veoma je važno zapamtiti da Upanišade sadrže istine otkrivane rišijima. Ova otkrića nisu prezentirana u obliku sistematske filozofije. Šankara je sistematizirao učenja Upanišada u svojoj nedualističkoj filozofiji Vedante. Nepobitnim rezoniranjem utemeljio je isključivu stvarnost Brahmana odbacujući argumente Samkhye, budista i ostalih mislilaca. Utemeljio je stvarnost Brahmana dokazujući iluzornost imena i oblika te prolaznost svih stvari koje postoje u vremenu i prostoru i kojima vlada zakon o uzroku i posljedici. Stoga maya tvori važno obilježje njegove filozofije. Šankarin cilj nije dokazati postojanje ili stvarnost maye; njegov cilj je dokazati stvarnost Brahmana.

Indra pomoću maye poprimao različite oblike.

U Upanišadama riječ dobiva filozofsko značenje. Čitamo u Švetašvatara Upanišadi: "Znaj da je Prakriti ili Priroda maya te da je Veliki Gospodin Gospodar maye". Krišna kaže u Bhagavadgiti: "Ovu Moju božansku mayu, koja se sastoji od 3 gune, teško je nadvladati. Međutim, oni koji traže spas u Meni sâmom, nadvladat će ovu mayu."

Šankara govori o mayi kao o Sili Božjoj, bez početka, sastavljenoj od tri gune¹⁵. Premda je neopipljiva, moguće ju je odrediti s obzirom na posljedice koje proizvodi, Sadananda kaže da je maya "nešto određeno, iako neopipljivo, što ne možemo opisati terminima "biće" ili "ne-biće", i što je u suprotnosti sa Znanjem".¹⁶ Pokušajmo razumjeti značenje ovih definicija.

Mayu ne možemo opisati bilo kao "biće" ili "ne-biće"; stoga se kaže da je mayu nemoguće definirati. Da je ona biće u pravom smislu riječi, tada bi se njene posljedice, opipljiv univerzum, mogle percipirati u svako doba. Budući da biće ne može nikada postati ne-biće; Stvarnost nikad ne može postati nestvarna. Međutim, mudrac ne opaža univerzum ni u samadhiju ili u stanju jedinstva s Brahmanom (Apsolutom) niti u dubokom snu bez snova. S druge strane, da je maya ne-biće, nešto nepostojeće, nestvarno, poput sina jalove žene, ne bi bilo moguće vidjeti mnogostrukost univerzuma. Pojedinaac ne bi mogao vidjeti svijet imena i formi kao stvaran. Stoga se za mayu kaže da je ona "nešto određeno". Riječ "nešto" ovdje označava njenu nesupstancijalnost ili bezvrijednost jer odvojen od Brahmana, svijet kao posljedica maye jest i nesupstancijalan i bezvrijedan. Riječ "određeno" označava njenu sposobnost da stvori vidljivi univerzum. Također je svrsishodno ukloniti pogrešan pojam da je maya, ili neznanje, čista negacija zato što je ona nedostatak Znanja. Za mayu se kaže da je "oprečna Znanju", zato što i maya i njena posljedica, materijalni univerzum, nestanu kad se postigne Znanje o Brahmanu. Brahman i maya ne mogu postojati istovremeno, isto kao Apsolut i relativno, kao Jednota i višestrukost. Percipiranjem jednog od ovo dvoje, drugo prestaje postojati. Oni čak nisu ni korelativni/suodnosni. Zato je često postavljano pitanje, kako Apsolut postaje relativan svijet, nelogično i beznačajno.

Tako dugo dok netko vidi mayu ili njene posljedice, može reći da ona pripada Brahmanu, budući da ništa doista ne postoji osim Brahmana. Tako su Vedantisti opisali mayu kao neobjašnjivu Silu Vrhovnog Gospodina, Paramešašakti, pomoću koje nastaje iluzija stvaranja, očuvanja i rastapanja univerzuma. No sa stanovišta Brahmana, koji je svo Svjetlo i Znanje, maya ne postoji. Pojedinaac poistovjećen s Brahmanom ne vidi čak ni trag maye. S relativnog stanovišta, istinska priroda Brahmana izgleda zaklonjena nekom neshvatljivom silom, koja se nalazi u Sebi Sâmnoj i uzrokuje postojanje cijele panorame pojavnog univerzuma. Tako nastaje i iluzija o egu i ne-egu te njihov međusobni odnos. Beskonačni Brahman izgleda kao individualna duša obdarena s egom, umom, osjetilima i fizičkim tijelom. Budući da je sâm um proizvod maye, ne možemo rezoniranjem spoznati uzrok maye. Baš maya, neznanje, proizvodi iluziju o deši, kali i nimitti – vremenu, prostoru i kauzalnosti – koja skriva istinsku prirodu Čiste Svjesnosti te prikazuje višestruki univerzum. Ili, prema višem pojmu/konceptu Vedante, maya putem nama i rupa – imena i oblika – manifestira višestruke predmete relativnog svijeta. Brahman, žigosan/karakteriziran imenima i oblicima, čini se kao skup raznovrsnih objekata.

TRI GUNE

Kaže se da se maya ili Prakriti sastoji od tri gune: sattva, rajas i tamas. Riječ guna često se prevodi kao svojstvo, a to ne daje precizno značenje originalne riječi. Sattva, rajas i tamas nisu

¹⁵ Vidi raspravu o gunama na strani 53

¹⁶ Vedantasara, 34

svojstva/kvalitete maye u istom smislu kao što je čvrstoća svojstvo željeza, ili mekoća svojstvo maslaca, ili toplina svojstvo vatre. Tri gune su sastavni dijelovi maye; može ih se usporediti sa tri struka ispletena u uže maye, uže pomoću kojeg maya čovjeka veže za iluzoran svijet. Maya ne postoji neovisno o gunama. Tri su gune prisutne, u promjenjivom stupnju, u svim predmetima, grubim ili suptilnim, uključujući um, buddhi i ego. Hrana koja hrani naše tijelo, misao koja je funkcija uma, dužnost koja uzdiže čovjeka sa životinjskog nivoa, milosrđe, obožavanje, žrtvovanje – ukratko, sve što pripada univerzumu maye – sadrži ove tri gune.¹⁷

Na kraju ciklusa svijeta, kad se imena i oblici vrate u stanje nemanifestacije/neočitovanja ili involucije, gune ostaju u stanju nediferencijacije ili u stanju ravnoteže. To se naziva sjemenim stanjem univerzuma; ono je opisano kao san Kozmičke Duše. Maya, zajedno s Brahmanom, ili Čistom Svjesnošću, postoji tada kao Uzrok sâm, bez ikakvih manifestacija. Odjednom, ravnoteža biva narušena voljom Gospodnjom i gune započinju s afirmacijom svojih individualnih svojstava. Nastaju različiti predmeti/objekti, suptilni i grubi. Opipljivi univerzum manifestira se (očituje se) korak po korak (malo-pomalo).

Rajas i tamas su međusobno suprotni, dok sattva uspostavlja ravnotežu između ovo dvoje. Osnovna značajka rajasa je energija, a iz nje emanira "primarni tok aktivnosti". Putem njene snage, fenomenalni/pojavni univerzum alternira između evolucije i involucije, očitovanja imena i oblika te njihove recesije/odlaska u sjemeno stanje. Vidljiva posljedica rajasa jest, npr. kod čovjeka, neprekidna aktivnost izražavana ambicijom, požudom, ljutnjom, pohlepom/lakomošću, arogancijom, egotizmom, zavišću, ponosom, ljubomorom itd. Pod njegovim utjecajem čovjek postaje žestoko/divljački vezan za svijet. Rajas jest uzrok patnje.

Tamas je sila zamagljivanja, ona skriva istinsku prirodu stvari te se one čine drugačijima nego li to u stvari jesu. Na čovjeku se utjecaj tamasa vidi po njegovom neznanju, mlitavosti, tuposti, nesmotrenosti i gluposti. Kad tamas dominira nad sattvom i rajasom, čovjek je često pospan ili neaktivan (trom, inertan). Tamas lišava čovjeka ispravnog odlučivanja ili određene vjere te unosi sumnju i nesigurnost. Nakon što je tamas prekrrio istinsku prirodu Jastva, rajas primjenjuje svoju projektivnu snagu te stvara raznovrsne fantazije koje čine praktični život neprosvjeljenog čovjeka. Ali jao, čak ni učenjaci veoma dobro verzirani u filozofiji ne mogu izbjeći njegovim hipnotičkim činima/čarima. On je majka obmane.

Sattva pruža sreću i pravi je čovjekov prijatelj u njegovim naporima da realizira Istinu. U čovjeku, ona se manifestira u poniznosti, bezazlenosti, samokontroli, nesebičnosti, čistoći, zadovoljstvu, istinoljubivosti, neustrašivosti, vjeri, predanosti, čežnji za Oslobođenjem i drugim sličnim duhovnim kvalitetama. Kad dominira sattva, čovjek se osjeća nevezan za svijet, on smanjuje svoje fizičke aktivnosti, intenzivira svoju kontemplaciju te na razne načine stremi/nastoji da postigne mir i blaženstvo. Njegovanjem sattve, i rajas i tamas drže se pod kontrolom.

Tri gune uvijek postoje zajedno. Ne može postojati čista sattva bez rajasa i tamasa; ili čisti rajas bez sattve i tamasa; ili čisti tamas bez sattve i rajasa. Razlika između jednog i drugog bića jest u različitom udjelu pojedinih guna.

Tri gune, ne smije se zaboraviti, pripadaju mayi, Prakriti ili neznanju, koja uključuje sve u Prirodi – anorgansko, organsko ili psihičko. One su obilježja/svojstva relativnosti. Tako dugo dok je čovjek privržen bilo kojoj od njih on je pojavno biće a ne slobodna duša. Čak se i božanstva i anđeli nalaze pod utjecajem guna. Božanstva su nadljudska bića kod kojih dominira sattva; kod ljudi dominira rajas; a kod nižih bića tamas. Sâm Brahman, nedirnut mayom, je iznad guna. Sattva

¹⁷ Vidi Bhagavadgita XVII.

vezuje čovjeka s privrženošću sreći, rajas s privrženošću aktivnosti, a tamas obmani.

Tri gune možemo usporediti s pljačkašima koji napadaju čovjeka iz zasjede u šumi. Tamas, jedan od razbojnika, želi ga uništiti, ali na nagovor rajasa, drugog razbojnika, veže mu ruke i noge za drvo i otima mu sva njegova blaga. Nakon nekog vremena, sattva, treći razbojnik, se vraća, oslobađa čovjeka od okova, izvodi ga blago iz šume te ga dovodi na autoput koji vodi ravno njegovoj kući. Zatim se sattva od njega oprašta, budući da je ona također razbojnik i ne usuđuje se pratiti čovjeka dalje od šume zbog straha od policije. Tamas želi uništiti čovjeka; rajas ga vezuje za svijet i otima mu njegova duhovna blaga, sattva mu pomaže da nađe put ka Slobodi. Tamas treba biti nadvladan rajasom, a rajas sattvom. Konačno, treba također napustiti i sattvu, ako aspirant teži ka totalnoj Slobodi. Istina se nalazi iznad tri gune.

MAYA, NAVOĐENJE ČINJENICE

Naš svakodnevni praktični život u dualnom svijetu nije moguć bez maye. Mi svi živimo, krećemo se i mislimo u mayi. Neobjašnjiva u krajnjim granicama, maya se opisuje kao "aghatana ghatana patiyasi" – čineći nemoguće mogućim. Pod njenim se čarolijama čini da čak i Inkarnacija Boga zaboravlja na svoj nadljudski sjaj te se ponaša poput običnog smrtnika. Maya je odgovorna za kontradikcije u našim mislima i djelima. Iza Dobra neumitno slijedi Zlo; pa ipak, mi se stalno trsimo stvarati samo dobro vjerujući da će ono konačno ukloniti zlo u ovom relativnom svijetu. Vjerujemo u progresivnu evoluciju univerzuma. To je maya. Uzrok određuje posljedicu; pa ipak nastojimo utemeljiti mir putem rata. To je maya. Neki čovjek opljačka svog bližnjega pa potom daruje novac u dobrotvorne svrhe, očekujući nakon toga vječnu sreću. Privrženost, bez koje nije moguća nikakva sreća na zemlji, stvara okove i donosi patnju, i za onog koji voli i za voljenu osobu. Sve je to maya. Novac stvara komfor i gradi kulturu, međutim, on konačno slabi naciju te donosi propast. Vršenje dužnosti uzdiže čovjeka iznad životinje, ali također ometa njegovu konačnu slobodu. Želimo pokoriti Prirodu putem materijalnih resursa da bi konačno postali samo robovi materije. Ovo je maya. Tako dugo dok se poistovjećujemo s relativnim svijetom, ova maya ili kontradikcija nadvijena je nad našim svakim djelom i mislima. Nema slobode u mayi. Sloboda je iznad toga. "Dođite k meni, svi vi koji crnite i koji ste teško opterećeni, i dat ću vam počinak." Duše preopterećene bremenom relativnog iskustva te umorne od putovanja amo-tamo u svijetu neznanja, otkrivaju da nema konačne sreće u mayi, u željenju želja ili u njihovom ispunjenju. Zatim oni traže Brahmana, Gospodara maye, koji je Utjelovljenje slobode i Mira. Gospodin kaže u Bhagavadgiti: "Oni koji traže utočište u Meni, konačno nadilaze mayu." Svjetlo Brahmana uništava mayu, kao što svjetlo Sunca uništava noćnu tminu.

Često se smatra da doktrina o mayi, koja negira realnost dobra i zla, nije dosljedna moralu (proturječi moralu); netko može tražiti utočište u mayi i istovremeno gaziti sve moralne vrijednosti. To je iskrivljavanje koncepta o Mayi. Tako dugo dok je čovjek podložan čarima maye, dobro i zlo su za njega stvarni. Tako dugo dok netko razlikuje između dobra i zla, taj mora izbjegavati zlo i slijediti dobro. Šankara priznaje stvarnost relativnog svijeta u stanju neznanja te naglašava činjenicu da u takvom stanju i dobro i zlo treba tretirati kao stvarno. Stoga treba poštivati etičke zakone. Oni tvore temelj discipline Vedante. Samo slijedeći dobro a kloneći se zla možemo konačno nadvladati iluziju o parovima suprotnosti. Slično tome, služenje društvu, obožavanje, molitva i obavljanje različitih dužnosti u svijetu nisu u konfliktu s čovjekovom težnjom da se oslobodi maye te postigne Slobodu.

DVIJE MOĆI MAYE

Premda je maya neopisiva i nije ju moguće definirati, ipak se njeno postojanje izvodi iz njenih posljedica, kao što su projekcija ili manifestacija (Srišti), očuvanje (sthitu) i rastapanje (laya),

univerzuma. Maya ovo radi pomoću dvije sile pod nazivom sila skrivanja (avaranaśakti) i sila projekcije (vikśepaśakti). Ova prva prekriva/zamućuje znanje promatrača; ona skriva istinsku prirodu Brahmana. Premda je sama beznačajna i nesupstancijalna, ipak ona nedokučivom snagom skriva Postojanje-Znanje-Blaženstvo Apsolut, poput dijela oblaka koji nije ništa drugo nego vodena para i nije veći od ljudske šake, a skriva sjajni sunčev disk koji je milijun puta veći od same Zemlje. Kao što Sunce usprkos ovom skrivanju zadržava netaknutim svoj sjaj, tako i Jastvo ili Brahman, usprkos skrivanju maye, zadržava u potpunosti Svoju prirodu Čiste Svjesnosti.

SILA PROJEKCIJE I SKRIVANJA (ISTINE)

Kad sila maye saktije istinsku prirodu Brahmana, javlja se stanje individuacije i relativnog postojanja; baš kao kad je stvarna priroda užeta skrivena tamom, javlja se mogućnost greške pa uže zabunom smatramo zmijom ili štapom ili pukotinom u zemlji. Kada maya sakrije istinsku prirodu Atmana, nastaju uvjeti pri kojima Atman izgleda poput jive ili konačnog stvorenja/bića, obdarenog pojmom da je činioc ili uzročnik te onaj koji doživljava zadovoljstvo i bol, ljubav i mržnju te druge parove suprotnosti, baš kao kad ljudsku svjesnost zamrači skrivajuća snaga sna pa se javlja stanje u kojem on vidi fantazije snova te ih smatra stvarnima.

Skrivajuća sila i sila projekcije maye djeluju gotovo istovremeno. Neznanje, koje skriva stvarnu prirodu užeta, stvara pomoću sile inherentne mayi i iluziju zmije ili štapa. Projekcijska moć maye stvara cjelokupni univerzum (Brahmanda) te sve objekte u njemu.

Stoga možemo Brahmana zajedno s mayom zvati Projektor ili Očitovatelj/Pokazivač univerzuma. Međutim, ova projekcija je samo privid; ona nije stvarna. Kao što je gore navedeno, Brahman ili Apsolut ne može učestvovati u činu stvaranja. Kad netko vidi dualnost univerzuma i traga za njegovim uzrokom, on ga nalazi u Brahmanu zajedno s mayom. Nedualisti se razlikuju od dualista i panteista, zato što ovi posljednji smatraju kreaciju stvarnom. Prema nedualistima, univerzum je lažno nadređen Brahmanu zbog maye; a ta nadređenost/prekrivanje ne može utjecati na stvarnu prirodu Brahmana.

Maya jest bez početka; tj. čovjek pod čarima maye ne može spoznati njen početak, poput spavača koji dok sanja ne može spoznati početak sanjanja. Kao što je već rečeno, pojmovi vremena, prostora i uzročnosti – stupovi relativnog svijeta – pripadaju mayi.

DVA MODALITETA MAYE

Maya nam se pričinjava u dva različita modaliteta ili aspekta, ovisno o našem načinu gledanja na nju. Nazivaju se kolektivnim ili kozmičkim (samašti) aspektom i individualnim (vyašti) aspektom. S kolektivnog stanovišta, maya je jedna; ali s individualnog, ona je mnoštvo. Filozofi Vedante daju sljedeće primjere da bi objasnili dva modaliteta maye. Možete promatrati skupinu drveća s kolektivnog stanovišta i opisati/definirati je kao šumu; možete također promatrati šumu sa stanovišta drveća i opisati ju kao skupinu drveća. Ili, s kolektivnog stanovišta možete opisati neku veću količinu vode kao more ili jezero, a sa individualnog stanovišta možete opisati more ili jezero kao količinu vode. Na sličan način Vedantisti govore o kolektivnom ili kozmičkom agregatu/masi maye i o individualnoj mayi.

UPADHI

Maya, i u svom kozmičkom i u individualnom aspektu, skriva istinsku prirodu Brahmana. Tako Beskonačan i Vječan Apsolut djeluje poput konačnog bića, ograničenog vremenom i prostorom. Zajedno s kozmičkom mayom, kao što ćemo sada vidjeti, Brahman se pojavljuje kao Iśvara ili

Personalni bog (Bog s atributima), te zajedno s individualnom mayom, kao jiva ili individualna duša. Tako maya postaje upadhi ili ograničavajući dodatak Brahmanu. Izgleda da upadhi mijenja ili ograničava istinsku prirodu objekta. Na bezobličnom nebu izgleda kao da postoje oštre linije dok ga gledamo kroz nazupčane vrhove ili s nebodera. Međutim, ovo ograničenje je samo prividno, nije stvarno. To je zajednica s upadhima različitih materijalnih tijela koji čine da nam Brahman izgleda poput božanstava, anđela, ljudi, životinja, drveća, ptica i kamenja. Kao što je Bosanquet napomenuo, kada Apsolut padne u vodu, postane riba. Voda djeluje kao upadhi. Međutim, ne smije se zaboraviti da upadhi ne uzrokuje nikakvu stvarnu promjenu u Brahmanu. Odbacivanjem upadhija, objekti koje neznalice smatraju konačnima realiziraju se kao Brahman.

IŠVARA

Brahmana zajedno s upadhijem kolektivnog neznanja Vedantisti nazivaju Išvarom ili Saguna Brahmanom, a to grubo odgovara Personalnom bogu (Bog + forma) različitih religija. Prema nedualističkoj Vedanti, Personalni bog (Bog s atributima) je jednu stepenicu niže od Brahmana, premda je ono najviši simbol ili manifestacija Brahmana u relativnom svijetu. Išvara je obdaren takvim kvalitetama kao što su sveznanje, sveprisutnost, univerzalno Gospodstvo/Milost te neograničena moć. Brahmana ne možemo opisati nikakvim specifičnim osobinama. To je Išvara, a ne Čisti Brahman, koji je u svojim različitim aspektima nazvan Stvoritelj, Obdržavatelj i Razaratelj univerzuma. Išvara ili Saguna Brahman stvara pomoću sattve; obdržava pomoću rajasa, a razara pomoću tamasa. On je Unutarnji Kontrolor univerzuma. Svjetlo Išvare koje osvjetljava kozmičko neznanje jest Svjetlo Brahmana. Sa stanovišta Čistog Brahmana nema kreacije; stoga se niti jedno od svojstava pripisanih Išvari ne odnosi na Brahmana. Kao što zlato bez drozge/otpadaka ne možemo koristiti za izradu nakita, tako ni čisti Brahman bez (otpatka) maye ne može stvarati univerzum. Išvara je, tako reći, iskrivljavanje ili "kvarenje" Brahmana.

JIVA

Brahman ili Čista Svjesnost, zajedno s individualnim neznanjem, zove se jiva ili individualna živuća duša. Jiva prebiva u tijelu. Svjesnost jive, koja dolazi od Čiste Svjesnosti, od Brahmana, osvjetljava poput lampe individualno neznanje. To je razlog zbog kojeg se um, buddhi, ego i osjetila, proizvodi/produkti neznanja i materije u prirodi, doimaju kao svjesni. Individualna duša, zato što je nastala upadhijem individualizirane maye, lišena je za razliku od Išvare, snage Gospodstva (odnosno vlasti nad svime). Zbog istog razloga ona nije sveznajuća poput Išvare.

I Išvara i jiva povezani su s mayom; oboje su proizvodi maye. Međutim, razlikuju se zbog činjenice što se maya nalazi pod kontrolom Išvare, dok je jiva ili individualizirano biće pod kontrolom maye. Ograničenja koja je maya nametnula jivi, čine da ona potpuno zaboravi svoju stvarnu prirodu; međutim, na Išvaru ne može utjecati Njegova maya, baš kao što se kobra ne može otrovati svojim otrovom. Kako Išvara tako i jiva su manifestacije Brahmana na relativnom planu; međutim, Išvara je slobodna poput pauka koji se slobodno kreće po svojoj paučini/mreži, dok je jiva zapletena u svijet poput bube dudova svilca zatvorene u svoju čahuru. Išvara koristi mayu kao Njegovo sredstvo u svrhu stvaranja, očuvanja i rastapanja/rastvaranja univerzuma; putem maye ponovno, On je Gospodar/Vladar univerzuma. Međutim, jiva je rob maye. Nikad ne smijete zaboraviti da sa stanovišta Čistog Brahmana maya ne postoji; stoga ni Išvara ni jiva ne postoje sa stanovišta Apsoluta. Oboje su privid. Ali na relativnom planu jiva jest obožavatelj, a Išvara obožavani. Išvara jest Kreator, a jiva stvoreno biće. Išvara je Otac i Gospodar, a jiva Njegovo dijete i sluga. Premda je Išvara jedan stupanj niže od Brahmana, ipak je Njegova važnost u relativnom svijetu van svakog mjerila. Zapravo, budući da je Brahman neisprispovijedan Apsolut, On ne može biti objekt jivnog mišljenja ili obožavanja. Išvara, Personalni bog dobiva Svoju snagu i stvarnost od Brahmana te je najviši pojam/koncepcija Beskonačnog koji može

zamisliti konačan um. Kad se dosegne najviši stupanj duhovnog iskustva, tada se oboje, i individualna duša i Personalni bog, stapaju u Brahmanu te trojstvo postaje jedno. Postoji samo Brahman.

Kolektivna ili kozmička maya jest superiorna individualnoj mayi; prva jest upadhi Iśvare, a druga upadhi jive. Kolektivna maya se sastoji od 3 gune: sattve, rajasa i tamasa. Zajedno s njima, Iśvara stvara, održava i uništava univerzum. Iako je udružen s mayom, On je uvijek svjestan Svoje istinske prirode – Brahmana. Kolektivna maya jest tvar/građa od koje je stvoren materijalni univerzum; stoga se naziva i kauzalnim tijelom. Izgleda da ono skriva Brahmana poput plašta; međutim, kroz njega Ananda ili Blaženstvo Brahmana prožima Iśvaru. To je razlog zbog čega se ono zove anandamayakoša ili plašt blaženstva. U vrijeme kozmičkog rastapanja/rastvaranja, kada ciklus dođe do kraja, sva gruba i suptilna bića stapaju se u kozmičkoj mayi. To se zove "kozmički san". Kozmička maya se smatra energijom ili silom Iśvare; ona se obožava kao Kali ili Śakti, Božanska Majka u narodnoj hindu religiji.

Od individualne maye nastaju ego, um, osjetila i tijelo jive. Stoga se ono zove kauzalno tijelo jive. Za vrijeme dubokog sna grubo i suptilno tijelo jive stapaju se u kauzalno tijelo. Stoga se individualna maya često naziva dubokim snom. U tom stanju ona se nalazi u neizdiferenciranom obliku. Izgleda da individualna maya skriva Atmana ili Čistu Svjesnost poput plašta; međutim, kroz nju Ananda ili Blaženstvo Atmana prožima jivu u dubokom snu u kojem nema bola i patnje koji se mogu doživjeti u budnom stanju ili u snovima. Zato se ona zove anandamayakoša ili plašt blaženstva. U dubokom snu bez snova Atman je prekriven skrivajućom silom ("velom") neznanja.

MIKROKOZMOS I MAKROKOZMOS

Individualna maya zajedno s živom u suštini se ne razlikuje od kolektivne ili kozmičke maye udružene s Iśvarom. Makrokozmos i mikrokozmos su u stvarnosti jedno. Nema prave razlike između šume i drveća koje je sastavni dio šume. Nema stvarne razlike između mora i količina vode koje tvore more. Razlika jest u načinu gledanja na stvari. Slično tome, svjesnost povezana s Iśvarom jest zapravo ista svjesnost povezana s živom. Sve je to jedna te ista svijest. Akaša (prostor ili nebo) ograničena šumom jest zapravo ista akaša ograničena drvetom. Akaša reflektirana u jezeru jest ista Akaša reflektirana u kapi vode. Razlika jest u načinu gledanja na stvari.

TURIYA

Ali postoji jedna druga Akaša, koje je ova prva (ograničena upadhijem šume i drveća ili reflektirana u jezeru i kapi vode) samo dio. Ova Akaša je beskonačna, vječna i nedirnuta ikakvim ograničenjima. Akaša ograničena upadhijima ne može postojati bez beskonačne Akaše. Slično tome postoji beskonačna Svjesnost, koje su svjesnost ograničena kolektivnom mayom (Iśvara) i svjesnost ograničena individualnom mayom (jiva) samo dijelovi ili aspekti. Ova Beskonačna ili Čista Svjesnost jest vječna i nedirnuta ikakvim ograničenjem pojavnog svijeta. Svjesnost ograničena upadhijima kolektivne i individualne maye ne može postojati bez Beskonačne Svjesnosti. Ova Beskonačna Svjesnost naziva se Turiya, Četvrto. To je Brahman ili Transcendentalna Svjesnost, neizreciva riječima i nedokučiva razmišljanjem. Nepovezan Supstrat kolektivnog i individualnog neznanja te također Iśvare i jive, On je Konačna Stvarnost, koju Vedanta opisuje samo svojom poznatom metodom negacije "neti, neti", "nije to, nije to".

Mandukya Upanišada govori o Turiyi na sljedeći način:

"Turiya nije ono što je svjesno unutarnjeg (subjektivnog) svijeta niti ono svjesno vanjskog (objektivnog) svijeta, niti masa svjesnosti niti jednostavna/prosta svjesnost, niti nesvjesnost. Ne

može se percipirati (organima osjetila), neshvatljiva/nedokučiva je (umom), nepovezana je (s bilo kojim objektom), nezaključiva/neizvediva je, nezamisliva je i neopisiva; njena suština je po prirodi Svjesnost, sastavni je dio Jastva sâmog i negacija je svih fenomena. Ona je Mir, Blaženstvo i Jednota bez drugoga. To je Turiya, Četvrti. To je Atman i treba ga realizirati.¹⁸

Premda riječ Turiya doslovce znači "četvrti", ona nema numeričko značenje. Ona je Apsolut. Zove se Četvrti s obzirom na 3 stanja svjesnosti, naime, budno stanje, snovi i dubok san bez snova, a sva pripadaju mayi i nema ih u Brahmanu. Turiya je nepovezan Svjedok ova tri stanja.

Veliki Šankara ovako zaziva Turiyu na početku svog komentara o Mandukya Upanišadi: "Klanjam se onom Brahmanu koji nakon što je uživao (u budnom stanju) u svim grubim objektima prožimajući cijeli univerzum sa sveprisutnim zrakama Svoje nepromjenjive Svjesnosti, grleći cjelokupnu raznolikost pokretnih i nepokretnih objekata; koji ponovno, nakon što je probavio, tako reći – tj. iskusio (u snu) – sve vrste objekata proizvedene željama i dovedene u egzistenciju putem uma, uživa blaženstvo u dubokom snu bez snova te nam omogućuje da iskusimo ovo blaženstvo putem maye; koji, nadalje jest označen u smislu/terminima maye kao Četvrti (Turiya), te koji je svevišnji, besmrtni i nepromjenjivi."

"Neka ova Turiya, koja poistovjetivši se (putem maye) sa cjelokupnim univerzumom, doživljava (u budnom stanju) mnogostrukost grubih objekata užitka, zbog neznanja i privrženosti; koja ponovno, u snovima, doživljava, osvjetljena Svojom vlastitom svjetlošću, suptilne objekte užitka, objekte nastale njenim vlastitim unutarnjim organom, te koja konačno u dubokom snu bez snova povlači sve objekte (suptilne i grube) u Sebe, te se tako oslobađa svih distinkcija i razlika, neka nas ova Turiya, oduvijek lišena svojstava, zaštititi."

Turiya ili Čista Svjesnost jest Atman, istinsko Jastvo čovjeka i svih živih bića. Njena priroda jest Istina (satyam), Znanje (jñanam) i Beskonačnost (anantam); Dobrota (śivam) i Ljepota (sundaram); Mir (śantam) i Nedualnost (advitiam). Ona je nerazoriva i nepromjenjiva Bit čovjekova. Ona je stalan Razlog iluzornih iskustava budnog stanja, snova i dubokog sna, baš kao što je i pustinja stalan/nepromjenjiv razlog za iluziju o fatamorgani te uže za iluziju o zmiji. Kao što se čini da valovi i mjehurići udruženi s imenima i oblicima plutaju na neizmjenjivim, mirnim, homogenim vodama oceana, tako se čini i da iskustva triju stanja postoje u Turiyi. Kao kad se odbace iluzorna imena i oblici fatamorgana biva shvaćena/prepoznata kao pustinja, zmija kao uže a valići i mjehurići kao ocean, slično tome, odbacivanjem imena i oblika, svako iskustvo smatra se Turijom, ili Čistom Svjesnošću. Sama Turiya jest Stvarnost iza svih iskustava, Stvarnost iza univerzuma. Ona jest univerzum u svojoj istinskoj biti. Kao što nepokretan i nepovezan ekran povezuje i stvara kontinuitet među nepovezanim slikama u kinu, tako i Turiya, bez svojstava, nepromjenjiva i poput svjedoka povezuje i stvara kontinuitet među nepovezanim iskustvima ega u onome što zovemo naš pojavni život. Život nije moguć bez supstrata Turiye, koja je Stvarnost koja prožima univerzum.

TEORIJA CIKLUSA

Hindu filozofi ne vjeruju u apsolutno stvaranje svijeta iz ničega u određeno vrijeme. Oni govore o manifestiranju univerzuma, zvano početak ciklusa, a njegovo nemanifestiranje jest kraj ciklusa. Za vrijeme manifestiranja, pomalo poetski opisanog u Vedama kao "izdisanje" Puruše ili Kozmičke Osobe, nastaju imena i oblici; za vrijeme nemanifestiranja ili "udisanja" Kozmičke Osobe, imena i oblici vraćaju se u sjemeno ili nemanifestirano stanje. Na početku svakog ciklusa, kada imena i oblici postanu vidljivi, ponovno nastaju sva bića iz ranijeg ciklusa koja nisu postigla Oslobođenje, sa svojim željama i latentnim tendencijama/sklonostima. Imena i oblici ponavljaju

¹⁸ Mandukya Upanišada 7.

se u svakom ciklusu. Vede uče o neuništivosti materije i očuvanju energije. Pojedine duše dostižu savršenstvo, ali materijalni oblici u kojima prebivaju ostaju.

KOZMOLOGIJA

Kozmologija Vedante ukazuje na oštrinu opservacija drevnih indoarijaca. Njihove predmetne diskusije mogu nam izgledati sirove/neobrađene s obzirom na detalje, sa stanovišta moderne fizike; međutim, one u principu nisu u konfliktu s racionalnim mišljenjem. Kozmologija moderne znanosti doživljava svako toliko veoma važne promjene. Svaka interpretacija relativnog univerzuma podložna je promjeni; budući da ovisi o točki gledišta ili načinu promatranja onog koji ju interpretira. Tako su čvrsti/nedjeljivi atomi zamijenjeni neodredivim elektronima. (*Danas pored teorija o atomima i subatomske česticama imamo i teoriju determinističkog kaosa, kvantnu teoriju itd. – primjedba Sv. Brahmajñanananda.*) Ptolomejsku interpretaciju univerzuma modificirala je Kopernikova interpretacija, a Newtonovu fiziku Einsteinova teorija relativnosti. Prema Vedanti, sve su ove interpretacije istinite s obzirom na njihovu određenu točku gledišta. Međutim, u vezi s kozmologijom Vedante treba uvijek imati na umu da njena svrha nije objasniti univerzum i njegov postanak već ustanoviti putem nje konačnu stvarnost Brahmana. Univerzum je bez Brahmana nevažan, bilo sa stanovišta realnosti bilo sa stanovišta vrijednosti. Ustanovljeno je da on ne postoji u najdubljem spiritualnom iskustvu. Njegova vrijednost je prolazna. Međutim, realnost Brahmana, koji postoji neovisno od kreacije, je očita i otkriva se čovjeku u njegovom najintimnijem doživljaju. Filozofima Vedante je realizacija Brahmana beskonačno važnija od analiziranja prirode univerzuma. Interpretacija ili opis pojavnog svijeta ne moraju biti u konfliktu sa stvarnošću Brahmana. Znanje o svijetu mora voditi ka Znanju o Brahmanu; inače je ono beznačajno. Stvarna svrha kozmologije Vedante jest da pomogne studentu u realizaciji Brahmana, a ne samo da mu objasni univerzum imena i oblika. Oslobođenje ili Mir postiže se putem Znanja o Brahmanu, a ne znanjem o univerzumu.

DJELOTVORNI I MATERIJALNI UZROK

Vyasa, autor Vedanta Sutri, opisuje Brahmana kao uzroka kreacije/stvaranja, održavanja i rastapanja univerzuma, zato što njegovo postojanje zaključujemo putem ovih djela. Međutim, budući da niti jednu radnju ili svojstvo ne možemo doista pridružiti Brahmanu ili Apsolutu, Vedantisti govore o Saguna Brahmanu kao uzroku univerzuma. Nijedna kreacija nije moguća bez maye. Brahman zajedno s mayom, kao što smo ranije naveli, izgleda obdaren takvim aktivnostima kao što su stvaranje, održavanje i rastapanje te s takvim svojstvima kao što su sveznanje, sveprisutnost, gospodstvo/vlast nad svim, te se kao takav zove Saguna Brahman. Budući da maya ne postoji neovisno od Brahmana, Saguna Brahman i Nirguna Brahman (Čista Svjesnost) su u stvarnosti jedna te ista supstancija.

Brahman koristi mayu kao materijal za stvaranje; to znači da stvara univerzum i njegove različite objekte iz maye. Stoga je sa stajališta maye Brahman materijalni uzrok univerzuma. Međutim, kao čista Svjesnost, On je djelotvoran uzrok. Brahman, sam po sebi jest i materijalan i djelotvoran uzrok univerzuma. On (odnosno Ono, jer nema spola) je konačan Uzrok. Učitelji Vedante objašnjavaju ovaj kauzalni odnos ilustracijom pauka i paučine.

Kad pauk zaželi splesti paučinu, on koristi svilu, bez koje ne može plesti. Stoga je pauk kao svjesni entitet – djelotvorni uzrok paučine, a sa stajališta svile – materijalni uzrok. Nije potreban nikakav vanjski materijal za stvaranje univerzuma. Kada ponekad mayu opisuju kao uzrok univerzuma, riječ "uzrok" se koristi da označi materijal stvaranja. Također treba razumjeti da maya ne postoji neovisno od Brahmana. Kada ponekad Brahmana ili Čistu Svjesnost opisuju kao uzrok univerzuma, riječ "uzrok" uistinu znači Supstrat ili nepovezan (*engl. unrelated*) Temelj univerzuma. Nikakav kauzalni odnos u običnom smislu riječi ne može postojati između Čistog Brahmana ili Apsoluta i univerzuma imena i oblika.

Za razliku od Samkhya filozofa ili dualista, Ne-dualisti ne objašnjavaju univerzum kauzalnim odnosom. Oni drže da Brahman dok stvara, održava ili uništava/rastvara univerzum, ne doživljava nikakve promjene. On ostaje kao Čisto Biće ili Sat. Sve promjene u svijetu videne osjetilima su maya. Kreacija je samo pojava. To znači, Brahman putem maye izgleda kao univerzum sa svim živim i neživim bićima, od neživotnog atoma do Išvare, uzvišene Kozmičke Duše.

Već smo naveli da Prakriti čine tri gune, sattva, rajas i tamas, te kad su ove gune u ravnoteži, univerzum ostaje u stanju nemanifestacije ili rastopljenosti/disolucije. Kad se ova ravnoteža naruši, na račun prevladavanja neke od guna, dolazi do stvaranja ili projekcije materijalnog univerzuma.

SUPTILNI ELEMENTI

Prvi element koji nastaje je akaša, koju obično prevodimo kao "eter", "prostor", ili "nebo". Stvaranje ili evolucija akaše stvarno znači da se Brahman zajedno s mayom pojavljuje kao akaša. Poznata je činjenica da fizički svijet karakteriziraju grubost, težina i inertnost. Stoga Vedantisti zaključuju da u vrijeme evolucije akaše, materijala iz kojeg nastaju ostali elementi, u Prakritiju prevladava tamas, čije su glavne karakteristike inertnost, težina i grubost. Akaša je neopipljiva materijalna supstancija koja prožima cijeli univerzum.

Iz akaše nastaje zrak (vayu); tj. Brahman se zajedno s mayom pojavljuje kao akaša, a zatim kao zrak. Iz zraka nastaje vatra (agni); iz vatre voda (ap); iz vode zemlja (prithivi). Princip iluzorne nadređenosti (vivarta) mora se primijeniti u evoluciji svakog elementa tj. Brahman zajedno s mayom se pojavljuje kao svaki od 5 elemenata, a za vrijeme evolucije ne događa se stvarno nikakva promjena u Brahmanu. Budući da je u evoluciji akaša prije zraka, ona se figurativno naziva uzrokom ovog drugog.

Sattva, rajas i tamas, koji čine Prakriti, prenose se u vrijeme stvaranja na 5 elemenata, u skladu sa zakonom prema kojem svojstva uzroka određuju svojstva posljedica.

Tako nastalih 5 elemenata jesu suptilni, rudimentarni/temeljni i neizmiješani elementi. Zovu se suptilni (sukṣma) jer u vrijeme evolucije nisu mogli sudjelovati ni u kakvoj akciji; rudimentarni/osnovni su (tanmatra) jer svaki u to vrijeme posjeduje sâm svoje obilježje; nisu izmiješani (apañcikrita) zato što još nisu izmiješani jedan s drugim. Iz ovih suptilnih elemenata nastaju suptilna tijela i grubi elementi. Iz grubih elemenata, kao što ćemo kasnije vidjeti, nastaje grubi univerzum.

Sa stanovišta osjetilne percepcije, postoji samo 5 elementarnih objekata u univerzumu, naime zvuk, dodir, oblik, okus i miris. To je razlog zbog kojeg Vedanta govori o samo pet elemenata. Jedinstveno svojstvo suptilne akaše jest zvuk; suptilnog zraka dodir; suptilne vatre oblik; suptilne vode okus i suptilne zemlje miris. Ova se obilježja ne mogu dokučiti/obuhvatiti osjetilima.

SUPTILNA TIJELA

Od suptilnih elemenata nastaju suptilna tijela živih bića. Suptilno tijelo koje prati dušu nakon smrti sastoji se od 17 dijelova, naime 5 organa percepcije, 5 organa akcije, 5 prana ili vitalnih sila, manasa (uma) i buddhija (intelekta).

Pet organa percepcije – sluha, dodira, vida, okusa i mirisa – nastaju iz satvičkih elemenata akaše, zraka, vatre, vode i zemlje. Pod organom ne podrazumijevamo vanjski instrument nego nešto suptilno, načinjeno od finije tvari, koje funkcionira putem fizičkog instrumenta. Tako organ viđenja ne znači vanjske oči, nego organ načinjen od neopipljive fine materije, jedan od konstituenata suptilnog tijela.

Um ili manas jest ona funkcija unutarnjeg organa (antahkarana) koja razmatra razloge za i protiv u nekoj situaciji. Buddhi, intelekt ili odlučujuća sposobnost, jest druga funkcija istog organa, koja rješava nedoumicu i pomoću koje dolazimo do zaključka s obzirom na istinsku prirodu objekta. Postoje druge dvije funkcije unutarnjeg organa, naime, čitta, koja traga za objektima uživanja, i ahamkara, ili ja-svjesnost (ego-svjesnost), koja identificira Jastvo s tijelom. Ponekad se ove funkcije označavaju ovlaš terminima manas ili um. (*Drugim rječima, um u cjelini nazivamo manas.*) Prema Vedanti, um je materijalan po prirodi, jer nastaje iz pet materijalnih elemenata. Prakriti ili primordijalna materija uključuje sve – anorgansko, organsko i psihičko. Brahman ili Svjesnost, koja osvjetljava samu sebe, potpuno je različita od toga. Pet organa percepcije i unutarnji organ sastoj se, kažu, od sattvičkih djelića pet elemenata, jer su obdareni luminoznošću/svjetlošću, tj. u stanju su osvjetljivati ili izražavati objekt. Ali treba znati da ova luminoznost manasa, buddhija, čitte i ahamkare dolazi od samo-osvjetljavajućeg Atmana, pri čemu su oni sâmi isključivo materijal i stoga nisu luminozni po prirodi.

JIVA ILI ŽIVUĆA DUŠA

Buddhi ili sposobnost odlučivanja zajedno s pet organa percepcije, čine jedinicu/element zvanu vijñanamayakoša ili plašt inteligencije. Čista Svjesnost ograničena upadhimom ovog plašta pojavljuje se kao pojavno/fenomenalno biće ili individualizirana duša, zvana jiva. Zbog ovog ograničenja, jiva zaboravlja svoju istinsku prirodu i blaženstvo te osjeća kao da je ona agent ili činitelj, uživaoc ili doživljivač sreće ili jada. Vezana zakonom karme te podložna transmigraciji, ona zauzima više ili niže tijelo na ovoj zemlji ili na nekom drugom nivou.

Ovdje možemo istaknuti da postoje još druge dvije teorije Vedante s obzirom na jivu. Prema jednoj, Čista Svjesnost izgleda da se reflektira u te da nije ograničena vijñanamayakošom. Refleksija/odraz je jiva. Refleksija poprima svojstva medija u kojem se objekt reflektira. Tako refleksija Sunca u vodi izgleda mirnom ili pokretnom/gibljivom ovisno o stanju vode. Slično tome, Svjesnost reflektirana u vijñanamayakoši postaje obdarena svojstvima buddhija.

Prema trećoj teoriji, jiva je poput bića iz sna. Brahman ili Čista Svjesnost, pod utjecajem maye, sanja tako reći, da je postao čovjekom, životinjom ili neživim predmetom.

Sve se tri teorije slažu, s obzirom na gore navedenu prirodu jive, da se Brahman pojavljuje kao jiva zbog maye. Beskonačni Atman izgleda kao da je u stanju jive zbog upadhija vijñanamayakoše; jiva je prividna a ne stvarna. Obilježja rođenja i smrti, bolesti i propadanja, sreće i nesreće, pripisana jivi, nisu stvarna sa stanovišta Brahmana. Individualna duša, nakon postignuća Znanja, shvaća da je ista kao Brahman.

Um (manas) i organi percepcije tvore zajedno jedinicu/element zvan manamayakoša ili plašt uma. Jastvo, ili Atman, koji se s njim (umom) identificira, poprima obilježja uma te doživljava raznolikost imena i oblika.

Organi akcije su jezik (organ govora), ruke, stopala i organi pražnjenja i razmnožavanja. Oni nastaju iz rajastičnog dijela pet suptilnih elemenata. Vitalna snaga jest kolektivno nazvana prana. To je primarna energija ili sila, a sve ostale sile poput gravitacije, privlačenja, odbijanja i životnog daha samo su različite manifestacije prane. Kao što se u vrijeme kozmičkog rastapanja pet elemenata materije vraćaju se nazad u akašu, slično tome, sve sile se vraćaju nazad u pranu. U stanju involucije ili nemanifestacije akaša i prana ostaju u neizdiferenciranom stanju, stopljene u Prakriti. U vrijeme iduće evolucije, prana, djelujući na akašu, manifestira korak po korak, različite elemente te grube i suptilne objekte. Pranu koja se manifestira u individualnoj jivi, nazivamo s pet različitih imena u skladu s njenim različitim funkcijama.

Pet prana zajedno s pet organa akcije tvore element/jedinicu pod nazivom pranamayakoša, ili plašt vitalne sile. Kada se duša identificira s ovim plaštom, on manifestira svoju aktivnu prirodu jer je sâm plašt građen od rajastičnog dijela pet suptilnih elemenata.

Inteligencija ili znanje, volja i aktivnost su obilježja jive ili živog bića. Vijñanamayakoša ili plašt inteligencije obdaren je snagom znanja. Manomayakoša ili plašt uma obdaren je voljom pomoću koje se vrši neka akcija. Međutim, akcija nije moguća bez vitalne sile koja je obilježje pranamayakoše. Atman, ili Čista Svjesnost, ograničena upadhijima ova tri plašta, jest obdarena znanjem, voljom i aktivnošću. Ova podjela učinjena je s obzirom na dotična obilježja plašteva (korica, omotača). Ova tri plašta zajedno tvore suptilno tijelo, koje nakon smrti prati dušu u transmigraciji.

Kao i u slučaju maye ili neznanja, na suptilno tijelo možemo gledati bilo kolektivno bilo individualno. Kolektivno suptilno tijelo, koje uključuje sva suptilna tijela, jest poput šume. Individualna suptilna tijela su poput pojedinih stabala koja sačinjavaju šumu. Svjesnost zajedno s kolektivnim suptilnim tijelom nazvana je epitetima poput: Hiranyagarbha, Sutratma i Prana. Svi ovi sanskrtski termini imaju svoja posebna značenja premda se njihovo opće značenje može izraziti terminom "Kozmička Duša"¹⁹. Kozmička Duša je imanentna u univerzumu. Ona se identificira s 5 suptilnih elemenata te je obdarena silama znanja, volje i aktivnosti. Kolektivno suptilno tijelo, koje se sastoji od vijñanamayakoše, manomayakoše i pranamayakoše, te putem kojeg Kozmička Duša funkcionira, jest finije od grubog univerzuma. Ono je poput našeg stanja sna. Kao što se budno stanje stapa sa stanjem sna, tako se, slično tome, i grubi univerzum u vrijeme involucije stapa s kolektivnim suptilnim tijelom.

Svjesnost ograničena individualnim suptilnim tijelom poznata je pod nazivom tajasa, ili sjajna duša zbog svoje povezanosti sa sjajećim unutarnjim organom²⁰. Individualno suptilno tijelo, putem kojeg individualna duša funkcionira, je finije od individualnog grubog tijela i također se, kao i kolektivno suptilno tijelo, sastoji od 3 koše. Ono odgovara stanju sna, koje se sastoji od impresija/utisaka iz budnog stanja. U vrijeme snivanja, grubo tijelo ostaje neaktivno a funkcionira suptilno tijelo.

Kolektivno suptilno tijelo jest, u biti, identično s individualnim suptilnim tijelima koja ga sačinjavaju, a razlika je samo u načinu gledanja na ta tijela. Slično tome, svjesnost udružena/asocirana s upadhijem kolektivnog suptilnog tijela, pod nazivom Kozmička Duša, jest u biti identična sa svjesnošću udruženu s upadhijima individualnog suptilnog tijela, pod nazivom individualna duša. Već smo dali primjer šume i drveća i akaše zajedno s njima. Svugdje kroz relativan univerzum, mikrokozmos i makrokozmos idu paralelno jedan s drugim, bilo s obzirom na grube i suptilne objekte ili na svjesnost udruženu s njima. Prema filozofiji Vedante, makrokozmos i mikrokozmos su u biti identični.

GRUBI ELEMENTI

Za razliku od suptilnih elemenata, grubi elementi su smjese. Oni nastaju kombinacijom suptilnih elemenata u određenom omjeru. Postoji 5 grubih elemenata: eter, zrak, vatra, voda i zemlja. Svaki grubi element sastoji se od polovice svoje suptilne kopije/pandana i od jedne osmine svakog od

¹⁹ Sutratma je Ono što prožima univerzum poput niti koja je protkana kroz cvijeće u vijencu. Hiranyagarbha, ili Zlatno Jaje, je prva manifestacija Brahmana u kojoj buduće živo biće ostaje u sjemenjnoj formi. Prana je Ono što je obdareno silom djelovanja. Ostali epiteti Kozmičke Duše su Prajapati i Brahma.

²⁰ Unutarnji organ nazvan je sjajeći zato što se njegovi doživljaji/iskustva sastoje od ideja, za razliku od grubih objekata doživljanih putem organa percepcije.

preostala 4 suptilna elementa. Gruba akaša, ili eter, npr., sastoji se od polovice suptilne akaše te jedne osmine suptilnog zraka, jedne osmine vatre, jedne osmine vode i jedne osmine zemlje. Premda jedan grubi element sadrži svih 5 suptilnih elemenata, on svoje ime dobiva po elementu koji prevladava. Svojstva suptilnih elemenata nije moguće percipirati osjetilima. Oni postaju opipljivi u grubim elementima. Grubi eter je obdaren svojstvom zvuka; grubi zrak sa zvukom i dodirom; gruba vatra sa zvukom, dodirom i oblikom, gruba voda sa zvukom, dodirom, oblikom i okusom; a gruba zemlja sa zvukom, dodirom, oblikom, okusom i mirisom. Kao što smo već napomenuli, posebna svojstva zraka, vatre, vode i zemlje su dodir, oblik, okus i miris. Pet elemenata su takoreći, cigle opipljivog fizičkog univerzuma.

GRUBI UNIVERZUM

Hindu tradicija navodi 14 svjetova koji sačinjavaju univerzum. Oni uključuju i raj i pakao. Naravno, uživanja viših svjetova su rafiniranije prirode a ona iz nižih svjetova grublje; usprkos tome, svi stanovnici univerzuma nalaze se u kraljevstvu maye i stoga nisu slobodni. Sedam gornjih svjetova nazivaju se Bhuh, Bhuvah, Swah, Mahah, Janah, Tapah i Satyam; a sedam donjih svjetova: Atala, Vitala, Sutala, Rasatala, Talatala, Mahatala i Patala.

Svijet pod nazivom Bhuh ili Prithivi, jest ovaj zemaljski svijet u kojem žive ljudi. Svah ili Svarga jest nebeski svijet (raj) gdje ljudi, nakon svoje smrti, uživaju u materijalnoj sreći kao nagradi za vlastita dobra djela na zemlji. Bhuvah jest među-stanica između ova dva svijeta. Janah, Tapah i Satyam čine Brahmaloču ili nivo Brahme, pri čemu je Brahma "kontrolno" božanstvo. Možemo reći da Brahmaloča odgovara najvišem raju dualističkih religija, gdje se sretne duše upućuju nakon smrti te uživaju u duhovnoj zajednici s Osobnim/Personalnim Bogom. Prema Ne-dualističkoj Vedanti, čak ni stanovnici ovih sfera nisu oslobođene duše. U njima također zaostaju mali tragovi maye pri čemu dominira sattva. Na kraju ciklusa, oni se stapaju u Vrhunskom Brahmanu te postižu Oslobođenje premda se svega nekolicina vraća iz Brahmaloče na zemlju. Nivo Mahaha je među-stanica između Brahmaloče i druga tri svijeta: Bhuh, Bhuvah i Swah.

Sedam nižih svjetova, od kojih je Patala najniži, su razine na kojima prebivaju zle duše nakon smrti te žanju rezultate svojih nepravednih djela na zemlji. One se također, nakon nekog vremena, ponovno rađaju na zemlji te nastavljaju svoju duhovnu evoluciju. Prema Vedanti, niti jedna duša ne smije biti lišena konačnog Oslobođenja, koje je prirodno pravo svih duša.

Osim ovih 14 sistema svjetova, pet grubih elemenata stvara četiri vrste grubih tijela te prebivaju u njima, te stvaraju odgovarajuću hranu i piće za ta tijela. Gruba tijela su ona rođena iz maternice, koja pripadaju ljudima i raznim životinjama; ona rođena iz jajeta, koja pripadaju pticama i gmazovima; ona rođena iz vlage, koja pripadaju ušima i komarcima, i ona rođena iz zemlje, koja pripadaju drveću i puzavcima. Tijelo koje zauzme jiva na zemlji određeno je prošlom karmom dotične duše.

Gruba tijela također, u svom četverostrukom izdanju, možemo smatrati poput suptilnih tijela, kolektivnima ili individualnima. Možemo gledati na njih u cjelini, kao na šumu, ili kao na odvojene entitete tj. drveće u šumi. Svjesnost ograničena ili uvjetovana upadhim agregata/mase grubih tijela zove se Virat ili Vaišvanara; ona smatra sva gruba tijela univerzuma svojim vlastitim tijelom. Tijelo koje pripada Viratu, putem kojega on funkcionira, zovemo annamayakoša, grubi fizički plašt, zato što je ono modificirana hrana. Ono funkcionira u budnom stanju i doživljava grube objekte.

Svjesnost ograničena individualnim grubim tijelom – bilo kojim iz gore spomenute četiri klase – zove se višva. Iako ona funkcionira putem grubog tijela, ipak se ona ne odvaja potpuno od

suptilnog tijela ili uma, obdarenog snagom mišljenja i imaginacije²¹. Grubo tijelo koje pripada višvi, kroz koje višva funkcionira, također se zove annamayakoša, grubi fizički plašt ili hranidbeni plašt, zato što je ono proizvod hrane²². Ono funkcionira u budnom stanju te doživljava putem organa percepcije/osjetila predmete zvuka, dodira, oblika, okusa i mirisa. Ono koristi pet organa akcije radi govorenja, držanja, hodanja, izlučivanja i razmnožavanja. Nadalje, putem unutarnjeg organa uma, ono doživljava nesigurnost, odlučnost, egoizam i sjećanje/pamćenje. Ono što važi za višvu važi i za Vaišvanaru ili za Svjesnost koja funkcionira putem kolektivnog grubog tijela u budnom stanju.

Grubo tijelo (uključujući organe osjetila), bilo kolektivno ili individualno, jest inertno. Ono je bez ikakve svjesnosti i ne može funkcionirati samo za sebe. Tako Vedantisti tvrde da različiti oblici svjesnosti koriste organe osjetila kao svoje instrumente, kontroliraju ih i osposobljavaju ih da dožive odgovarajuće objekte. Oni su međutim različiti aspekti Univerzalne Svjesnosti ograničeni svojim odgovarajućim upadhijsima. Vedantisti ih nazivaju devate, "oni koji sjaje", ili "kontrolna" božanstva. Nadalje, budući da su makrokozmos i mikrokozmos u osnovi isti, identična božanstva kontroliraju organe osjetila te njihove pandane u univerzumu. Tako je, npr., Sunce "kontrolno" božanstvo ili svjesnost očiju; tj. svjesnost koja kontrolira Sunce jest ista ona koja kontrolira oči. Slično tome, Agni (Vatra) jest božanstvo koje kontrolira jezik; Indra kontrolira ruke. Izgleda da je svrha ovih šablona/načina razmišljanja da osposobe čovjeka da proširi svoju svjesnost tako da se može poistovjetiti s univerzumom i sa Svjesnošću iza njega.

Kolektivno grubo tijelo te individualno grubo tijelo u osnovi su identični, poput šume i drveća koje tvori šumu. Slične tome su dvije forme svjesnosti koje su njima ograničene, nazvane Vaišvanara i višva, poput prostora ograničenog šumom i drvećem.

Grubi, suptilni i kauzalni svijet zajedno tvori viši skup/agregat, kojeg možemo nazvati Ogromnim Univerzumom, baš kao što sve šume zajedno, pri čemu se svaka sastoji od mnogo drveća, čine ogromnu šumu, ili kao što sve vode različitih dimenzija tvore zajedno ogromno/divovsko jezero. To je jedna te ista Svjesnost udružena s upadhijsima Ogromnog Univerzuma te grubi, suptilni i kauzalni svjetovi, jer je to jedna te ista akaša ograničena ogromnom šumom i brojem malih šuma koje ju čine. Neposredan smisao velike vedske izreke "Sve ovo je uistinu Brahman" jest svjesnost, udružena s Ogromnim Univerzumom zajedno s Turijom, koja je osnovna i nepovezana Svjesnost, kad se ne razlikuju jedna od druge. Međutim, sama Turiya, bez svjesnosti udružene s Ogromnim Univerzumom, jest implicirano značenje ovog vedskog teksta. To se objašnjava primjerom s užarenom željeznom kuglom. Kada se kaže da ovakva kugla spaljuje predmet, izravno značenje riječi kugla jest željezo prožeto vatrom (usijano željezo). Međutim, vatra je ta koja uistinu pali predmet; stoga je implicirano značenje te riječi vatra. Vedska izreka "Sve je to uistinu Brahman" implicira zapravo Turiyu, ili Čistu Svjesnost, bez ikakvog upadhija. Tako, kada Nederalist kaže da je univerzum Brahman, on pri tome ne misli, poput panteista, da je Brahman postao univerzum imena i oblika. On misli da je univerzum u stvarnosti Turiya ili Čista Svjesnost. Na isti način Išvara, tj. Brahman udružen s upadhijskim kozmičke maye, zajedno sa svojim supstratom Turijom, predstavlja izravno značenje *Toga/Onoga* iz vedske izreke: "Ti si To"; međutim njegovo implicirano značenje jest sâma Turiya. Samo Čista Svjesnost, kako ćemo kasnije vidjeti, jest *Ono* identično s tobom, ili Išvara sa živom.

²¹ Jiva ili utjelovljena duša ograničena je s tri vrste upadhija. U dubokom snu bez snova, ograničena je upadhijskim kauzalnog tijela; u snovima je ograničena suptilnim tijelom, a u budnom stanju upadhijskim i grubog i suptilnog tijela. Svjesnost, budući da se identificira sa svakim od ovih upadhija, naziva se tehnički prajña, tajasa i višva.

²² Grubo tijelo nastaje iz sperme i jajeta roditelja, a ovi su proizvodi hrane. Nakon rođenja, tijelo se održava hranom.

SAŽETAK O KOZMOLOGIJI

Dajmo ukratko prikaz gore navedene kozmologije; filozofija Vedante gleda na materijalni univerzum s dvije točke gledišta: kozmičke ili kolektivne te individualne ili pojedinačne. Ove podjele možemo također opisati kao makrokozmos i mikrokozmos. Potom se svaka od njih dalje dijeli na tri dijela: na kauzalno, suptilno i grubo. Na Svjesnost ograničenu upadhijem maye može se, slično tome, gledati sa dvije različite točke gledišta: kozmičke ili kolektivne i individualne ili pojedinačne. Svaku od njih također možemo podijeliti na tri dijela: kauzalni, suptilni i grubi. Makrokozmos je u biti identičan mikrokozmosu. Kozmos i individualna građeni su od istog materijala te pokazuju iste obrasce ponašanja. Tako se radi o jednoj Svjesnosti koja se čini ograničenom kako kozmičkim tako i individualnim entitetom, u tri različita aspekta; kauzalnom, suptilnom i grubom. Slično tome, postoji samo jedan univerzum putem kojeg Svjesnost djeluje u Svojim kozmičkim i individualnim oblicima i u svojim kauzalnim, suptilnim i grubim aspektima. Suptilni je finiji od grubog; a kauzalni od suptilnog. Stoga je odražavanje (refleksija, zrcaljenje) Svjesnosti u suptilnom čišće nego li odražavanje Svjesnosti u grubom. A odražavanje Svjesnosti u kauzalnom je čišće nego li odražavanje Svjesnosti u suptilnom; ono je najbliže Čistoj Svjesnosti.

Dnevne aktivnosti neprosvijetljene osobe odvijaju se na grubom fizičkom planu. Iskustva takve osobe ograničena su uglavnom na grube fizičke objekte. Ono što takva osoba smatra svojom dušom jest Čista Svjesnost ograničena upadhijskim tijelom i umom. Ona doživljava, putem organa percepcije, objekte/predmete zvuka, dodira, oblika, okusa i mirisa. Putem organa akcije ona govori, drži, hoda itd. Putem unutarnjeg organa uma, ona doživljava sumnju, odlučnost, pamćenje, ja-svjesnost itd. Ovi sačinjavaju dnevni praktični život prosječnog čovjeka u budnom stanju te on sumnja u stvarnost svega van budnog stanja. Tako dugo dok se poistovjećuje s vanjskim svijetom on ne može opaziti nikakav suptilniji svijet. U svom svakodnevnom životu čovjek ima posla samo sa sjenama.

POGREŠNE IDEJE O JASTVU

Neznalica poistovjećuje Jastvo s vanjskim stvarima, kao npr. sa svojom djecom, kućom i bogatstvom. Kod povrede ovih vrijednosti ili prilikom njihovog gubitka, on sam osjeća se povrijeđenim i gubitnikom. Neki od njih, zadržani materijalisti, smatraju da je tijelo Jastvo te njeguju krive pojmove o tome da je Jastvo obdareno takvim svojstvima poput mladosti ili starosti, rođenja ili smrti. Drugi materijalisti smatraju da su organi osjetila Jastvo te pogrešno misle da je Jastvo slijepo ili gluho.

Postoje također i oni koji smatraju da su prana ili um Jastvo, te vjeruju da je Jastvo glad ili žeđ, ili da je Jastvo prepuno sumnji i želja. Neki Budisti²³ brkaju Atmana s njegovim odrazom u buddhiju, koji je, kao što je već gore navedeno, samo individualizirani ego ili činilac. Nihilisti²⁴ opisuju Jastvo kao nepostojanje te zaključuju da u potrazi za stvarnošću Jastva ne nalaze ništa drugo do li blijede bjelokosti praznine. Međutim, prema učiteljima Vedante, svi ti pojmovi o Jastvu pripadaju u stvari kategoriji ne-Jastva. To su samo predmeti (puki objekti), poput lonca ili platna, osvjetljeni ili manifestirani od Atmana ili Čiste Svjesnosti. Čak i onaj koji opisuje Atmana kao prazninu ili nepostojanje treba Svjesnost da bi percipirao prazninu. Sâma Svjesnost putem koje se negira duša jest Atman. Stoga Vedanta ističe da je Jastvo tj. Atman Svjesnost, koja je po prirodi čista, vječna i puna blaženstva te je i Svjedok i Osvjetljivač svih iluzornih entiteta, od vanjskih objekata do unutarnjeg ega praznine.

²³ To su budisti idealisti koji pripadaju školi Yogačara, prema kojoj je stvarna samo rijeka ideja (vijāna) a sve drugo ne postoji.

²⁴ Odnosi se na budističku školu Madhyamika, koja smatra da je sve praznina.

PET KOŠA (KORICA)

Vedanta analizira ne-Jastvo u pet koša ili plašteva/korica, naime grubi fizički plašt (annamayakoša), plašt prane ili vitalne sile (pranamayakoša), plašt uma (manomayakoša), plašt buddhija ili inteligencije (vijñanamayakoša) i plašt blaženstva (anandamayakoša). Zovu se plaštevima jer skrivaju Atmana poput plašta, korica ili omotača. Figurativno se opisuju kao jedan unutar drugog, s tim da je fizički plašt sasvim na vanjskoj strani a plašt blaženstva na unutarnjoj. Stvarno značenje jest to da je jedan plašt finiji od drugoga. Budući da finiji entitet prožima grublji, tako i finiji plašt prožima grublji plašt. Tako, kada se kaže da je plašt vitalne sile unutar grubog fizičkog plašta, to zapravo znači da je onaj prvi finiji a ovaj drugi grublji i stoga prvi prožima drugog. Atman jest najfinija supstancija. On je odvojen od plašteva a sve ih prožima. Sjaj/blistavilo Atmana prolazi kroz sve plaštevima premda različitim intenzitetom, u skladu s njihovom gustoćom. Tako plašt inteligencije manifestira znatno više blistavost Atmana nego li plašt uma.

Zbog neznanja, čovjek poistovjećuje Atmana s jednom ili više koša/plašteva. Budući da je to neznanje tvrdokorno, uporno i teško ga je nadvladati, filozofi Vedante veoma se trude opisati njihovu iluzornu prirodu te potiču aspirante da ih negiraju. Tek kad aspirant postigne potpunu nevezanost u odnosu na njih putem diskriminacije/razlikovanja, otkriva se istinska priroda Atmana.

ANNAMAYAKOŠA ili FIZIČKO TIJELO. Ovaj plašt, koji sačinjava/tvori grubo fizičko tijelo, nastaje kombinacijom grubih elemenata te se sastoji od mesa, kostiju, krvi i drugih sastojaka. Ovisno o hrani koja se koristi za njegov opstanak, on živi tako dugo dok može asimilirati hranu. On ne postoji prije rođenja ili poslije smrti; njegovo postojanje jest prolazno, a njegove vrline su efemerne. On je promjenjiv po prirodi. Stoga tijelo ne može biti Jastvo. Neznalica poistovjećuje sebe s tijelom; učeni ljudi poistovjećuju sebe s kombinacijom tijela, uma i Jastva; dok spokojan čovjek sa sposobnošću razlikovanja smatra da je Jastvo različito od tijela, uma i ega. Tako dugo dok netko ne odustane od ovakve pogrešne identifikacije s tijelom, on ne može doživjeti blaženstvo Slobode, bez obzira na to koliko bio potkovano u filozofiji ili znanosti. Tijelo može pomagati duši ako gledamo na njega kao na instrument, baš kao što kuća pomaže svojim stanovnicima ili konj jahaču.

PRANAMAYAKOŠA ili PLAŠT PRANE, VITALNE SILE. Ovaj je plašt finiji od grubog fizičkog plašta te navodi ovog drugog na akciju. On je modificirana vitalna sila te se sastoji od pet prana, ulazi u tijelo nakon začeća, izlazi iz njega jedan sat nakon smrti te stvara osjećaj gladi i žeđi. Mrtav/neživ i ograničen predmet, plašt prane ne može biti Atman, svudaprisutni i sveznajući Svjedok.

MANOMAYAKOŠA ili PLAŠT UMA. On je finiji od plašta prane. Jastvo identificirano s umom osjeća razliku između "ja" i "ti", te također osjeća razlike između imena i oblika vanjskog svijeta. Gređice s klicama želja, dobrih i loših, um tjera osjetila na aktivnost radi ispunjavanja tih želja. Pojavni svijet ne postoji van uma, koji je proizvod neznanja. Um uzburkan željama postaje svjestan objekata osjetila, grubih i finih, uživa u njima te im postaje privržen. Samo um je odgovoran za iluzorne razlike među kastama i društvenim položajem, kao i za ideje o akciji, sredstvima i ciljevima. Obojen strastima, pohlepom i požudom, on stvara okove, a kad oni spadnu ukazuje nam se put ka Oslobođenju i Blaženstvu. Pročišćavanje uma, prakticanjem razlikovanja (razlučivanja, diskriminacije, viveke) i nepristranosti, jest cilj duhovne discipline. Po mišljenju učitelja Vedante, mentalni plašt ne može biti Atman, jer je obdaren s početkom i s krajem, podložan je promjeni i obilježen bolom i zadovoljstvom. On pripada kategoriji predmeta.

VIJÑANAMAYAKOŠA ili BUDDHI, PLAŠT INTELIGENCIJE. Sposobnost odlučivanja/određivanja jest, poput uma, funkcija unutarnjeg organa i stoga je proizvod Prakriti ili materije. Iako mrtva/neživa po prirodi, čini se inteligentnom i svjesnom jer odražava Ćit ili Čistu Inteligenciju. Ovo odražavanje Čiste Svjesnosti u buddhiju zove se jiva, ili individualizirana/zasebna duša, čije glavno obilježje je ja-svjesnost. Podložna zakonu karme, ona zauzima različita tijela, određena željama iz ranijih života, te vrši dobra i zla djela. Atman koji se poistovjećuje s plaštom inteligencije doživljava bijedu i sreću u budnom stanju i u stanju sna, i njihovo odsustvo u dubokom snu bez snova. Zbog neznanja, upadhi stanja jive jest nadređen (*engl. superimposed*) Atmanu, Čistom Jastvu; stoga se čini/izgleda da je Atman činioc ili uživatelj u relativnom svijetu.

Može se reći da je nadređivanje (stavljanje jednoga na drugo) uslijed kojeg Vrhunsko Jastvo izgleda kao jiva, putem obmane ili drugog, bez početka pa stoga i bez kraja. Zato niti individualnost (pojedinačnost, zasebnost) duše nema kraja. Ona mora trajati zauvijek. Kako se onda uopće duša može Osloboditi? Filozof Vedante na to odgovara, da stanje jive ili individualizacije Atmana nije stvarno nego izazvano neznanjem. Nevezan, bezobličan i nedjelujući Atman ne može biti povezan s objektivnim svijetom osim putem obmane tj. u fikciji. Budući da je sâm pojam stanja jive jedna iluzija, ona prestaje kad ju uništimo istinskim Znanjem o Jastvu. Zbog neznanja, uže izgleda poput zmijske; te ta iluzija traje sve dok traje neznanje. Međutim, kad se uoči istinska priroda užeta, pojam o zmijski nestaje. Avidya ili neznanje, te njene posljedice kao što su vrijeme, prostor i kauzalnost, nemaju početka za one koji su im podložni.

Međutim, kada neznanje biva uništeno Pravim Znanjem svi pojmovi kao što su stanje jive Atmana, njeno rođenje i smrt prestaju postojati, baš kao što ego iz sna koji djeluje u snu nestane probuđenjem iz sna. Atman, jedina postojeća Stvarnost, ne može imati nikakve veze s buddhijem i tako postati jiva, jer buddhi ne postoji sa stanovišta Atmana. Ne može postojati stvarna povezanost između Atmana i plašta buddhija, baš kao što ne može biti nikakve dodirne točke između pustinje i vode viđene u fatamorgani. Lažno nadređivanje koje je uzrokom individualnosti jive moguće je direktno uništiti samo putem Znanja o Brahmanu a ne nekim drugim sredstvom kao što su ritualna obožavanja, proučavanje Spisa ili/i filantropske (dobrotvorne) aktivnosti. Ovo ujedinjujuće Znanje – koje se stječe razlikovanjem između Stvarnog i nestvarnog te napuštanjem nestvarnog – omogućuje zarobljenoj duši da postigne Oslobođenje.

ANANDAMAYAKOŠA ili PLAŠT BLAŽENSTVA. Finiji od plašta inteligencije jest suptilni plašt blaženstva. Ovo blaženstvo međutim, ne treba brkati s Vrhunskim Blaženstvom Brahmana. Modifikacija neznanja, ili Prakriti, manifestira se u hvatanju odraza vječno blaženog Atmana. Osnovna svojstva plašta su zadovoljstvo i odmor – zadovoljstvo kojeg pojedinac doživljava u kontaktu s ugodnim objektom. Ispravan čovjek ga osjeća u maloj mjeri i bez ikakvog napora u vrijeme dozrijevanja svojih dobrih djela. Ali najpotpuniju manifestaciju plašta blaženstva doživljavamo u dubokom snu bez snova, kad smo potpuno nesvjesni ikakve patnje. Nakon buđenja iz dubokog sna, osoba primjećuje da je vrlo ugodno spavala. Djelomično manifestiranje doživljava se u budnom stanju kada osjetila dođu u kontakt s objektima ugone, ili u stanju sna dok sanjamo ugodna sjećanja/impresije. Plašt blaženstva, premda blizak Atmanu, ne može biti Sâm Atman, budući da je proizvod neznanja, a o njemu možemo saznati na temelju iskustva nesvjesnosti u dubokom snu bez snova. Nadalje, ovaj plašt, poput ostalih plašteva, obdaren je promjenjivim svojstvima. Atman je međutim, sveprisutan i postoji sâm po sebi.

Svih pet plašteva su modifikacije Prakritija ili primordijalne materije. Oni nisu apsolutno stvarni. Oni se čine stvarnima zato što je Atman njihov Supstrat. Treba također znati da plaštevima nisu stvarna pokrivala beskonačnog Atmana. Oni samo izgledaju tako kad je zaboravljeno istinsko Znanje o Jastvu. Svjetlo Atmana sjaji različitim intenzitetom kroz različite plaštevima, u skladu s njihovim sastavom. Istinsku slavu Atmana, neometenu ikakvim plaštom, aspirant potpuno

realizira kad se razlikovanjem (viveka) i neprivrženošću, samo-kontrolom i meditacijom, više ne poistovjećuje s plaštevima ili s bilo kakvom drugom modifikacijom maye, poput organa osjetila, uma, buddhija ili ega, već biva u potpunosti uronjen u Jastvo. Nedirnut plaštevima, Svjedok triju stanja, Atman jest nepromjenjiva i neokaljana Stvarnost, spoznavanje kojeg osposobljava pojedinca da razbije okove relativnog svijeta i postigne Vrhunsko Blaženstvo.

Može se reći da nakon negiranja petero plašteva, uma i ega kao nestvarnih, ne nalazimo ništa drugo do li praznine, potpunog odsustva ičega. Što tada preostaje pomoću čega prosvijetljena duša može realizirati svoj identitet? U odgovoru Vedantist kaže da je samo nakon takve negacije moguće realizirati Atmana, koji je lišen atributa (bez svojstava), koji je po prirodi Čista Svjesnost te je Svjedok različitih modifikacija Prakriti viđenih u budnom i u snivajućem stanju, kao što su um, tijelo i osjetila, te njihovog odsustva u dubokom snu ili u samadhiju. Ovu svjesnost moguće je nazvati "Svjesnost bez sadržaja", u kojoj se i subjekt i objekt stapaju i nestaju. To ne može biti praznina, jer onaj koji iskusi Znanje o Jastvu, izgleda kao bogatija i uvećana ličnost (obogaćene i uzvišenije osobnosti). Atman ili Brahman jest, u skladu s Vedantom, prava srž čovjeka. Nakon realizacije ove sveprožimajuće Svjesnosti, čovjek otkriva svoje istinsko Jastvo, baš kao što nakon ulijevanja u ocean rijeka odbacuje svoje ime i oblik te nalazi svoj pravi izvor i konačan cilj.

Negiranjem petero plašteva, tijelo, um, buddhi, i druge modifikacije neznanja, te različita odražavanja Jastva u njima, također bivaju negirana. A nestankom svih ovih iluzornih objekata, ostaje sjati istinski Atman, vječan, sveprisutni i svemoćni, realizacijom kojeg čovjek postaje oslobođen grijeha, straha, tuge, ljage, kvarenja/raspadanja i smrti te postaje utjelovljenje Blaženstva.

APAVADA

Do sada smo razmatrali adhyaropu ili nadređenost nestvarnog Stvarnome. Sad ćemo opisati pobijanje ili negaciju nestvarnog, pod nazivom apavada, o čemu Vedanta kaže: "Kao što za tobožnju zmiju u užetu konačno ustanovimo da je to samo uže, slično tome, tako i za svijet nestvarnih stvari, koji započinje s neznanjem nadređenim Stvarnosti, konačno shvatimo da on nije ništa drugo do li Brahman".²⁵

Već smo istakli da univerzum nije niti kreacija nekog vanjskog činioca, a niti modifikacija svog uzroka. On je lažno nadređen (vivarta) Brahmanu. Naime, uzrok, Brahman, čini se poput posljedice, univerzuma, a da On ne podliježe nikakvoj promjeni, baš kao što se uže čini zmijom a da ne podliježe nikakvoj promjeni. Posljedica tj. privid jest u stvarnosti ista kao uzrok. Ćandogyia Upanišada kaže da iako je vrč modifikacija gline, on se u stvarnosti ne razlikuje od gline. Naziv dan vrču jest samo izraz upotrebe u svakodnevnom praktičnom životu. Vede navode: "Sve što postoji jest uistinu Brahman", "Sâm Brahman prožima sve stvari", "Sve što neznanica opaža – maya i sve njene posljedice – jest u stvari Brahman i ništa do li Brahman", "Što god se manifestira, naime univerzum, to je Sâm Vrhunski Brahman, Stvaran, Jedan bez drugog, Čist, Srž Znanja, Neokaljan, Bez Početka, Nedjelujući, Srž Blaženstva Apsoluta". U Brahmanu nema nikakve podjele na znalca, znanje i objekt znanja.

Prema Nedualistima, istinska priroda Brahmana ostvaruje se apavadom, metodom negacije. Ne negira se stvarnost univerzuma, koja budući da je Brahman, postoji uvijek. Ono što se doista negira jest iluzoran pojam neznanice da je univerzum imena i oblika stvaran sâm po sebi, i neovisan o Brahmanu.

²⁵ Vedantasara, od Sadanande, I, iii, 7.

Budući da je posljedica u stvari uzrok, aspirant metodom negacije uviđa da grubi fizički univerzum koji se sastoji od različitih nivoa, različitih fizičkih tijela i različitih vrsta hrane i pića pogodnih za živa bića, nije ništa drugo do li njihov uzrok, naime pet grubih elemenata. Pet grubih elemenata, zajedno sa objektima kao što su zvuk i oblik te suptilna tijela, nisu ništa drugo nego njihov uzrok, naime, neizmiješani suptilni elementi. Pet neizmiješanih elemenata nije u biti ništa drugo do li njihov uzrok, naime, Saguna Brahman, svjesnost udružena s neznanjem/mayom. Kozmičko neznanje i svjesnost udružena s njim nisu ništa drugo do li transcendentni Brahman tj. Čista Svjesnost. Brahman jest neuzrokovani Veliki Uzrok, Božanski Razlog/Temelj svemu što opažamo, i identičan je sa svim.

"TO SI TI"

Postoje četiri velike vedске tvrdnje, a kontemplacijom na te tvrdnje um je vođen od svijeta imena i oblika ka Brahmanu. One glase: "To ti jesi" (Tattvamasi), "Ja sam Brahman" (Aham Brahmāsmi), "Ovo Jastvo jest Brahman" (Ayamātma Brahma), "Brahman jest Svjesnost" (Prajñānam Brahma). Sve ove tvrdnje ukazuju na istu činjenicu, naime, na konačnu i suštinsku jednotu čovjeka, ili individualne duše, i Boga, ili Univerzalne Duše, a stvarnost iza obje duše jest Brahman, ili Čista Svjesnost. Sad ćemo pokušati shvatiti značenje "Ti si to".

Riječ "to/ono" u vedskoj tvrdnji "Ti si to" ima dva značenja: neposredno i implicirano. Već smo naveli primjer sa crvenom usijanom željeznom kuglom. Željezo asocirano s vatrom jest direktni agens gorenja, ali stvarni/implicirani agens jest vatra neasocirana sa željezom. Slično tome, kolektivno neznanje (uključujući kozmička gruba i suptilna tijela) te svjesnost²⁶ asocirana s njim, zajedno sa Čistom Svjesnošću, neasociranom s ikakvim ograničavajućim dodatkom, kad ju promatramo kao jednu nedjeljivu jedinicu, poput crvene vruće željezne lopte, tvori direktno značenje riječi "to/ono".

Drugim riječima, "to" direktno izražava ideju o Personalnom Bogu asociranom s univerzumom čiji je Kreator, Održavatelj i Uništavatelj, te obdarenom sa sveprisutnošću, gospodstvom, velikom moći i sličnim atributima, zajedno sa Čistom Svjesnošću koja je u osnovi i univerzuma i Boga. To jest, direktno značenje riječi "to/ono" jest Saguna Brahman, ili Brahman s atributima. Međutim, Čista Svjesnost, neasocirana s ikakvom ograničavajućom mayom, jest implicirano značenje riječi "to" ("taj" ili "onaj").

Slično tome, riječ "ti" ima dva značenja: neposredno i implicirano. Individualno neznanje (uključujući individualna suptilna i gruba tijela) te svjesnost²⁷ asocirana s njim zajedno s Čistom Svjesnošću, neasociranom s ikakvim ograničavajućim dodatkom, kad ju smatramo kao jednu nedjeljivu jedinicu, postaju neposredno značenje riječi "ti". Drugim riječima, "ti" direktno izražava ideju jive ili individualizirane duše, asocirane s individualnim tijelom te obdarene s malo znanja, malo moći, s ovisnošću, i s drugim sličnim obilježjima, zajedno sa Čistom Svjesnošću, koja jest u osnovi svega toga. To jest, riječ označava živuću dušu karakteriziranu takvim ograničenjima kao što su rođenje i smrt, glad i žeđ, bol i zadovoljstvo. Međutim, Čista Svjesnost, koja nije asocirana s ikakvom ograničavajućom mayom, koja je po prirodi Najintimnije/Najdublje Blaženstvo, i koja je također supstrat jive, jest implicirano značenje riječi "ti".

Značenje koje izražava riječ "si" u tvrdnji "Ti si to" jest identičnost "onoga" s "ti".

Ako se izravno značenje riječi u tvrdnji ne slaže sa stvarnim iskustvom, onda ga tumačimo u smislu njegovog impliciranog značenja²⁸. Očito je da su "to" i "ti" obdareni kontradiktornim

²⁶ Pod nazivom Išvara ili Personalni Bog

²⁷ Pod nazivom prajña, tajasa i višva, asocirana s individualnim kauzalnim, suptilnim i grubim tijelima.

²⁸ Ovakva metoda interpretacije koristi se npr. u slučaju engl. rečenice "Proveo je noć na besanom jastuku".

atributima i da ne mogu biti identični sa stanovišta neposrednog značenja riječi, tj. doslovnog značenja. Jedan, tj. Personalni Bog, razlikuje se od drugog, individualne duše, kao što se Sunce razlikuje od kriješnice, ocean od izvora ili Mt. Everest od sjemena gorušice. Međutim, njihov identitet jest činjenica realizirana izravnim i neposrednim iskustvom vedskih mudraca/vidovnjaka. Ovaj identitet se stoga objašnjava sa stanovišta impliciranog značenja. Vedski filozofi smatraju, kao što je gore navedeno, da kontrastni atributi koji razlikuju Išvaru od jive nisu konačno stvarni nego su posljedica superimpozicije/nadređivanja. Zbog maye izgleda da je Brahman, Čista Svjesnost, postao univerzumom i da je njegov svemoćni Stvoritelj, Održavatelj i Razoritelj. Ponovno zbog maye, isti Brahman se čini kao da je postao ograničena jiva, ili individualizirana duša, svojina fizičkog tijela (koju je prisvojilo fizičko tijelo). Sve superimpozicije/zamajavanja su iluzorna; samo je supstrat stvaran. Brahman jest supstrat i Išvare i jive. Kada putem vedantičke discipline negiranja pojedinac eliminira lažna nadređivanja/superimpozicije, shvatit će izravnim iskustvom da je konačna Stvarnost Brahman, Čista Svjesnost, a ne Išvara ili jiva.

Postoje različite metode pomoću kojih dolazimo do implicitnog značenja neke tvrdnje. Metoda koju koristi nedualistički filozof sastoji se u eliminaciji konfliktnih aspekata dviju glavnih riječi te u zadržavanju onoga zajedničkog objema riječima. Npr., netko uzvikne vidjevši nakon dugog vremena čovjeka po imenu Devadatta: **"To je onaj Devadatta"**. Očito da Devadatta viđen davno ranije i na drugom mjestu, označen riječju "onaj", ne može biti ovaj viđen ovdje i sada, označen riječju "to". Postoji konflikt i s obzirom na vrijeme i na mjesto. Međutim, postoji i činjenica prepoznavanja; a ona je moguća jer se konfliktni elementi, tj. vrijeme i mjesto, zanemaruju i pažnja se usmjerava na čovjeka sâmog. Slično tome, tumačeći rečenicu "Ono si ti", mudrac napušta kontradiktorne elemente udružene/asocirane s "ono" i "ti", naime pojmove Stvoritelja i stvorenja, te prepoznaje jednotu sa stanovišta Brahmana, Apsoluta ili Čiste Svjesnosti, koja jest suština njih oboje.

Realizacija/dokućenje preciznog značenja "Ti si to / Ono si ti" jest transcendent(al)no iskustvo, koje se osjeća samo na duhovnom planu. Značenje biva izgubljeno ako je aspirant i najmanje privržen takvim materijalnim stvarima kao što su tijelo, osjetila, um ili ego ili zadovoljstvo asocirano s njima. Sloboda, Mir/Spokojstvo, Blaženstvo, Znanje i Besmrtnost koji rezultiraju iz transcendentalnog iskustva potpuno su različiti od njihovih pandana/sjena na fizičkom planu vremena, prostora i kauzaliteta. Realizacijom konačnog identiteta (od) "ti" i "ono" pojedinac spoznaje istinsko značenje religije, koje je realizacija vječne jednote vječnoga Boga i vječne Duše. Religija, u svom konačnom smislu, nema veze s domišljatim načinima za povećanje čovjekove materijalne sreće u ovom prolaznom svijetu.

Učitelji Vedante objašnjavaju svojim učenicima stvarnu prirodu Jastva "metodom desetoga" (daśamanyaya). U knjigama Vedante nailazimo na sljedeću priču:

Nekoć je desetoro ljudi gazilo preko veoma brze rijeke. Nijedan od njih nije znao plivati. Dosegavši drugu obalu, željeli su znati jesu li svi na broju, pa je jedan od njih prebrojavao ljude i ustanovio je da ih je samo devet – zato što je ispustio sebe. Bio je siguran da se jedan od njih utopio. Ostali su učinili isto i došli su do istog zaključka, jer je svaki od njih brojeći druge izostavio sebe. Tako su počeli oplakivati gubitak jednog od svojih drugova. Neki čovjek koji je onuda prolazio zapitao je za uzrok njihovog naricanja. Rekli su mu da je njih deset prelazilo rijeku te da se jedan od njih utopio prelazeći rijeku. Naravno da je stranac za kratko vrijeme otkrio da se radi o greški. Tako je zamolio jednog od njih da iznova broji. Čovjek je izbrojio devet i rekao "Vidite, izgubili smo svog desetog prijatelja." Stranac je odmah dotakao njega i rekao "Ti si deseti". Da bi ih sve u to uvjerio, ponovio je istu stvar sa svakim od njih; pa je tako svaki otkrio da je on deseti. Tako je nestalo njihove tuge, i ponovno su bili sretni. Slično tome, učenik dolazi učitelju i kaže mu da je svuda tragao za Istinom – u knjigama, u hramovima/crkvama, u slikama,

na nebu – i da je nije našao. On naravno, nije tražio Istinu na pravom mjestu, tj. u sebi samom. Tako, učitelj ga dirne i naglašeno mu kaže: "Ono si ti".

Nakon objašnjenja značenja velike vedske izjave "Ono si ti", guru potiče aspiranta na meditaciju o svojoj stvarnoj suštini:

"Ono izvan kaste i vjere, obitelji i dinastije, ono lišeno imena i oblika, zasluga i propusta; Ono što nadilazi prostor, vrijeme i objekte osjetila – onaj Brahman si ti. Meditiraj na to u svom umu."

"Onaj Vrhunski Brahman, koji se ne može obuhvatiti govorom, koji je međutim pristupačan oku čistog prosvjetljenja; neokaljani, Utjelovljenje Znanja, Entitet bez Početka – onaj Brahman si ti. Meditiraj na to u svom umu."

"Ono koje je nedirnuto šesterostrukim valom²⁹, na koje yogiji meditiraju u svom srcu, ali koje nikad ne mogu dokučiti organima osjetila; koje intelekt ne može spoznati – onaj nepobitni/neopozivi Brahman si ti. Meditiraj na to u svom umu."

"Ono koje je Uzrok/Osnova univerzuma i njegovih različitih dijelova, a svi su ti dijelovi kreacije maye; koje Sâm po Sebi nema nikakvu drugu potporu; koje se razlikuje od grubog i suptilnog; koje jest bez dijelova i bez premca – onaj Brahman si ti. Meditiraj na to u svom umu."

"Onaj koji je oslobođen rođenja i rasta, razvoja i propadanja, bolesti i smrti; onaj koji je neuništiv; koji je uzrok projekcije, održavanja i rastapanja univerzuma – onaj Brahman si ti. Meditiraj na to u svom umu."

"Onaj koji je, premda samo Jedan jedini, uzrok mnoštvu; koji pobija sve druge uzroke te je Sâm po Sebi bez uzroka; različit od maye i njenih posljedica, univerzuma, te je oduvijek slobodan – onaj Brahman si ti. Meditiraj na to u svom umu."

"Onaj koji je bez dualnosti (slobodan od polariteta); koji je beskonačan i neuništiv; koji je vrhunski, vječni i besmrtni; koji je neokaljan – onaj Brahman si ti. Meditiraj na to u svom umu."

"Ona Stvarnost koja se, premda Jedna Jedina, čini mnogostrukom zbog neznanja, koja (prividno) uzima attribute, imena i oblike, i čini se da se mijenja ali je sâma uvijek nepromjenjiva, poput zlata u svim njegovim modifikacijama – taj Brahman si ti. Meditiraj na to u svom umu."

"To iza čega nema ničega; koje svijetli iznad maye te je beskonačno veće/veličanstvenije od univerzuma; Najintimnije Jastvo svega; Jedan bez drugoga; istinsko Jastvo; Postojanje-Znanje-Blaženstvo Apsolut, beskonačno i nepromjenjivo – taj Brahman si ti. Meditiraj na to u svom umu."³⁰

Nakon što čuje ove uzvišene riječi, aspirant razmišlja o njihovom značenju. Budući da rezoniranjem dokučuje da su riječi gurua istinite, on razmišlja o Brahmanu s jednousmjerenom predanošću. Tako se on postepeno rješava svih nadređivanja (superimpozicija), zbog kojih se ranije poistovjećivao s prolaznim objektima te je njegovao pojmove o "Ja" i "moje". On napušta poštivanje društvenih formalnosti, uljepšavanje tijela te preuveličavanje svetih spisa, a baš je s ova tri jaka lanca čovjek vezan za svijet. On postaje pročišćen neprestanom kontemplacijom o Brahmanu te udiše mirise Čistog Jastva, koji su bili prekriveni nečistoćama beskrajnih želja. Što je um utemeljeniji u svom Unutarnjem Jastvu, on više/lakše napušta želju za vanjskim objektima. A kad potpuno nestanu sve takve želje, tada dolazi do neprekinute realizacije Atmana. Treba

²⁹ Naime, propadanje i smrt, glad i žeđ, tuga i opsjena, koji obuzimaju tijelo i duh/um.

³⁰ Vivekačudamani. Śankara, 254-263.

vježbati disciplinu negacije bez prestanka sve dok se pojavljuje makar i u snu percepcija univerzuma, pa konačna duša ostaje sve dok se potpuno ne izbriše poistovjećivanje s tijelom. Niti spavanju, niti brizi o svjetovnim stvarima, niti privrženosti osjetilnim objektima pojedinac ne treba pružiti ni najmanju mogućnost da zaboravi prirodu stvarnog Jastva.

EGO I ŽELJE

Tragalac za Istinom mora se uvijek prisjetiti nevezane prirode Jastva, te mora napustiti svako poistovjećivanje s egom. Ego je taj koji ponovo i ponovo vraća Jastvo nazad k svijetu neznanja. Ego pojačava želje. Kada se pojačaju želje, pojačaju se i aktivnosti. A kada se povećaju aktivnosti, povećaju se i želje. Tako se želje i aktivnosti vrte u ukletom krugu, a čovjekovom sužanjstvu/zatočeništvu u tijelu nikad nema kraja. Uništenje želja opisuje se kao Oslobođenje, a čovjek oslobođen želja naziva se jivanmukta, oslobođen za života.

Čak i nakon spoznavanja Istine, često preostaje veoma snažan, uporan pojam bez početka, da je osoba činitelj radnje i doživljavatelj/iskusitelj njenih rezultata. Ove se ideje treba pažljivo riješiti, živeći u stanju stalnog zajedništva s Jastvom. Samo je tako moguće iskusiti blaženstvo Oslobođenja čak i dok prebivamo u tijelu. Tražitelj ne smije biti nepažljiv u vezi svoje postojanosti u traganju za Znanjem o Jastvu. Nepažljivost/nemotrenost je smrt. Nemar, opsjena, egoizam, ropstvo i patnja su uzastopne karike u lancu svjetovnog života. Ako um bude uvijek pomalo zastranjivao/lutao od Unutarnjeg Jastva ka vanjskom svijetu, on pada sve niže i niže, baš kao što i nemarno ispuštena lopta s vrha stepenica odskače sa stepenice na stepenicu sve dok konačno ne dođe do podnožja stepenica.

Istina o Jastvu jest izrazito suptilna i ne može ju dokučiti rastresen um. Nju mogu realizirati samo plemenite duše čistog uma, pa i one samo putem izuzetne koncentracije.

"JA SAM BRAHMAN"

Učenik uči od učitelja precizno značenje "Ono si ti". Odbacujući attribute pogrešno nadređene/pripisane riječima "Ono" i "ti", on shvaća da se formula odnosi na apsolutno jedinstvo individualnog jastva i Brahmana, ili Vrhunskog Jastva, doživljenog na planu Čiste Svjesnosti. Budući da meditira na jednotu, u umu nastaje stanje (vritti) koje čini da osjeća sebe kao Brahmana, čistog po prirodi, vječnog, samo-prosvijetljenog, slobodnog, beskonačnog, vrhunski blaženog i Jednog bez drugoga. Ovo mentalno stanje, osvjetljeno refleksijom Čiste Svjesnosti, uništava neznanje i sumnje u vezi Brahmana. Pa čak i sada Brahman je samo stanje ili val u umu. Uništenjem neznanja, uništavaju se i njegove posljedice, različita mentalna stanja, baš kao što spaljivanjem tkanine budu spaljene i potka i osnova tkanine. Otuda i mentalno stanje obojeno Brahmanom, koje tvori dio ovih posljedica/učinaka, biva također uništeno. Uništenjem mentalnog stanja preostaje samo svjesnost reflektirana u to stanje, koja, nesposobna da osvjetli Vrhovnog i Samo-sjajećeg Brahmana, biva njime nadvladana. Nadalje, uništenjem ovog mentalnog stanja, refleksija se vraća nazad Vrhunskom Brahmanu, baš kao što se slika lica u ogledalu vraća licu samom, ako ogledalo biva slomljeno ili bude uklonjeno. Tako Subjekt i objekt, Čista Svjesnost i opažajuća svjesnost, postaju jedno. Uklanjanjem dualnosti, preostaje samo Vrhunski Brahman, Jedan bez drugoga. Potpuno neopisivo riječima, ovo iskustvo poznaje samo onaj koji ga je postigao.

TRI FAZE

Da bi se Znanje o Brahmanu moglo realizirati izravno i jasno "poput ploda na dlanu nečije ruke", a ne samo intelektualno razumjeti, Vedanta propisuje određene discipline znane kao "slušanje"

(śravanam), "razmišljanje" (mananam), "meditiranje" (nididhyasanam) te "upijenost/apsorpciju u Brahmana" (samadhi). "Slušanje" znači slušanje uputa kompetentnog učitelja, koji objašnjava iz svetih spisa jednotu Individualnog jastva i Brahmana. "Razmišljanje" znači konstantno mišljenje o tako poučavanom Brahmanu, te jačanje nečijeg uvjerenja u Realnost Brahmana prikladnim rezoniranjem. Na taj način se uklanjaju krivi i protivni pojmovi aspiranta o Jastvu. "Meditiranje" znači stalno prebivanje uma u toku/riječima ideja, identičnih s pojmom o nedualnom/nedjeljivom Brahmanu, do isključenja takvih stranih ideja kao što su tijelo, osjetila, um i ego. Meditacija koja se vježba neprekidno i dugotrajno s velikom ljubavi prema idealu i s neumornom odlučnošću (riješenošću) za realizacijom/ostvarenjem istog, vodi ka samadhiju ili upijenosti u Brahmana.

VJEŽBANJE YOGE

Vidioci (vidovnjaci, mudraci) Upanišada, propisali su za aspirante obdarene s četverostrukim disciplinama Vedante tri faze koje vode u realizaciju Brahmana, spomenute u ranijem poglavlju. Kasniji učitelji Vedante preporučuju Patañjalijev sustav Yoge kao praktičnu disciplinu za postignuće samadhija, u kojem je realizirano Znanje o Brahmanu. Međutim, treba primijetiti da nema velike razlike između disciplina Vedante i jogičkih disciplina, pri čemu su ove druge znanstvena sistematizacija duhovnih disciplina koje su dominirale u Patañjalijevo vrijeme.

Riječ "yoga" znači jedinstvo individualne duše i Univerzalne Duše te također i praktične metode kojima se ostvaruje takvo jedinstvo. Patañjali opisuje sljedećih osam disciplina nužnih za aspiranta u traganju za Znanjem o Jastvu.³¹

Yama ili opća disciplina. Ona se sastoji od nepovređivanja, istinoljubivosti, ne-krađe, čednosti i neprihvatanja poklona. Nepovređivanje znači nikome ne škoditi bilo mišlju, riječju ili djelom, koliko je to god moguće. Istinoljubivost znači potpunu usklađenost između misli, riječi i djela. Prihvatanje poklona stvara obaveze i ometa spokojstvo uma. Utemeljenost duhovnog života nalazi se u prakticiranju čednosti riječju, mišlju i djelom. Spolno uzdržavanje obdaruje tijelo, živce i um neophodnom snagom/moći za finom duhovnom percepcijom.

Niyama ili specifična disciplina. Sastoji se od čistoće, zadovoljstva, askeze (strogog samoobuzdavanja, vježbi samousavršavanja), proučavanja svetih spisa i meditacije na Boga. Čistoća znači čistoća i tijela i uma. Zadovoljstvo jest zadovoljstvo s materijalnim potrebama koje zadobivamo/zadovoljavamo bez mnogo napora. Proučavanje spisa uključuje i ponavljanje svete riječi Om ili imena Gospodina. Meditacija uključuje obožavanje i druge devocionalne vježbe.

Asana ili položaj. Sastoji se u postavljanju ruku, nogu i ostalih dijelova tijela u određene položaje te u držanju tijela uspravnim. Ona vodi do fizičke relaksacije i unutarnjeg mira. Aspirantu se preporučuje da zauzme neki od položaja s uspravnim tijelom i da se osjeća udobno.

Pranayama ili kontrola vitalne energije. Sastoji se od izdisaja, udisaja i zadržavanja zraka, u skladu s uputama jogičkih spisa, te je treba vježbati pod nadzorom kompetentnog učitelja. Ona pomaže aspirantu da uspostavi kontrolu i nad tijelom i nad umom.

Pratyahara, ili povlačenje u samog sebe (*introverzija pažnje s fizičkog tijela na suptilno*). Ona znači odvajanje organa osjetila od objekata s kojima su inače povezani.

Dharana ili koncentracija. Cilj ove discipline jest da osposobi aspiranta da fiksira svoj um, nakon što postane odijeljen/odvojen od osjetilnih objekata, na Brahmana, Jednog bez drugoga.

³¹ Raja-Yoga, od Swamija Vivekanande, preporučuje se za detaljno proučavanje predmeta.

Dhyana ili meditacija. Ona znači postojano prebivanje uma u Brahmanu. Na ovom stupnju aspirant je razvio moć postojanog (glatkog, bez fluktuacija) tōka pažnje prema izabranom objektu meditiranja, kao što je pojedini simbol Apsoluta ili neka uzvišena misao odnosno koncept Boga. *Primjedba Swamija Brahmajñananande: Ovdje smo stavili vlastitu definiciju meditacije.*

Samadhi ili upijenost (apsorpcija). Ono jest posvemašnja upijenost/rastvorenost uma u Brahmanu.

Onaj koji želi postići samadhi treba živjeti odvojeno od ljudi. Samoća pomaže u kontroli osjetila. Kontrolom osjetila kontroliramo i um. Kontrolom uma kontroliramo i ego. Kontrolu ega slijedi neprekinuta realizacija Blaženstva Brahmana. Aspirant mora njegovati izrazitu nepristranost za sve vanjske objekte i nevezanost za tijelo, osjetila i za um. Ako je privržen ma čemu od gore navedenog, on je ograničen/sputan time. Misao o ne-Jastvu je zla i stvara jad/bijedu. Meditacija na Jastvo, Blaženstvo, Apsolut vodi ka Oslobođenju.

SAMADHI

Nedualistički vidioci Vedante rekli su da postoje dvije vrste samadhija, ovisno o intenzitetu i prirodi meditacije, tj. savikalpa i nirvikalpa. U savikalpa samadhiju, mentalno stanje (vritti) uzima oblik Brahmana i počiva u Njemu i u isto vrijeme zadržava minimalno razlikovanje između znalca, znanja i objekta znanja. Aspirant još uvijek može biti svjestan relativnog, iako jasno vidi da je ono prožeto Apsolutom. To je kao kod viđenja glinenog slona gdje glina također prožima slona. Aspirant još uvijek zadržava ja-svjesnost (*ali se ne ograničava na "ja"*) i kaže "Ja sam Brahman, inteligencija, Apsolut, bezobličan poput etera, svevišnji, vječno svijetleći/sjajan, bez rođenja, nepromjenjiv, nevezan, sveprožimajući, oduvijek slobodan te Jedan bez drugog".

Međutim, u nirvikalpa samadhiju, uranjanje je lišeno ja-svjesnosti, um se potpuno rastapa u Brahmanu, postaje jedno s Njim, te se gube sve razlike između znalca, znanja i objekta znanja. Baš kao što otopivši grudicu soli u vodi više ne osjećamo da se ona razlikuje od vode i ne možemo je odijeliti od vode, slično tome, mentalno stanje u nirvikalpa samadhiju, uzevši oblik Brahmana, više se ne osjeća različitim od Brahmana i ne može biti odvojeno od Brahmana; ono ne postoji odvojeno od Brahmana. Tada Brahman, ili Jastvo, postoji sâm i svijetli vlastitim sjajem. Premda se postojanje uma ne osjeća ni u dubokom snu bez snova, ipak su ova dva stanja, naime nirvikalpa samadhi i dubok san bez snova, sasvim različita. U dubokom snu bez snova, um potpuno prestaje funkcionirati, bivajući stopljen sa svojim uzrokom, avidyom ili s neznanjem. On je takoreći progutan skrivajućom moći avidye. Međutim, u nirvikalpa samadhiju mentalno stanje, iako se ne osjeća (*ne postoji kao objekt jer nema nimalo dualnosti pa ni relacije subjekt-objekt*), uzima oblik Brahmana i postoji kao Brahman. U dubokom snu bez snova, čovjek nije svjestan nikakvog objekta. Nadalje, nakon buđenja iz takvog sna, on manifestira svoje ranije osobine: lopov nastavlja i dalje biti lopov, budala ostaje budala, zao čovjek ostaje zao. Međutim, u nirvikalpa samadhiju, čovjek postaje sveznajući jer um uzima oblik Brahmana. Nakon doživljenja ovog blaženog stanja, osoba postaje novo biće, potpuno transformirano/preobraženo u Brahmana.

PRAKSA MEDITACIJE³²

Postoje dvije vrste meditacije, naime objektivna i subjektivna. U objektivnoj meditaciji, smatra se da je Ideal izvanjski/fizički, a u subjektivnoj, da je on u umu osobe koja meditira. Postoje također

³² Metoda meditacije opisana u ovom poglavlju jest jedna od mnogih koje preporučuje nedualistička Vedanta. Meditacija propisana učenjima Dualističke Vedante može također, nakon duljeg prakticiranja dovesti do realizacije Brahmana.

dvije vrste objektivne meditacije, ovisno s čim se Ideal asocira ili uvjetuje, bilo sa simbolom zvuka (śabdānuviddha) ili sa simbolom oblika (driśyanuviddha). Meditacija asocirana sa simbolom zvuka sastoji se u ponavljanju takvih formula kao što su "Om Saćcidānandam Brahma" ili "Om Saćcīdekam Brahma". Ona prva znači "Brahman je Apsolutno Postojanje, Apsolutno Znanje i Apsolutno Blaženstvo". Druga znači "Brahman jest stvarnost, Svjesnost i Jedan bez drugoga." Ponavljanjem svetih riječi aspirant razmišlja o njihovom značenju. To da je Brahman Apsolutna Stvarnost ili Postojanje ne znači da postoji ili da je stvaran u smislu da je On pojavni objekt. On je Postojanje Sâmo i Stvarnost Sâma (*ali nije fizički stvaran*). On je suština Postojanja, neuvjetovan vremenom, prostorom i percipiranim kauzalitetom. Pojavni svijet i sve stvari u njemu osjećaju/opažaju se da postoje jer ih prožima Brahman, kao Stvarnost i Postojanje. One ne mogu postojati odvojeno od Brahmana. Međutim, Brahman postoji čak i kad imena i oblici nestanu, kao što je to u slučaju samadhija a i u dubokom snu bez snova. Slično tome, Brahman jest Apsolutno Znanje ili Svjesnost. To ne znači da Brahman zna; Brahman jest suština Znanja – Znanje Sâmo. Svo znanje jest moguće u relativnom svijetu jer je Brahman, kao Svjesnost, stvarna srž znalca ili subjekt. To da je Brahman Jedan jedini znači da Brahman nije dualan. On nije jedan u smislu u kojem jest Sunce jedno ili Mjesec jedan; zato što također postoji opažatelj Sunca i Mjeseca. Ideja o jednom u relativnom svijetu, korelira s idejom o dvoje te označava dualnost. Stoga, svi opisi Apsoluta obuhvaćeni intelektom u stvari pripadaju dualnosti. S druge strane, Jednota Brahmana znači potpuni identitet subjekta i objekta, neopisivo iskustvo, koje ne karakterizira niti jedan niti dva. Konačno, Brahman jest Blaženstvo. Blaženost nije Njegov atribut/svojstvo, nego "tvar" od koje je "načinjen". Znalac Brahmana ne uživa ovo Blaženstvo kao objekt. On se sjedinjuje s Njim. Ovo Blaženstvo ne razlikuje se od Postojanja, Svjesnosti i Jednote. Ono nije od prirode blaženstva nastalog u kontaktu organa osjetila s njihovim objektima. Čak i najviše blaženstvo ove vrste, naime blaženstvo doživljeno na nebu, samo je refleksija Blaženstva Brahmana u ogledalu relativnosti.

U objektivnoj meditaciji asociranoj sa ili uvjetovanoj simbolom oblika, aspirant meditira na neki vanjski objekt ili oblik koji mu izgleda kao najbliži Brahmanu. Svaki objekt jest kombinacija Apsoluta i relativa. On sadrži i svojstva Brahmana i svojstva svijeta. U svemu nalazimo ne samo Postojanje (Sat), Spoznatljivost ili znanje (Āt), i Privlačnost ili Blaženstvo (Ananda), koji su različiti aspekti Brahmana, već također i ime (nama) i oblik (rupa), koji su obilježja pojavnog svijeta stvorenih avidyom i stoga su iluzorni. Meditirajući na simbol/oblik, aspirant treba postepeno povlačiti svoj um sa nestavnog imena i oblika te se koncentrirati na Brahmana, prisutnog u simbolu kao Postojanje-Znanje-Blaženstvo Apsolut. U objektu i kroz objekt on treba vidjeti Brahmana, kao što se u valovima i kroz valove vidi ocean.

Objektivna meditacija ima svoje savikalpa i svoje nirvikalpa aspekte. U Savikalpa aspektu aspirant je supersvjestan "objekta" meditacije, naime, Brahmana asociranog sa zvukom ili oblikom/formom. Međutim, s produbljivanjem meditacije on postiže nirvikalpa stanje, gdje cijeli pojavni svijet nestaje u Brahmanu i aspirant se sjedinjuje s Njim.

U subjektivnoj meditaciji, Ideal se nalazi "unutar" osobe sâme. Vidioci Vedante govore o srcu kao o izrazito prikladnom mjestu za tako nešto. Za početnika, srce jest fizički organ, oblikovan poput lotosovog pupoljka. Unutar njega nalazi se suptilni, svijetleći prostor često opisan kao Brahmapura, Prebivalište Brahmana. Kako aspirant napreduje u meditaciji i postaje sposoban za suptilne percepcije, on shvaća da srce ne označava stvarni fizički organ već buddhi, odlučujuću sposobnost, najrafiniraniji dio uma i u kojem se najbolje reflektira Brahman. Tako se Brahman u Upaniśadama često opisuje kao da prebiva u "spilji buddhija". Na ovom stupnju, meditiranje je uzdignuto s fizičkog na psihički nivo. Posvećenik tako reći lijeva Apsolut u kalup svog uma pa tako nastaje mentalna slika Brahmana. Konačno, on nadilazi i srce i um te realizira Brahmana, Sveprožimajuću Svjesnost, u svojoj najdubljoj/najintimnijoj svjesnosti. Slika u srcu i

refleksija/odraz u buddhiju sjedinjuju se s Univerzalnom Svjesnošću. Možda su kršćanski mistici na to mislili kad su govorili o "dubokom zazivanju u dubinama". Ovo jest izravna i neposredna realizacija Apsoluta, bez posredstva organa osjetila ili uma.

Kao i u objektivnoj meditaciji, tako i u subjektivnoj, Ideal se može asociirati sa ili uvjetovati simbolom zvuka ili simbolom oblika/forme. U meditaciji asociiranoj sa simbolom zvuka, aspirant ponavlja vedski aforizam kao što je "Ja sam Brahman" (Aham Brahmāsmi). Ponavljanjem svete formule on također razmišlja o njenom značenju: on jest, u stvari, po prirodi Mudrost, Čistoća i Vječnost; njegova je istinska priroda zapravo izvan vremena, prostora i uzrokovanja; on je jedno s Beskonačnim. Ovaj oblik meditacije naglašava zvuk. Zvuk, kao što ćemo vidjeti, konačno vodi u tišinu, kao što oblik vodi ka neopisivom/neizrecivom doživljavanju bezobličnosti.

U meditaciji asociiranoj sa simbolom oblika, aspirant primjećuje da u njegovom umu konstantno nastaju takvi oblici ili ideje poput želje, odlučnosti, sumnje, vjerovanja, nevjerovanja, straha i neustrašivosti. On meditira na Svjesnost koja jest Svjedok ovih oblika.

Subjektivna meditacija ima svoje savikalpa i svoje nirvikalpa aspekte. Na početku, aspirant osjeća da je "on" nevezani Brahman. Tu je prisutan element spoznavatelja, ili ja-svjesnosti. Međutim, kako meditacija postaje sve dublja i dublja, on doživljava nirvikalpa samadhi, gdje um postaje nepromjenjiv/postojan, poput netreptajućeg (stabilnog) plamena svijeeće koju držimo na mjestu bez propuha, tako on biva posve apsorbiran/upijen u Blaženstvo ili Samorealizaciju. Nema više spoznaje subjekta ili objekta.

Pomoću subjektivne ili objektivne meditacije, aspirant postepenim koracima doseže Znanje o Brahmanu u nirvikalpa samadhiju. Tako nestaje vezanost za tijelo i za pojavni svijet, a javlja se Znanje o Vrhovnom Jastvu. On svugdje vidi Brahmana: desno, lijevo, ispred, iznad, gore, dolje. Sve doista postaje Brahman. Stoga on u svakom iskustvu realizira Vrhovno Blaženstvo samadhija. Opažajući Brahmana otvorenim očima i sa zatvorenim očima, u meditaciji ili dok promatra svijet, on se rješava "lanaca/okova srca" te rješava "sve sumnje uma" i postaje oslobođen vezujućih posljedica svoje prošle karme.

PREPREKE ZA SAMADHI

Potreba za oprezom/budnošću jest imperativ na svakom koraku duhovnog života. Prepreke vrebaju na stazi sve dok se ne postigne cilj. Što se aspirant više popne, to su prepreke suptilnije. U Upanišadama, staza je opisana kao "oštra poput oštrice žileta". Ako je aspirant nemaran, neće doći do cilja i samo će sam sebi naškoditi. Za one koji vježbaju meditaciju, učitelji Vedante navode četiri glavne prepreke. To su tupost (tromost, omamljenost, mlitavost, ukrućenost, pospanost), distrakcija (odvratanje pažnje), privrženost (prianjanje, vezanost) i uživanje blaženstva.

Ako se um ne uspije utemeljiti u Brahmanu nakon što se odvojio od svijeta, on često zapadne u stanje pospanosti (sna) ili tuposti/tromosti (laya). Nastupi neka vrsta stagnacije. Aspirant se nerado iznova trudi. Njegov napredak je usporen.

Ili um, koji nije u stanju počivati u Brahmanu, nakon odvajanja od svijeta, može osjećati da mu razne ideje skreću pažnju (vikšepa), a većinom su te ideje tričave, nesuvisle i beznačajne. Opisane su kao "male imbecilnosti" uma. Njih je veoma mnogo, a po prirodi su nestalne. One mogu biti posljedica aspirantovog jalovog brbljanja ili beznačajnih djela (besmislenih akcija) iz prošlosti. One ga uznemiravaju. Ponekad, u nemogućnosti da dosegne Brahmana, te odvojen od svijeta, aspirant pretjeruje u nekoj određenoj emociji ili osjećaju koji je nekonsekventan (nedosljedan,

nesuvisao, beznačajan, nevažan) sam po sebi, i tako stvara prepreku u svom duhovnom životu.

Ili njegov um, koji nije u stanju počivati u Brahmanu, no ipak je odvojen od svijeta, može odjednom biti obuzet divljom privrženošću (kašaya) prema davno zaboravljenom doživljaju. Želja, koja odjednom uskrsne iz podsvijesnog uma uzburka ga poput zapuha vjetra koji ljulja/trese lađu (čamac) usidrenu na vodi.

Ili njegov um, koji nije u stanju počivati u Brahmanu, ali je ipak odvojen od svijeta, može osjećati potpuno zadovoljstvo uživanja u nižem blaženstvu (rasasvada), nagovještaju Blaženstva Brahmana, i ne želi činiti ikakve daljnje napore kako bi postigao Cilj. Kao rezultat samokontrole i meditacije, može biti nagrađen vizijama i ekstazama, koje su samo miljokazi na stazi. Neoprezni posvećenik smatra da su ova drugorazredna iskustva prava stvar te ostaje uronjen uživajući u njima. Ponekad može postati toliko zaokupljen blaženstvom savikalpa samadhija, da odbija napustiti to stanje i zaroniti u sve-ukidajuće iskustvo Velikog Onkraja (*engl. the Great Beyond*). Može se također dogoditi da aspirant u potrazi za svojim duhovnim Idealom biva izazvan tvrdoglavom i nametljivom žudnjom nekog organa osjetila. On se upušta u junačku borbu protiv neprijatelja. Kad konačno pobijedi, osjeća se zbog uspjeha tako sretnim da se prepušta uživanju u svojoj pobjedi. On zaboravlja da je krenuo u realizaciju Brahmana. Učitelji Vedante prikazuju to pričom o čovjeku koji se želio domoći blaga zakopanog ispod drveta, kojeg je danonočno čuvao snažan zmaj. Kad se približio drvetu, zmaj ga je izazvao. Slijedila je žestoka i dugačka bitka. Konačno je zmaj ubijen. Čovjek međutim, izvan sebe od veselja zbog pobjede nad neprijateljem, plesao je oko drveta potpuno zaboravivši na blago.

Sad ćemo ukratko opisati sredstva za prevladavanje gore spomenutih prepreka.

Kad se um osjeća tupim ili lijenim, treba ga animirati (potaknuti, probuditi) stimulacijom putem duhovnih vježbi. Preporučuje se proučavanje svetih spisa, raspravljanje o duhovnim temama, pjevanje ili hodočašće.

Kad se um osjeća rastresenim, aspirant ga treba umiriti strpljenjem i ustrajnošću.

Razlikovanjem/razlučivanjem aspirant nadvladava privrženost. Trebao bi se prisjetiti loših posljedica prošle privrženosti svjetovnim objektima. Efikasan put do samadhija jest praksa/vježbanje i nepristranost. Kad uspijemo zagospodariti umom, treba ga zaštititi od daljnjeg odvratanja/skretanja pažnje.

Što se tiče posljednje prepreke, naime, uživanja blaženstva, aspirant ne smije dopustiti svom umu da prebiva dugo u iskustvu bilo kakve prolazne sreće. Treba stalno imati na umu da je sreća koja se temelji na kontaktu subjekta i objekta prolazna. Razlikovanjem (*sanskr. viveka*) se treba odvojiti od svih oblika reflektiranog blaženstva, ma kako privlačni oni izgledali.

Sve ove prepreke nastaju zbog nesposobnosti uma da počiva u Brahmanu. Kad se jednom postigne cilj, nema više padanja unazad. Stoga aspirant ne bi smio popustiti u njegovim nastojanjima sve dok ne ostvari Ideal. Iskrenošću i žarom/gorljivošću, ozbiljnošću/marljivošću i ustrajnošću, strpljivošću i s ljubavi prema Idealu, on konačno nadvladava sve prepreke, velike i male, milošću Božjom i s blagoslovima svog gurua. On uživa u Blaženstvu nirvikalpa samadhija.

CILJ

Znalac Brahmana postaje Brahman. Znanje je praćeno realizacijom/ostvarenjem. Iluzija imena i oblika/formi biva uništena pa znalac nije više žrtva lažnog straha i lažnog očekivanja koji muče neprosvijetljenu osobu na svakom koraku njenog života. Za znalca Istine, viđeno, vidjelac i viđenje stapaju se u neopisivom doživljavanju Apsoluta. Svjesnost o vremenu i prostoru se zatire; okovi kauzaliteta lome se zauvijek. To je iskustvo Mira, Znanja i Stvarnosti koja je iznad svakog

razumijevanja. Grafičkim riječima Šankare³³:

"Prosvijetljena osoba realizira u sebi, u stanju samadhija, beskonačnog i neopisivog Brahmana, koji je po prirodi Vječno Znanje i Apsolutno Blaženstvo, bez premca (nema mu ravna) u svijetu relativnog iskustva, koji nadilazi sva ograničenja, vječno je slobodan i bez djelovanja – poput beskrajnog neba, nedjeljivog i apsolutnog."

"Prosvijetljena osoba realizira u svom srcu, u stanju samadhija, Beskonačnog Brahmana, lišenog ideja o uzroku i posljedici, koji jest Stvarnost nedirnuta ikakvom maštarijom (imaginacijom), homogen, neusporediv, van sustava dokazivanja, potvrđen objavama Veda, i oduvijek blizak kroz manifestiranje/očitovanje Ja-svjesnosti."

"Prosvijetljena osoba realizira u svom srcu, u stanju samadhija, Beskonačnog Brahmana, koji nije podložan raspadanju, besmrtnog, od pozitivne Supstancije koja ne dopušta ikakvu negaciju, koja sličići mirnom oceanu, bez valova, te je bez imena, bez zasluga ili propusta – vječan, spokojan i Jedan Jedini."

Čovjek prosvijetljen realiziranjem Brahmana ulazi u kraljevstvo Čiste Svjesnosti. Njegov um nestaje; njegova djela asocirana s idejama o činitelju, sredstvu i rezultatu prestaju. Izlazeći iz iskustva samadhija te još uvijek opijen Blaženstvom Brahmana, on izvikuje zapanjeno:

"Kamo je otišao univerzum? Tko ga je uklonio? Kamo se stopio (integrirao, fuzionirao)? Baš sam ga malo prije gledao; je li prestao postojati? Čudne se stvari događaju! Posvuda vidim Ocean Stvarnosti ispunjen nektarom Apsolutnog Blaženstva. Nema ničega za izbjegavanje, ničega za prihvaćanje, ničega za preziranje. Ne vidim ništa; Ne čujem ništa; Ne znam ništa. Ja samo/jednostavno postojim kao Jastvo, Vječno Blaženstvo. Blažen sam ja; postigao sam Cilj svog života. Oslobođen sam pandži (zahvata, stiska) transmigracije (seljenja duše). Nisam privržen. Oslobođen sam tijela, i grubog i suptilnog. Nisam podložan raspadanju, neokaljan (čist, bez mrlja, bez greške, neoskrnut) sam i vječan. Nisam niti činilac niti uživatelj. Nepromjenjiv sam i van svakog djelovanja; Ja sam Suština Čistog Znanja. Ja sam doista Brahman, Jedan bez drugoga, bez premca, Stvarnost koja nema početka, iznad iluzije o "ti" ili "ja"; "ovo" ili "ono". Ja sam Suština Vječnog Blaženstva i Istina. Samo ja stanujem/prebivam u svim bićima kao Znanje i Stvarnost, njihova unutarnja i vanjska Potpora. Ja sam uživaoc i sve što se može uživati. U meni, u Oceanu Beskonačnog Blaženstva, dižu se valovi univerzuma i tonu/gube se uz igru vjetera maye. Poput neba, ja sam iznad zagađenja; poput Sunca, ja se razlikujem od osvijetljenih stvari; poput planine, ja sam nepokretan, poput oceana, ja sam bezgraničan. Nemam nikakvu vezu s tijelom, kao što ni nebo nema s oblacima; na mene nemaju utjecaja buđenje/bdijenje, sanjanje ni besano snivanje. Ja se ne angažiram u radu niti se od njega uzdržavam/odustajem. Kako da se uopće naprežem kad sam sveprožimajući, poput etera? Zasluge i propusti ne utječu na mene, ni vrućina niti hladnoća, ni dobro niti zlo. Ja niti radim niti navodim druge na to; ja niti uživam niti navodim druge na uživanje; ja niti vidim niti navodim druge na viđenje – ja sam Atman, samosjajeci i transcendentni. Neka ovo inertno tijelo otpadne, bilo u vodu bilo na zemlju; ne dira me što bi se moglo dogoditi s njim; biva li nebo unutar vrča ikad zagađeno svojstvima vrča? Neka i dođe do promjena tijela ili osjetila, deseterostrukih, stostrukih ili tisućerostrukih promjenam; ja, Čista Svjesnost, oduvijek sam slobodan. Mogu li oblaci ikad dodirnuti nebeski svod?"

"Ja sam doista Brahman, Jedan bez drugoga, koji je poput neba bez početka i kraja, u kojem cijeli univerzum, od kauzalnog do grubog, izgleda poput obične sjene. Ja sam doista Brahman, Jedan bez drugoga, Potpora svemu, koji je beskonačan u oblicima (*ima bezbrojne forme i bezobličan je*), sveprisutan, lišen mnogostrukosti (*nije podijeljen*), vječan, čist, nepokretan/miran i apsolutan. Ja

³³ Vivekačudamani, 408-410.

sam Duša univerzuma, ja sam Sve, ja sam transcendent(an). Ja sam Apsolut i Beskonačno Znanje."

Prosvjetljena osoba shvaća koliko duguje guruu, čijom je milošću postigla blistavost vrhovnog/suverenog Samosjaja (*sjaja koji nije reflektirana tj. posuđena svjetlost nego neodražena svjetlost, svjetlost koja sjaji sama od sebe*). Padajući ničice pred učiteljem, on(a) kaže: "O, učitelju, samo zbog svoje milosti probudio si me iz sna i potpuno si me spasio, mene koji sam lutao u nedoglednom snu, u šumi rođenja, propadanja i smrti stvorenih iluzijom, te su me svakodnevno mučili bezbrojni jadi i teške mi je boli zadavala ružna zvijer egoizma. Pozdrav tebi, o ti velmožo učitelja! Ti neopisivi velikanu, tebe ja pozdravljam³⁴."

JIVANMUKTA ILI OSLOBOĐENI ČOVJEK

Vidioci Vedante kažu da osoba ne može postići potpunu Slobodu i Znanje za života doživljavajući samadhi jednom ili dva puta. Samo ponavljanom praksom postajemo utemeljeni u Brahmanu i oslobađamo se svih tragova maye. Sjeme neznanja treba potpuno ispeći na vatri Brahmajñane, Znanja o Apsolutnom, tako da više nikad ne proklja. Samo se tako postaje jivanmukta, oslobođen u ovom životu premda još uvijek živi u ljudskom tijelu. Takav čovjek je raskinuo okove privrženosti pobjegavši iz zatvora svijeta kao što lav bježi iz kaveza. Ova se Sloboda postiže kad se osoba oslobodi/riješi neznanja i njegovog paralizirajućeg efekta.

Jivanmukta pokazuje, svojim životom i djelom, stvarnost Brahmana i iluzornost imena i oblika relativnog svijeta. Sâm prešavši ocean rođenja i smrti, on pomaže drugima da dosegnu obalu Besmrtnosti. Takav čovjek, a ne erudit ili teolog, održava religiju živom.

Jivanmukta je oslobođen rezultata svojih djela. Nakupljene impresije prošlih djela, koje u slučaju neprosvjetljene osobe uzrokuju buduća utjelovljenja, ne mogu u ovom slučaju donijeti ploda. (*Drugim riječima, on ne podliježe zakonu karme.*) Djela koja čini nakon doživljavanja nirvikalpa samadhija ne vezuju ga jer je oslobođen želja i ega. Bilo da je u samadhiju ili da je svjestan vanjskog svijeta, njegovo prosvjetljenje jest postojano a njegovo blaženstvo stalno. Iako ponekad drugima izgleda poput neprosvjetljene osobe s obzirom na glad, žeđ ili spavanje, on ipak nikada ne zaboravlja svoju stvarnu prirodu Besmrtnosti Svjesnosti. Oslobođen želja, briga i strahova, on nije poistovjećen s tijelom premda ga još uvijek ima. Iako izgleda aktivan, on je slobodan od ideja o "ja" i "moje". On nikad ne zaboravlja da je "unutarnji" Duh uvijek spokojan, unatoč aktivnosti guna u njegovom tijelu (*gune mogu angažirati njegovo tijelo u različitim djelima/radu*). On ne prebiva u prošlim zadovoljstvima, ne razmišlja o budućnosti, a ravnodušan je prema sadašnjosti. Potpuno slobodan od iluzornog pojma o fizičkoj individualnosti on je svjestan svoje istovjetnosti sa svim bićima. On je svjestan da osjeća kroz sva srca, da hoda svim stopalima, da jede svim ustima i da misli svim umovima. On bol i zadovoljstvo drugih smatra vlastitim bolom i zadovoljstvom. Fizička smrt i rođenje ne znače mu ništa, a promjene tijela za njega su kao promjene odjeće ili kao da ide iz jedne sobe u drugu. Za takvu osobu doista možemo reći da postoji, jer je postala jedno s Postojanjem; da zna, jer je postala jedno sa Znanjem; i da uživa blaženstvo, jer je postala jedno s Blaženstvom Apsolutom. Ona se ne treba ponovno vratiti svijetu tame; buduću da je ušla u svijet

³⁴ Stanje oslobođenja ne mogu shvatiti naši relativni umovi. Pojmovi "postojanje" i "nepostojanje", kako ih mi razumijemo, ne mogu se primijeniti na oslobođenu dušu. Sve što se može reći o takvoj osobi jest da je zauvijek oslobođena prokletstva neznanja. Ušla je u kraljevstvo Svjetla, u usporedbi s kojim je i najviše znanje relativnog svijeta čisti mrak. Ta osoba više ne sanja, potpuno je budna. Ona više ne uživa u sjenama pojavnog svijeta. Često se pita koliko dugo utjelovljena duša mora vježbati disciplinu u relativnom svijetu prije nego li postigne Oslobođenje. Koncept vremena ne može se primijeniti na Znanje o Brahmanu. Vrijeme je relativna stvar, ovisna o stanju uma. Mnogo godina provedenih u svijetu snova može biti svega nekoliko minuta sa stajališta budnog stanja. Prijelaz duše iz kraljevstva relativnog ka Apsolutu ovisi o Znanju o Stvarnosti, a ne o nekom periodu vremena: to je trenutno, poput munje.

Svjetla. Ako ga suosjećanje prema čovječanstvu potakne da ponovno zauzme tijelo, on se rađa kao slobodna duša uvijek svjesna svoje božanske prirode.

Premda jivanmukta živi u svijetu raznolikosti, njega ne diraju parovi suprotnosti. On na sve stvari gleda jednako. Budući da ne vidi razliku između jive i Brahmana, ili između Brahmana i univerzuma, on uvijek uživa unutarnji mir i blaženstvo; bilo da ga muče zli ili da ga obožavaju dobri, on ostaje nepomućen/spokojan. Njegovo suosjećanje prema živim bićima je bezgranično. Vanjski svijet ne može uzrokovati ikakvu promjenu njegovog Jastva, baš kao što i rijeke koje se ulijevaju u ocean ne mogu pomutiti neizmjerne/neizmjerive vode beskrajnog oceana.

Jivanmukta transcendirira sve, on je iznad svetih spisa i društvenih konvencija. On je iznad etičkih imperativa. Pa ipak, on ne može učiniti ništa što nije dobro i ne vodi/doprinosi blagostanju drugih. Davno prije postignuća Brahmana, dok je bio aspirant za Znanjem o Apsolutu, iskorijenio je sve zle sklonosti i sebične želje. Nakon realizacije Brahmana postao je slobodan ali ne i ćudljiv/hirovit, spontan ali neprivržen razuzdanosti (nesklon zloupotrebi slobode). Nema nikakvih prepreka njegovim djelima i mislima; pa ipak on ne čini nikakav krivi korak niti daje loš primjer drugima. Velike etičke vrline poput poniznosti, nesebičnosti, čistoće, ljubaznosti i suosjećanja, koje je ustrajno vježbao prije postignuća Znanja, radi pročišćenja uma, sve one ga sada krasi kao mnoštvo dragulja. On ne traži njih, one se hvataju za njega.

Samo Jivanmukta zna istinsko značenje Slobode i uživa u njoj. On je oslobođen svih okova koji vezuju svjetovnog čovjeka. On je oslobođen neznanja, ega, želja i privrženosti. On može doći do hrane prosjačenjem, bez zabrinutosti ili osjećaja poniženja, a do vode sa rijeke. On se kreće slobodno i može bez straha spavati u šumama ili na napuštenim zemljištima za spaljivanje leševa. On može tumarati okolo gol ili omotan nekom krpom. Zemlja je njegova postelja, a nebo jest krov. On tumara avenijom Vedante, a njegova zabava jest u Vrhovnom Brahmanu. Na njemu ne mora biti vanjskih znakova svetosti; on uživa bez privrženosti, poput djeteta, objekte osjetila koje mu nude drugi. Oslobođen želja, on uživa u materijalnim objektima, ali nikad ne zaboravlja svoje svemoćno Božansko Jastvo.

Ponekad naizgled budala, ponekad očigledni mudrac, katkad sjaji kraljevskom divotom; ponekad lutajući, a ponekad ponašajući se poput nepokretnog pitona koji čeka da mu hrana sama dođe; ponekad s dobrodušnim izrazom lica, nekad poštovan a nekad vrijeđan, ponekad nepoznat – tako živi realizirani čovjek, uvijek sretan u Znanju Brahmana. Iako je bez bogatstava, ipak je zadovoljan; premda bespomoćan, ipak je obdaren strahovitom moći; iako neprivržen objektima osjetila, ipak je vječno zadovoljan; premda djeluje, ipak je neaktivan; premda uživa u plodovima rada, ipak je nedirnut njima; iako posjeduje tijelo, nije poistovjećen s njim; premda izgleda poput konačne duše, ipak je sveprisutan i beskonačan. Poput komada drveta nošenog rijekom prema višem ili nižem zemljištu, tako je njegovo tijelo nošeno zamahom prošlih djela ka različitom doživljavanju njihovih plodova, kako se oni pojavljuju u vremenu. On niti usmjerava osjetila na objekte niti ih od njih odvaja, nego gleda na stvari poput nepristranog svjedoka; te ne gaji ni najmanju želju prema plodovima djela (ne njeguje ni najsitniju želju za rezultatima rada), um mu je potpuno opijen nerazrijeđenim eliksirom Blaženstva Atmana.

Jivanmukta više ne brine o ropstvu ili Oslobođenju; jer oni doista ne pripadaju Atmanu, Vrhovni Duh je uvijek slobodan. Ropstvo (vezanost, privrženost, ograničenost) i sloboda su svojstva uma, a um je lažno nadređen Duši. U vlastitim sebi nametnutim okovima/ograničenjima, neznanica se zapliće i bori se za emancipaciju. Međutim, rečeno je inspirativnim riječima Upanišada: "Nema niti smrti niti rođenja, niti naprezanja/borbe, niti vezane (zatočene, sputane) duše, niti tražitelja Oslobođenja niti oslobođenog – ovo jest doista konačna istina."

Oslobođena duša živi u tijelu tako dugo dok traje zamah/inercija prošlih djela. Čovjek može izvana ostati neaktivan, blagoslivljajući svijet sa svojim mislima punim sućuti, ili se može angažirati u različitim djelima za dobro svijetu; međutim ništa što čini nikad ne može biti u suprotnosti sa Istinom ili Znanjem. On prebiva u fizičkom tijelu te može doživjeti bolest, starost i raspadanje, a to su svojstva svih materijalnih oblika. Budući da ima organe osjetila, može biti slijep, gluh ili deformiran na razne načine. Može osjećati glad ili žeđ ili može izgledati kao da je žrtva tuge i jada. Usprkos tome, premda on sve to privremeno doživljava – svojstva tijela, osjetila i uma – ona nikad ne zavladaju njime. Nakon što je jednom shvatio njihovu ništavnost, on ih više nikada ne zamišlja stvarnima. Svatko tko zna da ono što vidi jest trik, taj to ne smatra stvarnim pa ipak uživa u izvođenju trika, na zadovoljstvo svog srca. U skladu s tim, rečeno je: "Onaj koji ne vidi ništa u budnom stanju, baš kao u dubokom snu bez snova; koji premda opaža dualnost, ne opaža ju u stvarnosti jer opaža samo Apsolut; koji premda je angažiran u radu, ipak nije aktivan – on, i nitko drugi, je znalac Jastva. To jest Istina".

S iscrpljivanjem snage zamaha/inercije svojih prošlih djela, jivanmukta je spreman da napusti ovaj svijet. Njegovo umiranje nije poput umiranja drugih ljudi. Bhagavadgita kaže da on napušta tijelo baš kao što i čovjek odbacuje svoje staro i istrošeno odijelo. Upanišade izjavljuju da izlazi iz tijela čišći i svjetliji, poput zmije iz svoje košuljice. Njegova se duša neće ponovno inkarnirati, već će se stopiti s Apsolutnim Brahmanom, ne ostavljajući nikakvog traga o vlastitom odvojenom postojanju (bez ikakvih tragova njezine zasebne egzistencije). Kao što mlijeko uliveno u mlijeko postaje sve jedno, kao što voda ulivena u vodu postaje jedna voda, kao što ulje uliveno u ulje postaje sve jedno ulje, tako i prosvijetljena duša uronjena u Brahmana postaje jedno s Brahmanom. Slobodna duša čak i dok prebiva u tijelu, a nakon odbacivanja tog tijela (*tj. fizičke smrti*) postiže Vrhunsku Slobodu u Brahmanu te se sasvim stapa u Svjetlu, Miru, Znanju i Stvarnosti.

ZNANJE O JASTVU (ATMABODHA)

1. Sastavljam Atmabodhu ili Znanje o Jastvu, da bi mogla poslužiti onima koji su pročišćeni asketskim disciplinama i koji su spokojni u srcu, oslobođeni čežnji i žele Oslobođenje.
2. Kao što je vatra izravan uzrok kuhanju, tako je i Znanje a ne neki drugi oblik discipline izravan uzrok Oslobođenju; budući da se Oslobođenje ne može postići bez Znanja.
3. Djelovanje ne može uništiti neznanje, budući da ono nije u protuslovlju s neznanjem. Samo Znanje uništava neznanje, kao što svjetlo uništava gustu tminu.
4. Samo uslijed neznanja, Jastvo nam se čini ograničenim. Uništenjem neznanja, Jastvo, koje ne dopušta nikakvu mnogostrukost, uistinu otkriva Sebe pomoću Sebe, poput Sunca kad se razgone oblaci.
5. Ponavljanom praksom, Znanje pročišćava utjelovljenu dušu, okaljano neznanjem, a zatim nestaje kao što nestane i prah ploda katake, nakon što pročisti mutnu/blatnjavu vodu.
6. Svijet ispunjen privrženostima i odbojnostima i ostalim jest poput sna; čini se stvarnim tako dugo dok smo u neznanju, postaje međutim nestvaran čim se probudimo.
7. Svijet se čini stvarnim tako dugo dok se ne spozna nedualni Brahman, temelj svega. On je poput iluzije o srebru u oštrigi.
8. Svi raznoliki oblici postoje u mašti promatrača a supstrat je vječan i sveprožimajući Višnu (=svjesnost), čija je priroda Postojanje i Inteligencija. Imena i oblici su poput ukrasnih kolutova i narukvica a Višnu jest poput zlata.
9. Kao što se sveprožimajuća akaša (=prostor) čini raznolikom zbog udruživanja akaše s različitim upadhijima, međusobno različitih, pa tako postaje jedinstvena (=jedan nepodjeljeni prostor) uništenjem upadhija, tako se i sveprožimajući Gospodin čini raznolikim zbog Njegovog udruživanja s različitim upadhijima, koji također postaje jedan uništenjem ovih upadhija.
Primjedba Swamija Brahmajñananande: Upadhiji su prividna ograničenja (kao što su tijelo i um). To je kao da gledamo nebo kroz žičanu mrežu pa nam se čini sastavljeno iz ograničenih komadića.
10. Zbog svog udruživanja s različitim upadhijima, takve ideje kao kasta, boja kože, položaj ili faze u životu, bivaju nadređene Atmanu, kao što se i začim, boja i ostala svojstva nadređuju vodi.
11. Grubo tijelo, medij putem kojeg Duša doživljava zadovoljstvo i bol, određeno je prošlim djelima duše te nastaje iz pet glavnih suptilnih elemenata, koji postaju grubi kad se jedna polovica suptilnog elementa sjedinjuje sa po jednom osminom svih ostalih četiriju elemenata.
12. Suptilno tijelo, instrument/sredstvo putem kojeg Duša doživljava svijet sastoji se od pet prana, od deset organa, uma (manas) i intelekta (buddhi), a svi oni su nastali iz rudimentarnih/osnovnih elemenata prije njihove podjele i kombinacije jednog s drugima.
13. Avidya ili neznanje, neopisivo i bez početka, naziva se uzrokom, a to je upadhi nadređen

Atmanu. Znaj zasigurno da je Atman različit od tri upadhija.

Primjedba Swamija Brahmajñananande: Avidya niti postoji niti ne postoji. Um je taj koji kreira koncepte vremena, prostora i uzročnosti, a kako je um proizvod avidye, um ne može odrediti njezin početak jer bi time samo umislio neko daljnje vrijeme i prostor (što može ići unedogled).

Avidya (neznanje, stanje u kojem nam se čini da smo uvjetovani vremenom, prostorom i uzročnošću) ili maya (iluzija imena i formi, san u kojem nam se nestvarno čini istinitim) su sinonimi za Prakriti Śakti tj. Božju Moć, a Ona je neodvojiva od Brahmana/Apsoluta. U čovjeku/mikrokozmosu se Prakriti Śakti naziva Kundalini Śakti.

14. Zbog sveze sa pet plašteva, čisti se Atman čini poput njih, kao što je slučaj s kristalom koji izgleda plavičasto ili crvenkasto, u kontaktu s plavim ili crvenim stolnjakom.
15. Aspirant bi trebao razlikovanjem odvojiti čisto i najdublje Jastvo od plašteva koji ga prekrivaju, kao što se zrna riže tucanjem odvajaju od ljuske.
16. Ipak sveprožimajući Atman ne sjaji u svemu, On se očituje samo u buddhiju (intelektu), poput odraza u čistoj vodi ili ogledalu.
17. Shvati da je Atman različit od tijela, organa osjetila, uma, intelekta i od nediferencirane Prakriti, međutim on je Svjedok njihovih funkcija, poput kralja.
18. Kao što izgleda da se Mjesec kreće, dok se zapravo oblaci kreću po nebu, tako se i onom koji ne razlikuje, Atman čini aktivnim dok su u stvari osjetila ta koja su aktivna.
19. Tijelo, osjetila, um i intelekt vrše svoje odgovarajuće funkcije pomoću Svjesnosti inherentnoj Atmanu, baš kao što i čovjek radi pomoću svjetlosti inherentne Suncu.
20. Budale nerazlikovanjem/nerazlučivanjem nadređuju neokaljanom Atmanu, koji je Postojanje i Apsolutna Svjesnost, obilježja i funkcije tijela i osjetila, baš kao što ljudi nebu dodaju takva svojstva kao što su plavetnilo i konkavnost.
21. Kao što je i kretanje koje pripada vodi dodano uslijed neznanja Mjesecu koji se odražava u vodi, tako se i djelovanje, uživanje i ostala ograničenja koja pripadaju umu, lažno/greškom dodaju Atmanu.
22. Opažamo da privrženost, želja, zadovoljstvo, bol i ostalo, postoje tako dugo dok funkcionira intelekt ili um. Ne možemo ih opaziti/osjetiti u dubokom snu bez snova, kad um prestaje postojati. Stoga oni pripadaju samo umu a ne i Atmanu.
23. Priroda Atmana jest Vječnost, Čistoća, Stvarnost, Svjesnost i Blaženstvo baš kao što je svjetlost priroda Sunca, hladnoća priroda vode a vreline vatre.
24. Takav pojam kao "Ja znam" nastaje uslijed sveze, zbog nerazlikovanja, modifikacije (vritti) uma s dva aspekta Atmana, naime s Postojanjem i Svjesnosti.
25. Atman nikad ne podliježe promjeni a buddhi (intelekt) nije nikad obdaren svjesnošću. Međutim, vjeruje se da je Atman identičan buddhiju pa tako obmanuti mislimo da je buddhi vidjelac i znalac.
26. Duša koja Sebe smatra živom, preplavljena/nadvladana je strahom, baš kao i čovjek koji uže smatra zmijom. Duša ponovno zadobiva neustrašivost shvaćanjem da Ona nije jiva

već Vrhovna Duša.

27. Um, organi osjetila i ostalo, osvjetljeni su isključivo Atmanom, baš kao što i vrč ili lonac bivaju osvjetljeni svjetiljkom. Međutim, ovi materijalni objekti ne mogu osvjetljavati svoje vlastito Jastvo.
28. Kao što upaljenoj svjetiljci ne treba druga svjetiljka da bi se očitovalo njeno svjetlo, tako ni Atman koji je Svjesnost sâma ne treba drugo sredstvo svjesnosti da bi osvjetlio Sebe.
29. Negiranjem svih upadhija pomoću tvrdnje iz svetih spisa "To nije ovo, To nije ovo", realiziraj jednotu individualne duše i Vrhunske Duše, putem velikih vedskih aforizama.
30. Tijelo i ostalo (osjetila, um, sposobnost razlikovanja/rasuđivanja, ego i sadržaj uma), stvoreno avidyom i po prirodi objekt, prolazno je poput mjehurića. Realiziraj razlikovanjem/razlučivanjem da si ti neokaljani Brahman, potpuno različit od tijela.
31. Oslobođen/lišen sam promjena kao što su rođenje, mršavost, senilnost i smrt; jer ja sam drugačiji od tijela. Ja sam neprivržen objektima osjetila kao što su zvuk i okus; budući da sam bez osjetilnih organa.
32. Ja sam bez tuge, privrženosti, zlobe/inata i straha; budući da sam drugačiji od uma. "On je bez daha i bez uma, čist, viši od visokog i trajan/neuništiv."
33. Od Njega nastaju dah, um i svi organi percepcije, eter, zrak, svjetlo, voda i zemlja, koji održava sve to.
34. Ja sam bez atributa i djelovanja, vječan i čist, bez ljage i želja, nepromjenjiv i bezobličan i uvijek slobodan.
35. Ja ispunjavam sve stvari iznutra i izvana, poput etera. Nepromjenjiv i isti u svemu, Ja sam čist, neprivržen, neokaljan i stalan/nepromjenjiv.
36. Ja sam doista Vrhunski Brahman, vječan, neokaljan i slobodan; Jedan jedini, nedjeljiv i nedualan; po prirodi Blaženstvo, Istina, Znanje i Beskonačnost.
37. Impresija o "Ja sam Brahman", tako nastala neprekidnim razmišljanjem, uništava neznanje i njegovu rastresenost/distrakcije, kao što rasayane (ayurvedski lijekovi i sredstva za jačanje) uništavaju bolesti.
38. Sjedeći na osamljenom mjestu, oslobađajući um od želja i kontrolirajući osjetila, meditiraj s nepokolebljivom pažnjom na Beskonačnog Atmana koji je Jedan bez drugoga.
39. Mudrac treba inteligentno cijeli objektivni svijet stopiti s Atmanom sâmim te stalno razmišljati o tom Atmanu kao što je slučaj s bezbojnim (bez mrlja) nebom.
40. Onaj koji je postigao Vrhunski Cilj odbacuje sve takve objekte poput imena i oblika, te prebiva kao utjelovljenje Beskonačne Svjesnosti i Blaženstva.
41. Vrhovno Jastvo, jer je po prirodi krajnje Blaženstvo, ne dopušta razlikovanje između znalca, znanja i objekta znanja. Ono sjaji sâmo.

42. Konstantnom meditacijom (usporedivo s trenjem drva za potpalu) pali se plamen Znanja, koji posve spaljuje gorivo neznanja.
43. Kao što se Sunce javlja nakon što zora uništi mrak, tako se pojavljuje i Atman nakon što znanje uništi neznanje.
44. Iako je Atman vječno prisutna stvarnost, ipak je On nerealiziran uslijed neznanja. Uništenjem neznanja realizira se Atman. To je poput slučaja s ukrasom na nečijem vratu. (*Tražimo ga posvuda, a cijelo vrijeme nam visi oko vrata.*)
45. Brahman se čini poput jive zbog neznanja, kao što i drveni trupac izgleda poput čovjeka. Ovo stanje jive je uništeno realizacijom stvarne prirode jive.
46. Znanje nastalo realizacijom istinske prirode Stvarnosti, odmah uništava neznanje, koje karakteriziraju pojmovi o "ja" i "moje", kao što Sunce uklanja krivi/pogrešni smjer našeg kretanja u mraku.
47. Yogi obdaren potpunim prosvjetljenjem, vidi putem oka znanja, cijeli univerzum kao svoje vlastito Jastvo te sve smatra kao Jastvo i ništa drugo do li Jastvo.
48. Opipljiv univerzum jest doista Atman; ne postoji ništa drugo do li Atmana. Kao što su glineni lonci i vrčevi u osnovi glina i ne mogu biti ništa drugo osim gline, tako je prosvijetljenome sve što vidi Jastvo.
49. Jivanmukta, obdaren Znanjem o Jastvu, nema više obilježja ranijih upadhija. Zbog svoje realizacije da je on po prirodi Postojanje-Znanje-Blaženstvo Apsolut, on doista postaje Brahman, kao što "žohar" koji misli o zujajućoj pčeli postaje zujajuća pčela. (*Drugim riječima, kao što gusjenica biva preobražena u leptira.*)
50. Yogi koji je jivanmukta, nakon prelaska oceana obmane te ubijanja čudovišta strasti i odbojnosti, biva sjedinjen s Mirom i prebiva u Blaženstvu proizašlom iz realizacije Jastva sâmog.
51. Odričući se privrženosti iluzornoj vanjskoj sreći, jivanmukta koji prebiva u Jastvu, zadovoljan s Blaženstvom proizašlim iz Atmana, sjaji iznutra, poput svjetiljke smještene u vrč.
52. Premda udružen s upadhijima, on, kontemplativni jivanmukta, neoskrnut njihovim obilježjima, poput neba, ostaje neizmijenjen u svim uvjetima poput tupe osobe. On se kreće u svijetu nevezano, poput vjetra.
53. Uništenjem upadhija, on, kontemplativni jivanmukta, potpuno je uronjen u Višnua, Sveprožimajući Duh, poput vode u vodi, prostora u prostoru i svjetla u svjetlu.
54. Realiziraj Brahmana, postignuće koje za sobom ne ostavlja ništa što bi još trebalo postići, blaženstvo koje za sobom ne ostavlja nikakvo drugo blaženstvo koje bi se još moglo poželjeti, i znanje koje za sobom ne ostavlja ništa što bi još trebalo saznati.
55. Realiziraj Brahmana koji, kad je viđen, ne ostavlja za sobom ništa što bi još trebalo vidjeti; nitko se postavši jedno s Brahmanom, više se ne vraća u svijet radi ponovnog rođenja i postajanja; Brahman, kada ga spoznamo, ne ostavlja za sobom ništa što bi još trebalo

spoznati.

56. Realiziraj Brahmana koji jest Postojanje-Znanje-Blaženstvo Apsolut, koji je nedualan i beskonačan, vječan i Jedan jedini i koji ispunjava sve što postoji između.
57. Realiziraj Brahmana koji je nedualan, nedjeljiv, Jedan jedini i pun blaženstva i za kojeg Vedanta kaže da je supstrat kojeg nije moguće dalje reducirati nakon negacije svih opipljivih objekata.
58. Božanstva poput Brahme i Indre kušaju samo djelić beskrajnog Blaženstva Brahmana te uživaju, proporcionalno s tim, u svojim dijelovima tog djelića.
59. Svi objekti prožeti su Brahmanom, sva djela moguća su zbog Brahmana; stoga Brahman prožima sve kao što maslac prožima mlijeko. *(Kao što se maslac dobiva iz mlijeka bućkanjem, tako se i Brahman odvaja od imena i oblika intenzivnom meditacijom.)*
60. Realiziraj Brahmana koji nije niti suptilan niti grub; nije niti kratak niti dugačak, koji je bez rođenja i promjena; bez oblika, kvaliteta ili boje.
61. Realiziraj Brahmana čijim svjetlom su osvijetljeni sjajni krugovi/lopte poput Sunca i Mjeseca, koji međutim ne mogu biti osvijetljeni vlastitim svjetlom, dok svjetlo Brahmana osvjetljava sve.
62. Vrhunski Brahman prožima cijeli univerzum izvana i iznutra i sjaji svojim sjajem, poput vatre koja prožima vrelu željeznu kuglu, izvana i iznutra, te sjaji svojim sjajem.
63. Brahman se razlikuje od univerzuma. Ne postoji ništa što nije Brahman. Čini li se da postoji ikakav drugi objekt različit od Brahmana, onda je on nestvaran poput fatamorgane.
64. Sve što opažamo, sve što čujemo jest Brahman i ništa drugo. Postigavši Znanje o Stvarnosti, jivanmukta vidi univerzum kao nedualni Brahman, Postojanje-Znanje-Blaženstvo Apsolut.
65. Premda je Atman Stvarnost i Svjesnost, i vječno sveprisutan, ipak Ga opažamo samo okom Mudrosti. Međutim, onaj čija je vizija zamračena neznanjem, ne vidi sjajećeg Atmana, kao što slijepac ne vidi blistavilo Sunca.
66. Jiva oslobođena nečistoća, dobro ugrijana na vatri Znanja, upaljenoj slušanjem i drugim načinima, sjaji svojim sjajem poput zlata.
67. Atman, Sunce Znanja, uzdiže se na obzorju srca i uništava tamu. Onaj koji sve prožima i obdržava, osvjetljava sve i Sebe Sâmog.
68. Onaj koji, odrekavši se svih djelatnosti, obožava u svetom i neokaljanom trezoru Atmana; neovisnog o vremenu, mjestu i udaljenosti; svugdje prisutnog, uništavatelja vrućine i hladnoće te drugih parova suprotnosti; davaoca vječne sreće – postaje sveznajući i sveprožimajući te postiže tada Besmrtnost.

Tako završava Znanje o Jastvu.